

VAASAN YLIOPISTO
JOHTAMISEN YKSIKKÖ

Susanna Oikari

**JYVÄSKYLÄN POLIISIASEMAN PÄÄLLYSTÖ- JA ALIPÄÄLLYSTÖPOLIIS-
SIEN NÄKEMYKSIÄ PÄIHDE- JA RIKOSKIERTEESTÄ IRTAUTUNEIDEN
KOKEMUSASIAINTUNTIJUUDESTA**

Hyödyntämisen tarve, mahdollisuudet ja ongelmat poliisissa

Julkisjohtamisen
Pro gradu -tutkielma

VAASA 2019

SISÄLLYS

	sivu
KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO	6
TIIVISTELMÄ	9
1. JOHDANTO	11
1.1. Aihevalinta ja tutkimuskysymykset	11
1.2. Tutkimuksen rakenne	13
2. KOKEMUKSEN MERKITYKSEN TUNNISTAMINEN JA TUNNUSTAMINEN EI OLE UUSI ASIA	15
2.1. Kokemus käsitteenä	15
2.2. Kokemus tiedon lähteenä ihmiskunnan syntyajoista tähän päivään	16
3. KOKEMUSASIAINTUNTIJUUS	21
3.1. Kokemusasiantuntija – käsitteen ja toimintamuodon määritelmiä	21
3.2. Lähikäsite: osallisuus	23
3.3. Lähikäsite: vertaistoiminta	25
3.4. Lähikäsite: mentorointi	26
3.5. Yhteenvedo: kokemusasiantuntijuuden ja sen lähikäsitteiden ominaispiirteet ja yhteneväisyydet	27
4. MITÄ LISÄARVOA KOKEMUSASIAINTUNTIJUUS TUO AMMATILLISEN TOIMINNAN RINNALLE AIKAISEMMAN TUTKIMUSKIRJALLISUUDEN PERUSTEELLA?	29
4.1. Edellytykset kokemusasiantuntijana toimimiselle	29
4.2. Asiakkaan motivoiminen ja eteenpäin opastaminen	31
4.3. Työntekijän motivoiminen ja työn eettisen perustan vahvistaminen	31
4.4. Asiakkaan kohtaaminen sekä henkinen ja kielellinen tavoittaminen	32
4.5. Alueen päihde- ja mielenterveyspalveluverkoston tunteminen	33
4.6. Palveluiden kehittämiseen osallistuminen	33
4.6.1. Konsultaatio	34
4.6.2. Yhteistyö	35

4.6.3. Päätöksentekoon osallistuminen	35
4.6.4. Voimaantuminen	35
4.7. Asiakkaiden matalampi kynnyks luottaa ja puhua saman kokeneelle	36
4.8. Yhteenveto	37
5. MITÄ HAASTEITA, RISKEJÄ JA ESTEITÄ KOKEMUSASIAANTUNTIJUUDEN TUOMISESSA VIRANOMAISTOIMINNAN RINNALLE ON AIKAISEMMAN TUTKIMUSKIRJALLISUUDEN PERUSTEELLA?	39
5.1. Kokemusasiantuntijuus tuo toimintakulttuurin muutoksen organisaatioon	39
5.2. Aikaisemmat kokemukset ja asenneongelmat haasteina puolin ja toisin	40
5.2.1. Ammattilaisten ennakkoluulot ja arvostuksen puute kokemustietoa kohtaan	40
5.2.2. Kokemusasiantuntijoiden asenneongelmat	42
5.3. Ammattilaisten kiire	43
5.4. Palkkaus- ja korvauskysymykset	43
5.5. Työturvallisuuskysymykset	44
5.6. Poliisiin salassapito- ja vaitiolovelvollisuus	44
5.7. Kokemusasiantuntijan salassapito- ja vaitiolosopimus	46
5.8. Kokemusasiantuntijan oman yksityisyyden suojeleminen ja tietosuojaja	49
5.9. Kokemusasiantuntijan kunnan heikkeneminen	50
5.10. Yhteenveto	51
6. VIRALLISLÄHTEIDEN POLIISILLE ASETTAMIA VELVOITTEITA VIRANOMAIS- JA AMMATILLISEEN SIDOSRYHMÄYHTEISTYÖHÖN ASIAKKAIDEN ALKOHOLI- JA HUUMEASIOISSA	53
6.1. Päihdehuollon alalla toimivien viranomaisten ja yhteisöjen yhteistyön velvoite	53
6.2. Huumeidenkäyttäjien hoitoon ohjaaminen	53
6.3. Päihderiippuvuus ja ajo-oikeus	54
6.4. Alaikäisen asiakkaan alkoholin tai huumeiden käyttö	55
6.5. Vanhuksen alkoholi- tai huumeongelma	55
6.6. Hoito henkilön tahdosta riippumatta	56
7. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	57
7.1. Tutkimusmenetelmät	57

7.2. Tutkimusjoukko	57
7.3. Aineiston keruu	59
7.4. Aineiston analysointi	60
7.5. Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	61
8. JYVÄSKYLÄN POLIISIASEMAN PÄÄLLYSTÖ- JA ALIPÄÄLLYSTÖPOLIISIEN NÄKEMYKSIÄ PÄIHDE- JA RIKOSKIESTEESTÄ IRTAUTUNEIDEN KOKEMUSASIAANTUNTIJUUDEN HYÖDYNTÄMISESTÄ POLIISISSA	63
8.1. Poliisia sitovat salassapito- ja vaitiolovelvollisuus	63
8.2. Näkökulma: voitaisiinko kokemusasiantuntija rekrytoida virkamieskuntaan?	64
8.3. Poliisiin yhteistyökumppanina toimiminen kokemusasiantuntijan kannalta katsottuna	66
8.4. Näkökulma: osalla poliiseista on omakohtaista kokemusta päihdeongelmista	67
8.5. Näkökulma: mahdollisuus ohjata asiakas ottamaan yhteyttä sidosryhmätoimijaan, jossa hyödynnetään kokemusasiantuntijoita	70
8.6. Kokemusasiantuntijuus resurssi- ja kustannuskysymyksenä	71
8.7. Kokemusasiantuntijoiden poliiseille pitämät koulutukset	73
8.8. Yhteistyö kokemusasiantuntijan kanssa valistus-, kasvatus- ja koulutustilaisuuksien sekä monialaisten projektien ja työryhmien merkeissä	75
8.9. Kokemusasiantuntijalta saatavan tiedon hyödyntämisen mahdollisuudet ja riskit	76
8.9.1. Kokemustiedon hyödyntäminen toisen käden tietona poliisin asiakastilanteissa	77
8.9.2. Tietoa kentän tapahtumista ja rikollisten käyttäytymisestä valvonnan kohdentamiseksi	78
8.9.3. Palautetta organisaation toiminnan kehittämiseksi	79
8.9.4. Tietotaitoa uusista ilmiöistä	79
8.9.5. Tietolähdetoiminta	80
8.9.6. Haasteena tiedon luotettavuus	80
8.10. Poliisien asenteet päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuuteen	81

8.10.1. Haastateltujen suhtautuminen kokemusasiantuntijuuteen yhteiskunnallisenä päihdehuollon tukitoimena	82
8.10.2. Haastateltujen näkemyksiä suhtautumisensa muuttumisesta päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuuteen virkauransa aikana	87
8.10.3. Haastateltujen asenteet pohdittaessa kokemusasiantuntijan hyödyntämistä poliisin asiakastilanteissa	88
8.10.4. Haastatteluista poimittuja käytännön esimerkkejä soveltuvista kokemusasiantuntijoista	92
8.11. Yhteenveto	93

9. JYVÄSKYLÄN POLIISIASEMAN PÄÄLLYSTÖ- JA ALIPÄÄLLYSTÖPOLIISIEN NÄKEMYKSIÄ KÄYTÖSSÄ OLEVISTA KEINOISTA JA SIDOSRYHMÄYHTEISTYÖSTÄ PÄIHDEONGELMAISTEN ASIAKKAIDEN AUTTAMISEKSI

9.1. Kunnallinen sosiaali- ja terveydenhuolto	96
9.2. Selviämisasema	99
9.3. Huumeongelmaisten hoitoon ohjaaminen	100
9.4. Sisä-Suomen syyttäjänvirasto	102
9.5. Keski-Suomen sovittelutoimisto	103
9.6. Aseman Lapset ry:n katusovittelu	103
9.7. Kriisikeskus Mobile 24/7	104
9.8. Hoidolliset, tuetut ja itsenäiset asumispalvelut	104
9.9. Päihdeongelmaisille tarkoitetut työpaikat	105
9.10. Etsivä nuorisotyö	106
9.11. Muita päihdepalveluita	107
9.12. Ennalta estävä työ ja monialainen yhteistyö	108
9.13. Poliisin omat keinot	109
9.14. Yhteenveto keinovalikoimasta	110
9.15. Poliisin ja päihdehuollon yhteistyöhön vaikuttavia tekijöitä	114
9.16. Haastateltujen näkemyksiä: poliisien arvot ja motivoituneisuus päihdeongelmaisten hoitoon ohjaamiseen sekä alueen päihdepalveluiden tuntemus	117
9.17. Miten poliisin tekemää sidosryhmäyhteistyötä päihdeongelmaisten asiakkaiden auttamiseksi kannattaisi kehittää?	119

10. JOHTOPÄÄTÖKSET	124
LÄHDELUETTELO	129
LIITTEET	144
LIITE 1. Tutkimuslupahakemus	144
LIITE 2. Teemahaastattelukysymykset	147

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Mihin kokemusasiantuntijoiden kanssa toimiminen sijoittuisi poliisin toiminnassa?	72
Taulukko 1. Kokemusasiantuntijuuden, osallisuuden, vertaistoiminnan ja mentoroinnin ominaispiirteet ja yhteneväisyydet	27
Taulukko 2. Kokemusasiantuntijuuden mahdollistama lisäarvo viranomais- tai ammatilliselle työlle aikaisemman tutkimuskirjallisuuden perusteella	37
Taulukko 3. Käytäntöjä kokemusasiantuntijoille maksettavista korvauksista	44
Taulukko 4. Kokemusasiantuntijuuden tuomiseen viranomaistyön rinnalle liittyvät haasteet, riskit ja esteet aikaisemman tutkimuskirjallisuuden perusteella	51
Taulukko 5. Tutkimukseen haastateltujen taustatiedot	59
Taulukko 6. Haastateltujen näkemyksiä: minkälaisia ominaisuuksia poliisin kanssa työskentelevällä kokemusasiantuntijalla tulisi olla?	65
Taulukko 7. Poliisin kanssa toimiminen kokemusasiantuntijan näkökulmasta	66
Taulukko 8. Osan poliiseista siviilielämän kokemuksen päihdeongelmista hyödyntäminen	68
Taulukko 9. Kokemusasiantuntijan antaman tiedon tuoma lisäarvo ja siihen liittyvät riskit	76

Taulukko 10. Haastateltujen näkemyksiä päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuuden yhteiskuntaamme tuomasta lisäarvosta	83
Taulukko 11. TOWS-matriisi: Päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemustiedon hyödyntäminen poliisissa	93
Taulukko 12. Haastateltujen näkemyksiä käytössään olevista keinoista päihdeongelmaisten asiakkaiden auttamiseksi	110
Taulukko 13. Poliisin ja päihdehuollon yhteistyöhön vaikuttavia asioita	114
Taulukko 14. Haastateltujen näkemyksiä poliisin päihdeongelmaisen asiakkaan hoitoon ohjaamisen tekemiseen ja onnistumiseen vaikuttavista tekijöistä	117
Taulukko 15. Haastateltujen näkemyksiä kehittämiskohteista poliisin päihdeongelmaisten asiakkaiden auttamiseksi tekemässä sidosryhmäyhteistyössä	119

VAASAN YLIOPISTO
Johtamisen yksikkö

Tekijä:	Susanna Oikari	
Pro gradu -tutkielma:	Jyväskylän poliisiaseman päällystö- ja alipäällystöpoliisien näkemyksiä päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuudesta. Hyödyntämisen tarve, mahdollisuudet ja ongelmat poliisissa	
Tutkinto:	Hallintotieteiden maisteri	
Oppiaine:	Julkisjohtaminen	
Työn ohjaaja:	Esa Hyyryläinen	
Valmistumisvuosi:	2019	Sivumäärä: 148

TIIVISTELMÄ:

Kokemusasiantuntijoita on hyödynnetty kuluneina vuosina kasvavissa määrin julkisen ja kolmannen sektorin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden tuottamisessa ja kehittämisessä. Päihdehuolto on ollut asiassa merkittävässä roolissa. Vaikka myös poliisilla on paljon kosketuspintaa päihdeongelmiin virkatehtävissään, kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisen mahdollisuuksia, tarvetta ja ongelmia poliisissa, ei ole aikaisemmin maassamme tutkittu. Tässä tutkimuksessa haettiin vastauksia kysymyksiin: Miten poliisit suhtautuvat päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuuteen? Onko kokemustiedolle tarvetta poliisissa? Miten sitä pystytään hyödyntämään? Mitä ongelmia hyödyntämiseen liittyy? Lisäksi tutkimuksessa pohdittiin poliisilla käytössä olevia keinoja ja sidosryhmäyhteistyötä päihdeongelmaisten asiakkaiden avun piiriin saamiseksi. Tutkimus on laadullinen, ja se toteutettiin teemahaastattelun menetelmällä. Haastateltaviksi kutsuttiin 12 Sisä-Suomen poliisilaitoksen Jyväskylän poliisiasemalla työskentelevää poliisia, joista 4 on päällystöön ja 8 alipäällystöön kuuluvia. Näkemyksiä haluttiin niin organisaation virallisista linjauksista kuin tutkinta- ja kenttäryhmien toiminnasta.

Poliisin toimivalta perustuu lakiin. Kokemusasiantuntijoiden käytännön hyödyntäminen poliisin asiakastilanteissa on sikäli ongelmallista, että sitä ei ole säännelty poliisin toimintaa koskevissa virallislähteissä (laki, asetus, määräys, ohje). Poliisilla ei ole salassapito- ja vaitiolovelvollisena lähtökohtaisesti toimivaltaa luovuttaa asiakkaansa tietoja ulkopuoliselle toimijalle. Myös tietojen luovuttaminen toiselle viranomaiselle on laissa tarkoin säänneltyä. Yhtä lailla kokemusasiantuntijalle maksettavista korvauksista ei ole ohjeistusta olemassa. Tässä tutkimuksessa on pohdittu kokemusasiantuntijan hyödyntämisen tarpeellisuutta, mahdollisuuksia ja ongelmakohtia poliisissa monelta kannalta. Kaikkea tutkimuksessa ideoitua ei ole mahdollista nykyainsäädännöllä hyödyntää. Kokemusasiantuntijoilta on tällä hetkellä mahdollista saada mm. tietoa poliisiin (koulutuksen, tieteellisen tutkimuksen, asiakaspalautteen ja poliisille kentältä kerrottujen asioiden muodossa), mitä voidaan hyödyntää poliisin toiminnan kehittämisessä, valvonnan kohdentamisessa ja asiakastilanteissa. Poliisit olivat tavanneet kokemusasiantuntijoita satunnaisesti esim. valistustilaisuuksien, työryhmien ja sidosryhmäyhteistyön merkeissä.

AVAINSANAT: kokemusasiantuntijuus, kokemus, kokemustieto, päihderiippuvuus, rikoskierre, irtautuminen, voimaantuminen, palvelun kehittäminen, hoitoon ohjaaminen, sidosryhmäyhteistyö

1. JOHDANTO

1.1. Aihevalinta ja tutkimuskysymykset

Pro graduni on ikään kuin jatkotutkimus lokakuussa 2016 valmistuneelle Poliisiammatikorkeakoulun opinnäytetyölleni: *Päihde- ja rikoskierteestä irtautuminen – irtautuneiden kokemuksia poliisiin kohtaamistilanteista sekä neuvoja tuleville poliiseille kohtaamisiin*. Osa opinnäytetyöhön haastattelemistani kahdeksasta (8) päihde- ja rikoskierteestä irtautuneesta kokemusasiantuntijasta näki poliisin toiminnan yhdeksi kehittämiskohteeksi yhteistyön lisäämisen omakohtaisen kokemuksen omaavien päihdetoimijoiden kanssa, ymmärryksen lisäämiseksi poliisissa ja tällä hetkellä päihde- ja rikoskierteessä olevien poliisien asiakkaiden auttamiseksi. (Ks. Oikari 2016.)

Olen teemahaastatellut tähän tutkimukseen neljää (4) päällystö- ja kahdeksaa (8) alipäällystöpoliisia Sisä-Suomen poliisilaitoksen Jyväskylän poliisiasemalta. Pysin tutkimuksessa saamaan vastauksia sekä aikaisemman kokemusasiantuntijuudesta tehdyn tieteilisen tutkimuksen että päällystö- ja alipäällystöpoliisien haastatteluiden kautta seuraaviin tutkimusongelmiin:

1. Mitä kokemusasiantuntijuus on?
2. Miten kokemusasiantuntijuutta on hyödynnetty aikaisemman tutkimuksen ja kirjallisuuden perusteella julkisella ja kolmannella sektorilla?
3. Miten poliisissa suhtaudutaan päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuuteen?
4. Onko poliisissa tarvetta päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemustiedolle?
5. Mitä lisäarvoa kokemusasiantuntijoilta on mahdollista saada poliisin toiminnalle?
6. Mitä haasteita, riskejä ja esteitä päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuuden hyödyntämiselle poliisissa on?
7. Minkälaista yhteistyötä Jyväskylän poliisiasema tekee tai on tehnyt toimialueensa päihdehuollon kanssa? Onko yhteistyötahoissa kokemustaustaisia ihmisiä?

Tarkoitan kokemusasiantuntijalla tässä tutkimuksessa *päihde- ja rikoskierteestä irtautunutta, pitkän linjan* (useampia vuosia) todistettavasti ja tiedettävästi elämäntapaan ja rekistereihin katsoen *rikoksetonta ja raitista, poliisiin entistä asiakasta*, jolla on *omakohmainen kokemus päihteisestä ja rikollisesta elämäntavasta* sekä poliisin kanssa *epäillyn asemassa* tekemisiin joutumisesta. Lisäksi henkilöllä tulee olla oma henkinen eheytyminen riittävän pitkällä, sekä motivaatio antaa kokemuksensa yhteiskunnan käyttöön, muiden parhaillaan samassa tilanteessa olevien auttamiseksi. (Soveltaen Hyvärinen 2009: 26–27.)

Kokemusasiantuntija voi toimia vapaaehtoisena tai palkkaa/korvausta vastaan julkisella, yksityisellä tai kolmannella sektorilla. En hae tässä tutkimuksessa mahdollisuuksia käyttää vapaaehtoistyönä, ilman korvausta, hyväksi toisten kokemuksen kautta muodostunutta tietotaitoa, vaan kartoitan yhteistyön mahdollisuuksia esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuoltoon tai kolmannelle sektorille palkatun tai työkorvausta vastaan toimivan kokemusasiantuntijan kanssa, tai jopa mahdollisuuksia palkata kokemustaustainen henkilö poliisiorganisaation työntekijäksi. (Ks. Hietala & Rissanen 2015: 36–37.) Tutkimuksessa haetaan edellä kuvatunlaisen toiminnan tuomaa lisäarvoa ja sen ongelmakohtia, poliisin toimintaa katsoen.

En löytänyt ainuttakaan kotimaista tutkimusta, joka tutkisi päihde- ja rikoskierteessä irtautuneiden kokemustiedon hyödyntämisen mahdollisuuksia poliisissa. Kokemusasiantuntijuutta käsittelevät kotimaiset tutkimukset on tehty pääosin julkisen sektorin sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kolmannen sektorin päihde- ja mielenterveyspalveluiden näkökulmasta (esim. Toikko 2009; Ropponen 2011; Hietala & Rissanen 2015). Oman elämäkokemukseni ja Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytteeseeni tekemieni kokemustaustaisten henkilöiden haastattelujen perusteella tiedän, että päihde- ja rikoskierteestä irtautuneita kokemusasiantuntijoita, joilla on eheytyminen riittävän pitkällä ja halu tuoda oma kokemuksensa yhteiskunnalliseen käyttöön, muiden samassa tilanteessa olevien auttamiseksi, on olemassa. Heitä löytyy muun muassa kolmannen sektorin päihdejärjestöistä.

Kokemustiedon merkitystä, asiakkaiden osallistamista ja kokemusasiantuntijuutta paljon tutkinut Beresford (2002: 95–105) näkee toiminnan viemisen asiakaslähtöisempään ja omasta elämästä vastuuta ottavampaan suuntaan, keinoksi vähentää ulkopuolelta tulevan valvonnan tarvetta. Huomautan, että viranomaistoiminta on toki tärkeää jatkossakin; kokemusasiantuntijat eivät voi, eikä heidän ole edes tarkoitus, korvata viranomaisien työpanosta, eivätkä he voi käytännössä hoitaa viranomaisten toimialueelle kuuluvia tehtäviä (Hietala & Rissanen 2015: 19).

Näen päihderiippuvuuden ja rikoskierteessä olemisen asioiksi, mistä voi opiskelun ja työn kautta tietää paljonkin, ymmärtämättä asiasta todellisuudessa paljoakaan, ellei niitä ole itse kokenut (ks. Beresford & Salo 2008). Väitän, että ihminen, joka on itse käynyt samat asiat läpi, mitkä poliisin asiakkaalla ovat parhaillaan ongelmina, kykenee tunnistamaan ongelmien taustalla olevia asioita sekä pääsemään keskustelussa paremmin samalle tasalle asiakkaan kanssa valtaosaa viranomaisista paremmin – joskin huomattavaa on, että myös viranomaisten oman elämänsä kokemushistorioissa on variaatiota. Kokemusasiantuntijuuden tuomisesta poliisiin voisi olla hyötyä erityisesti asiakkaiden motivoimisessa toisenlaiseen elämäntapaan ja palveluiden piiriin ohjaamisessa. Lisäksi se voisi parantaa poliisien päihdepalveluverkoston tuntemusta, lisätä ymmärrystä päihdeongelmista sekä vahvistaa työn eettistä perustaa.

1.2. Tutkimuksen rakenne

Tutkimukseni koostuu Tuomen (2007: 58) teoksessa esitetyn empiirisen tutkimuksen perusosia kuvaavan mallin mukaisesti karkeasti katsottuna viidestä perusosasta, joita ovat 1. johdanto, 2. teoriaosa, 3. empiirinen osa, 4. pohdinta ja 5. lähteet. Katson Tuomen esittämän empiirisen tutkimusraportin mallin tutkimustani katsoen tarkoituksenmukaisemmaksi kuin perinteinen IMRD (Introduction eli johdanto, Methods eli menetelmät, Results eli tulokset, Discussion eli keskustelu) -kaava, sillä IMRD-kaava ei huomioi tutkimuksen teoriaa omana osuutenaan (ks. Tuomi 2007: 57).

Tutkimukseni teoriaosa rakentuu kappaleista 2–7, joista kappaleet 2–5 käsittelevät kokemusta ja kokemusasiantuntijuutta niistä aikaisemmin tutkitun teoriaperustan kautta, kappale 6 virallislähteiden poliisille asettamia velvoitteita viranomais- ja ammatilliseen sidosryhmäyhteistyöhön asiakkaidensa alkoholi- ja huumeasioissa ja kappale 7 tutkimuksen toteutusta. Kappaleessa 2 esittelen kokemuksen eli experience -käsitteen pitkää tutkimushistoriaa, mistä haen yhtäläisyyksiä ja taustaa kokemusasiantuntijuuden muodostumiselle käsitteenä ja toimintamuotona. Kappaleessa 3 tarkastelen, mitä kokemusasiantuntijuus on, sekä esittelen sen lähikäsitteet: osallisuus, vertaistoiminta ja mentoointi. Kappaleeseen 4 olen koonnut, mitä mahdollisuuksia ja lisäarvoa aikaisemman kokemusasiantuntijuutta koskevan tutkimuskirjallisuuden mukaan kokemusasiantuntijuudella voidaan saada viranomais- tai ammatilliselle työlle. Kappaleessa 5 käsittelemäni haasteita, riskejä ja esteitä aikaisempi tutkimuskirjallisuus näkee kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisessä viranomais- tai ammatillisen työn rinnalla. Kappaleet 3–5 ovat yleisluotaavia viranomaisten/ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden välisiä suhteita pohtivia kappaleita, koska nimenomaisesti poliisin ja kokemusasiantuntijan välistä yhteistyötä ja osaamisen rinnakkain asettamista ei ole aikaisemmin maassamme tutkittu. Tutkimuksen toteutusta koskevassa kappaleessa 7 esittelen tutkimuksen tekemiseen käytetyt tutkimusmenetelmät, kohdejoukon, aineiston keruun vaiheet ja -analysointimenetelmät sekä pohdin tutkimuksen tekemiseen liittyviä eettisyyskysymyksiä.

Tutkimuksen empiriakappaleet 8–9 koostuvat haastateltujen päällystö- ja alipäällystöpoliisien teemahaastattelukysymyksiin antamista vastauksista. Kappaleessa 8 käsitellään haastateltujen näkemyksiä päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuudesta ja pohditaan sen hyödyntämisarvoa ja -keinoja poliisissa. Kappaleeseen 9 on koottu keinovalikoimaa, mitä haastatellut näkivät tällä hetkellä olevan käytössään päihde- ja rikoskierteessä olevien asiakkaidensa auttamiseksi, havahduttamiseksi ja päihdehuollon palveluiden piiriin ohjaamiseksi. Kappale 10 on johtopäätöskappale, missä vedän tutkimukseni tulokset yhteen ja pohdin niiden jatkokäyttöarvoa sekä tarkastelen tutkimusprosessin onnistumista. Tutkimuksen lopussa ovat sen tekemiseen käytetyt lähteet ja liitteet (tutkimuslupahakemus ja teemahaastattelurunko).

2. KOKEMUKSEN MERKITYKSEN TUNNISTAMINEN JA TUNNUSTAMINEN EI OLE UUSI ASIA

Kokemusasiantuntija on käsitteenä suhteellisen uusi, 2000-luvulla käyttöön tullut (ks. esim. Heikkinen 2015) ja siitä on olemassa melko vähän yliopistotasoisista kotimaista tutkimustietoa. *Kokemuksen* käsitteellä on sen sijaan pitkä historia filosofian (sekä myöhemmin muilla, kuten esimerkiksi psykologian) tieteenalalla. Kokemuksesta on olemassa myös valtavasti tieteellisiä teorioita ja teoksia. (Ks. esim. Perttula 1995: 27–36; Niiniluoto 2002: 9.) En kykene, eikä ole tarkoituksenmukaista, tässä tutkimuksessa kaikkia kokemusteorioita esitellä ja luetella, mutta en voi olla määrittelemättä kokemuksen käsitettä ja esittelemättä tiettyjä käsittääkseni kokemusasiantuntijuuden ymmärtämiseenkin vaikuttavia kokemusteorioita ennen kokemusasiantuntijuudesta kirjoittamista. Lisäksi haluan tiettyjen kokemusteorioiden esittelemisellä laittaa tutkimukseni lukijat pohtimaan, onko kokemusasiantuntijuus tai kokemustieto lopulta asiasisältöisesti ja toimintakäytänteiden puolesta niin uusi asia, kuin moni aihealan teos antaa ymmärtää? Käsite on toki uusi ja kokemuksen ja asiantuntijuuden yhdistäminen vaikuttanee muutosta siihen, miten asiantuntijuutta ymmärrämme ja tulemme tulevaisuudessa ymmärtämään (Heikkinen 2015). Myös kokemusasiantuntijoiden toiminnan järjestyneisyys on uudehkoa. Mutta eikö kokemuksellisen (empiirinen) ja järkipärisen (rationaalinen) tiedon merkitystä ja suhdetta ole pohdittu ja siitä kiisteltykin iät ja ajat, tietävästi *ainakin* 1600–1700-luvulta saakka? (Ks. Niiniluoto 2002: 10.) Onko ammatillisen koulutuksen ja työn kautta hankitun asiantuntijuuden ja omiin kokemuksiin pohjautuvan asiantuntijuuden rinnakkain asettamisessa lopulta kyse paljosta sen kummemmasta?

2.1. Kokemus käsitteenä

Kokemuksen (engl. experience) käsite on filosofisen tutkimuskirjallisuuden perusteella peräisin kreikankielen käsitteestä *empeiria* (empeirikos tarkoittaa empiirikkoa eli kokenutta) ja latinankielen käsitteestä *experientia* (verbi *experiri* tarkoittaa suomeksi käännettynä kokea, koettaa, kokeilla). Suomenkieleen verbi kokea on sen sijaan tullut *todennäköisesti* Indoeuroopasta. Sanat *empiirinen* (kokemusperäinen) ja *empirismi* (oppi ais-

tikokemuksesta käsitteiden ja tiedon lähteenä ja perustana) tulevat kreikankielestä. (Niiniluoto 2002: 9–10.) Käsitettä empiirinen käytti Sinin (2004) mukaan alun perin skeptiseen koulukuntaan kuulunut Sekstos Empeirikos, joka viittasi käsitteellä sellaisiin *antiikin kreikkalaisiin lääketieteen harjoittajiin*, jotka vastoin ajan dogmaattisten oppien, *luottivat todellisuudesta tehtyihin havaintoihin ja sitä kautta saatuihin kokemuksiin*. (Sini 2004.)

Monet kokemusta pohtineista aikansa suurista filosofisista ajatteliijoista määrittelevät *kokemusperäisen vastakohtaksi rationaalisen* (kreik.) eli *järkiperäisen*. Latinankielessä empiiristä ja rationaalista erotellaan termeillä *a priori* eli *ennen kokemusta* ja *a posteriori* eli *kokemuksen jälkeen*. (Niiniluoto 2002: 10.) Itse en katso asiaa niin jyrkällä vastakkainasettelulla, kuin kokemusperäinen vs. järkiperäinen, vaan näen kokemuksen rationaalisuuden vastakohtaisuuden sijaan ennemminkin tuovan *lisäarvoa* rationaaliselle tutkimukselle ja ajattelulle. Lisäksi ajattelen kokemuksen auttavan ihmisiä tarkastelemaan ja testaamaan rationaalisen tiedon todellisuutta oman elämänsä kokemusten ja havaintojen kautta, ja siten jäsentämään omaa ajatteluaan ja uskomuksiaan elämää koskevista kysymyksistä. Näkemystäni perustelen käytännön harkintani lisäksi sillä, että vastakkainasettelu kokemus- ja järkiperustaisen välillä ei aikanaankaan ollut todellisesti niin voimakas, mitä osasta aihealan kirjallisuutta saa käsityksen. Esimerkiksi aikansa merkittävimmät mannermaiset rationalistit, René Descartes, Gottfried Leibniz ja Baruch Spinoza, olivat aikansa empiirisen tieteellisen metodin puolestapuhujia (ks. Lakanen 2012).

2.2. Kokemus tiedon lähteenä ihmiskunnan syntyajoista tähän päivään

Kuten jo aikaisemmin totesin, kokemus ei ole asiana mikään uusi. Ihmiskunta on varmasti kokenut asioita ja tehnyt omakohtaisia havaintoja niin kauan kuin meitä on maan päällä ollut. *Tieteellistä tietoa kokemuksen tunnustamisesta tiedon lähteenä* sen sijaan on olemassa *ainakin antiikin ajoilta asti*, jolloin *klassisen empirismin* edustajiksi luetaan *Aristoteles* ja *Tuomas Akvinolainen* korostivat *kokemuksen ja havaintojen merkitystä tiedon lähteenä* (Sini 2004). Esimerkiksi Aristoteleelle empiria tarkoitti että-tietoa,

joka tieteessä tuli systematisoida ja selittää teoreettisen miksi-tiedon avulla. Samoin myöhäisellä keskiajalla nominalistien piirissä kannatettu modaaliteoria perusteli luonnon havainnoinnin tärkeyttä, sillä sen mukaan silmin nähtävä aktuaalinen maailma oli vain yksi mahdollisista maailmoista. (Niiniluoto 2002: 10.)

Varsinaisen, *modernin filosofisen empirismin* voidaan katsoa syntyneen kuitenkin vasta 1600–1700-luvuilla (Niiniluoto 2002: 10) brittifilosofien *Francis Baconin*, *George Berkeleyyn*, *David Humen*, *John Locken* ja naturalisti *Thomas Hobbesin* ajattelun myötä (Sini 2004). Edellä mainittujen näkemys oli, että toisin kuin ajan rationalistit esittivät, sisäsyntyiset ideat eivät voi syntyä mieleemme ilman aisteihin perustuvaa kokemusta (Sini 2004). Brittiempiristien termi aistikokemukselle on latinaan pohjautuva *experience*, saksaksi *Erfahrung*. Niiniluodon mukaan saksankielinen ilmaisu on kaksinainen siitä, että se voi tarkoittaa yhtä lailla kokemusta prosessina kuin tiedostamisen tuloksena syntyviä mielen tiloja. (Niiniluoto 2002: 11.) Perinteisen empirian teoriaa brittifilosoifeista ensimmäisenä 1600-luvulla määritelleen Locken näkemys, joka erottaa toisistaan ulkomaailman olioiden vaikutuksiin perustuvan *ulkoisen havainnon* (sensation) ja ihmisielen *sisäisen havainnon* (reflection), on mielestäni hyvin yhtenevä saksankielisen kokemusta kuvaavan termin kanssa (ks. Niiniluoto 2002: 10, 62). Locke verrastaa ihmisen mieltä tämän syntyessä *tyhjään tauluun, tabula rasa*, johon kokemukset jättävät jälkensä (Keeton 1962; Niiniluoto 2002: 62). Locken määrittelemän empirian mukaan miikään ei ole todellisuudessa tiedettävissä ilman viittausta kokemukseen (Keeton 1962).

Kiista empirismin ja rationalismin välillä määritteli edellä lueteltujen brittifilosofien jälkeen uuden ajan keskeisiä tietoteoreettisia koulukuntia. *Siltaa* aikakautensa *rationalistien* ja *empirististen koulukuntien välille* pyrkivät aikanaan rakentamaan muun muassa *Thomas Reid* (terveen järjen filosofia), *Immanuel Kant* (transsendentaalinen idealismi), *Charles S. Peirce* (semioottinen pragmatismi) ja 1920-luvun *Wienin piiri* (looginen empirismi). (Niiniluoto 2002: 10.) Esimerkiksi Kantin filosofian keskeinen ajatus oli, että *ulkoinen kokemus ei ole passiivista vaikutteiden vastaanottoa ja kopioitumista, vaan ihmisielen sisään rakennetut havainnon muodot ja ymmärryksen kategoriat jäsentävät tietomme* (Niiniluoto 2002: 11).

1900-luvulla merkittävä kokemuksen tutkija on ollut filosofi ja kasvatustutkija *John Dewey* (ks. esim. Alhanen 2013). *Kokemus* eli *experience* oli hänen keskeisin ja tunnetuin filosofinen käsitteensä. Deweyn ajattelua kohtaan on herännyt laaja mielenkiinto uudestaan 2000-luvulla, mikä on sinällään loogista, ovathan hänen ajatuksensa edelleen yhtä ajankohtaisia kuin hänen elinaikanaan. (Gouinlock 2017.) 2000- ja erityisesti 2010-luvulla on alettu puhumaan myös *kokemusiantuntijoista* ja *kokemustiedosta* (ks. esim. Heikkinen 2015; Mielen ry 2018), mitkä eivät siis ole asiasisältöisesti niin uusia kuin itse käsitteet. Vastoin hengen ja materian – kokemuksen ja olennon – välisen dualismin, John Dewey ehdotti aikanaan, että kaikki asiat voivat muuttua ja tehdä muutoksia. Ei ole staattista olentoa eikä muuttumatonta luonnetta. Ei ole myöskään puhtaasti subjektiivisia kokemuksia, koska ihmisen mieli on itsessään olennainen osa luontoa. (Niiniluoto 2002.) Deweyn filosofian mukaan ihmisen *kokemukset kehittyvät yhteistoinnassa*, ja ovat täten *useiden vuorovaikutusprosessien tulos*, ja siten maallinen tapahtuma (Niiniluoto 2002: 13; Alhanen 2013: 50–57, 80–81). Dewey piti ihmiselämän haasteena selvittää, kuinka hyvin ihminen pystyy elämään muutosprosesseissa, eikä ohittaa niitä (Niiniluoto 2002).

Psykologian puolella kokemusta on tutkittu muun muassa *eksistentiaalisessa fenomenologiassa* (ks. esim. Perttula 1995: 16). Todettakoon tosin, että myös eksistentiaalisen fenomenologian juuret ovat filosofiassa – niin Martin Heideggerin edustama eksistenssi filosofia kuin Edmund Husserlin edustama fenomenologia ovat antaneet oman tärkeän panoksensa eksistentiaaliselle fenomenologialle (Perttula 1995: 27). *Eksistenssin filosofian* mukaan tieto voi muodostua ainoastaan ihmisen ja ulkoisen todellisuuden välisessä suhteessa. Toisin sanoen eksistenssi filosofia sanoutuu siis irti idealismin ja empirismin välisestä kiistasta, joka koskee tiedon ja totuuden löytämistä joko ihmisestä tai ulkoisesta maailmasta. Suhteella ei tarkoiteta tässä yhteydessä toimintaa, johon ihminen on päättänyt ryhtyä, vaan suhdetta, johon ihminen on jo olemassa olollaan pakotettu. (Perttula 1995: 28.) Ihminen on siis tahdostaan riippumatta tietynlaisissa suhteissa maailman kanssa, mutta ihmisellä on vapaus tehdä elämässään valintoja olemassaolonsa reaalirajoissa (Becker 1992). *Husserlin fenomenologiassa* (kirjaimellisesti käännettynä: oppi ilmenevästä) taas on ollut kyse siitä, että Husserlin mielestä hänen aikansa elämänfilosofiat olivat menettäneet kosketuksen ”asioihin itseensä” (Backman & Himanka 2007).

Hänen mukaansa ”sysäyksen tutkimukseen ei tullut lähteä filosofioista, vaan asioista ja ongelmista” (Hua XXV: 21: 61). Hänen fenomenologiassaan lähtökohtana ovat fenomenologisessa reflektiossa meille ilmenevät asiat eli intuitiiviset ilmiökokemukset, joista pyritään löytämään kokemuksen olennaiset piirteet ja kokemiemme asioiden olemus (esim. Husserl 1995: 59–63).

Eksistentiaalisen fenomenologian käsitettä käytetään siis yläkäsitteenä eksistenssin filosofian ja fenomenologian yhdistämiseen (Perttula 1995: 28). Halusin tuoda eksistentiaalisen fenomenologian esille, esitellessäni merkittäviä kokemuksen tutkimusteorioita, erityisesti sen holistisen ihmiskäsityksen vuoksi, joka jakaa ihmisen olemassaolon kolmeen keskeiseen osa-alueeseen: tajunnallisuuteen, kehollisuuteen ja situationaalisuuteen eli elämäntilanteellisuuteen (mm. Rauhala 2005: 32). Näen, että teoria tuo lisäantia tutkimukselleni eritoten kokemuksen elämäntilanteellisuuden huomioon ottamisen kautta, aikaisemmin esittelemiäni kokemusteorioiden lisäksi. Toinen tutkimukseni kannalta merkittävä holistisen ihmiskäsityksen osa-alue on toki tajunnallisuus. Kehollisuuden osa-alueeseen en tämän tutkimuksen yhteydessä paneudu sen tarkemmin; en kiistä, etteikö se olisi tärkeä osa-alue sikäli, että se ylläpitää elämäämme kehomme fyysisten toimintojen kautta, mutta en näe sen kykenevän selittämään kokemuksiemme, ajatustemme, tunteidemme tai persoonallisuutemme muodostumista, mitkä taas ovat tämän tutkimuksen asiaydintä. (Ks. Nykänen 2006.)

Situationaalisuudella eli elämäntilanteellisuudella tarkoitetaan sitä, että ihminen on aina suhteessa ympäröivään todellisuuteen sekä fyysisesti (muun muassa maantieteellinen sijainti, ilmastolliset olot) että henkisesti (esimerkiksi arvot, normit, ilmapiiri). Osa situationaalisista asioista määräytyy ihmiselle kohtalonomaisesti; esimerkiksi geneejämme, rotuamme tai syntyperäistä kansalaisuuttamme emme voi valita. Moniin asioihin ihminen voi sen sijaan itse vaikuttaa, kuten esimerkiksi useimmiten puolisovalintaansa ja urasuuntautumiseensa. Situationaalisuus vaikuttaa ihmisen minuuden muodostumiseen. Ihminen voi kokea itsensä esimerkiksi identiteetiltään tietynlaiseksi tai tiettyyn ryhmään kuuluvaksi. (Nykänen 2006.)

Toinen tärkeä osa-alue holistisesta ihmiskäsityksestä, minkä asiasisältöä olen ehkä jo aikaisempien teorioiden kauttakkin, tosin toisin termein peilannut, mutta mikä liittyy tutkimukseni aihepiiriin läheisesti, on tajunnallisuus. Tajunnallisuudella tarkoitetaan ihmisen kokemisen kokonaisuutta, jossa asiat ilmenevät abstrakteina elämyksinä, kuten tunteina, tahtona ja ymmärtämisenä. Koska tajunnassa ei ole mitään käsin kosketeltavaa, muutokset pyrittäessä siihen vaikuttamaan, tapahtuvat yleensä hitaasti. (Rauhala 1995.) Uskon, että esimerkiksi elämän kriisitilanteessa olevan tajunnan tasolle voi päästä paremmin ihminen, joka on kokenut samankaltaisia asioita, mutta päässyt niistä jaloilleen ja osannut kääntää ne voimavaraksi ja kyvyksi auttaa muita, kuin ihminen, jolla ei ole samankaltaista kokemushistoriaa (ks. esim. Mielen ry 2018). Tällaisessa asetelmassa voidaan toisin sanoen puhua kokemusasiantuntijasta tai kokemustietoa omaavasta henkilöstä.

3. KOKEMUSASIAANTUNTIJUUS

Kokemusta karttuu siis *altistumalla jollekin asialle käytännössä* – ei niinkään jonkin asian ulkokohtaisella tiedollisella tutkimisella (Kuvajainen 2016: 142). *Asiantuntija* sen sijaan voidaan määritellä lyhyesti *henkilöksi, jolla on asiantuntemusta* eli selvästi *kanssaihmissiään parempi perehtyneisyys tiettyyn määrääasiaan tai -alaan*, jonkin alan hallintaa (Heikkinen 2015). Asiantuntija kykenee usein *tunnistamaan ongelmia, näkemään asioiden taakse ja ratkaisemaan niitä tehokkaasti* (ks. esim. Bransford, Brown & Cocking 2000).

3.1. Kokemusasiantuntija – käsitteen ja toimintamuodon määritelmiä

Kokemusasiantuntija on käsitteenä kohtuu uusi. Kokemusasiantuntijuuden edelläkävijöihin Suomessa luettavan Mielen ry:n verkkosivustolla kerrotaan, että yhdistyksellä on ollut yhtäjaksoista kokemusasiantuntijatoimintaa Suomessa jo *vuodesta 2001* (Mielen ry 2018). Laajalle levinnyt tai paljon käytetty käsite kokemusasiantuntija ei kuitenkaan vielä 2000-luvun alussa ole ollut. Suomen kielen dosentti ja erityisasiantuntija Vesa Heikkisen vuonna 2015 Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivulle kirjoittaman artikkelin perusteella kokemusasiantuntija -sanalle ei löydy osuvia Suomen media-arkistosta viime vuosikymmenen puolelta. Kotimaisten kielten keskuksen sanapöytäkirjaan kokeemusasiantuntija on hänen mukaansa ilmestynyt vuonna 2011, jossa se määritellään ”*omien kokemusten myötä (ei opiskellen) asiaan perehtyneeksi henkilöksi*”. (Heikkinen 2015.) Kielitoimiston sanakirjassa kokemusasiantuntija tai kokemusasiantuntijuus -sanoja ei edelleenkään ole, kuten ei myöskään niiden lähikäsitettä kokemustieto (tarkastettu: Kotimaisten kielten keskus 22.3.2018).

Psykonomiopisto (2010) määrittelee kokemusasiantuntijuuden niin kutsutuksi *maallikkofilosofiaksi, joka antaa arvon omien kokemusten kautta hankituille tiedoille ja taidoille*. Toikon (2015: 292–312) määritelmän mukaan kokemusasiantuntija on *henkilö, jolla on kokemusta palveluiden käytöstä käsillä olevalla toimialalla, esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollossa*. Sosiaali- ja terveysministeriön kansallinen mielenterveys- ja päih-

desuunnitelma (Mieli 2009) taas määrittelee kokemusasiantuntijan tarkoittamaan *kokemusasiantuntijakoulutuksen käynyttä henkilöä*, jolla on *omakohtaista kokemusta* mielen terveys ja/tai päihdeongelmasta, joko sitä sairastavana, siitä kuntoutuvana, palvelun käyttäjänä tai läheisenä ja jolla on halu auttaa muita tai kehittää palveluja kokemuksensa perusteella (STM 2009; ks. myös STM 2016). Nordlingin ja Hätösen (2013: 143) mukaan kokemusasiantuntija tietää, mikä häntä tai hänen omaistaan on auttanut ja mikä on vaikuttanut kuntoutumiseen ja selviytymiseen. Heidän mukaansa kokemusasiantuntijoiden rooli vaihtelee eri organisaatioissa ja eri alueilla eikä kokemusasiantuntijatoiminta ole vielä vakiintunutta. (Emt.)

Bäcklundin (2007: 56) mukaan kokemuksellinen tieto ei ole ajallisesti katsoen meneillään olevaan hetkeen sidonnaista, vaan se käsittää ajallisen ulottuvuuden. Se on tietoa, joka nivoutuu eläjänsä, kokijansa ja uskojansa sosiokulttuuriseen elämänhistoriaan, mutta myös nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Yksilölle muodostuu kokemuksien kautta kuva faktuaalisesta tiedosta, vaikka toisenlaisesta tulkintakehikosta katsottuna asia voisi olla toinen. Täten kokemuksellinen tieto vaikuttaa yksilön tekemiin valintoihin ja ohjaa häntä kohti tavoiteltavia päämääriä. (Bäcklund 2007: 56–59.)

Hietalan ja Rissanen mukaan (2015: 8) ”kokemusasiantuntijatoiminta sijoittuu kansalaisuustoiminnan ja vapaan vertaistuen sekä lakisääteisten palveluiden ja järjestelmän välimaastoon”. Julkisella sektorilla kokemusasiantuntijoita on pyritty hyödyntämään enemmän 2000-luvun taitteesta alkaen. Kokemusasiantuntijuus on nähty yhtenä *mahdollisuutena vastaamaan julkisten palveluiden haastaviin kehittämistarpeisiin*. Erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa on useissa maissa pyritty aktiivisesti tuomaan kokemusasiantuntijuutta ammatillisen asiantuntijuuden rinnalle. (Hietala & Rissanen 2015: 13; THL 2015: 239.) Hietalan & Rissanen (2015: 19) mukaan kokemusasiantuntijat eivät voi – eikä heidän ole tarkoitus – hoitaa tehtäviä, jotka kuuluvat tietyn viranomaisen tai ammattiryhmän työnkuvaan tai vastuualueelle, vaan he toimivat yhteistyösuhteessa ammattilaisiin sekä näiden työtä täydentävissä rooleissa alueilla, joilla työskenteleminen edellyttää ammatillista koulutusta. Toikon (2011: 113) mukaan kokemustieto ja ammatillinen asiantuntijatieto ovat yhdessä parhaimmillaan keskeinen palvelujärjestelmää kehittävä elementti, jolla on *mahdollista muokata uudenlaista toimintakulttuuria*.

Kokemusasiantuntijuuden tutkimus on ollut Suomessa kaikkienensa vähäistä. Yliopistotasoisia tutkimuksia ja julkaisuja on tehty vähän, joskin viimeisen vuosikymmenen aikana enenevässä määrin. Kokemusasiantuntijuuden lähikäsite *osallisuus* on ollut jonkin verran tutkitumpi. Palaan asiaan osallisuutta määrittelevässä kappaleessa. Suomalaisessa kokemusasiantuntijuuteen liittyvässä tutkimuksessa *edellä kävijäksi* voidaan katsoa Päivi Rissasen vuonna 2007 ilmestynyt lisensiaattityö *Skitsofreniasta kuntoutuminen*, jossa tutkija hyödyntää omia kokemuksiaan tutkimuksen keskeisenä tutkimusmateriaalina. Vuonna 2008 Peter Beresfordin & Markku Salon yhdessä Mielenterveyden keskusliiton kanssa julkaiseman teoksen, *Kokemuksen muodonmuutos – kohti palveluiden käyttäjien omaa tutkimustoimintaa*, sen sijaan voidaan katsoa hahmotelleen ensimmäisenä Suomessa kokemusasiantuntijuuteen liittyvää tutkimuskenttää. Vuonna 2009 kehitystyötä on jatkanut Susanna Hyvärin & Markku Salon yhdessä Mielenterveyden keskusliiton kanssa julkaisema *Elämäntarinoista kokemustutkimukseen*. (Diakoniaopistot 2013.) *Kokemustietoa päihdepalveluiden kehittämisen välineenä*, on tutkinut ainakin Mai Peltoniemi vuonna 2011 tekemässä Diakonia-ammattikorkeakoulun sosiaalialan opinnäytteessään *Normaali narkomaani? Kokemustutkimus huumeriippuvuudesta, hoidosta ja toipumisesta*. Peltoniemen opinnäyte on ansiokas tutkimusalallaan ja palkittu vuoden 2011 aikana kahteen kertaan. Peltoniemi hyödyntää opinnäytteessään omakohtaisia kokemuksiaan päihderiippuvuutensa synnystä, kuntoutumisestaan ja hoitonsa eri vaiheista. (Peltoniemi 2011.) Peltoniemi on jatkanut aiheen tutkimusta, omakohtaista kokemustaan hyödyntäen, myös ylemmän ammattikorkeakoulun sosiaalialan opinnäytetyössään *Aivan kuin minua ei olisi. Autoetnografia emotionaalisesta traumasta ja toipumisesta* (Peltoniemi 2017).

3.2. Lähikäsite: osallisuus

Kansalaisten osallisuutta on tutkittu niin kansainvälisesti kuin kansallisestikin enemmän kuin kokemusasiantuntijuutta, ja erilaiset kansalais- ja järjestötoiminnot ovat olleet aktiivisia sen kehittämisessä. Tämän hetkinen käytännön kokemusasiantuntijatoiminta pe-

rustuukin paljolti niiden pohjalta syntyneisiin palveluiden käyttäjien kokemuksiin erilaisista ongelmista ja niistä selviytymisestä. (THL 2015: 239.)

Asiakkaiden osallisuuden, ja siten myös kokemusasiantuntijuuden, tutkimus on lähtenyt Iso-Britanniasta, missä vastaava käsite on *user research* (ks. esim. Diakoniaopistot 2013). Laitilan (2010) mukaan osallisuus voidaan määritellä *asiakkaiden asiantuntijuuden hyväksymiseksi ja tunnustamiseksi niin, että sitä hyödynnetään palvelujen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa*. Tämä edellyttää palvelun käyttäjien näkökulmien ja kokemusten pitämistä *arvokkaina ja pätevinä* (Lester, Tait, England & Tritter 2006). Osallisuus sekä arvon antaminen palveluiden käyttäjien näkemyksille ja kokemuksille, on parhaimmillaan voimaannuttavaa ja vaikuttaa monella tavalla osallistujien hyvinvointiin. Lisäksi osallistamisen kautta voidaan antaa ääni tavallisesti ”äänettömille” asiakasryhmille, kuten mielenterveys- ja päihdekuntoutujille. Kokemusasiantuntija-toiminta perustuu samankaltaiseen ajattelutapaan. (Rissanen 2015.)

Janet Warren (2008) on mainittavan arvoinen britannialainen osallisuuden tutkija sosiaalitutkimuksen puolelta. Hän on jaotellut osallisuuden *holistiseksi nelikentäksi*. Näen Warrenin mallin vaikuttaneen merkittävästi osallisuuden tutkimusteorian muodostumiseen myös suomalaisissa aihealan tutkimuksissa. Katson esimerkiksi *Toikon* (muun muassa 2012: 162–164) sekä varioineen että edelleen kehittäneen Warrenin nelikentän ajattelua. Warrenin mallissa nelikentän *keskiössä on toimija itse ja ympärillä toimijuiden, voimaantumisen, informaation ja konsultaation* osa-alueet. Edellä mainittuja osa-alueita ei ole asetettu mallissa hierarkkiseen järjestykseen toisiinsa nähden, vaan osallisuus voi ilmetä nelikentän eri tasoilla eri tilanteissa ja ajankohtina eri tavoin. (Ks. esim. Laitila 2010: 29–30.) Palaan Warrenin malliin tutkimukseni kokemusasiantuntijuuden mahdollisuuksia ja hyötyä suhteessa viranomaistoimintaan käsittelevässä kappaleessa, missä avaan nelikentän osa-alueita paremmin.

Toinen merkittävä kansainvälinen näkökulma osallisuuteen on *Clarkin, Davisin, Fisherin, Glynnin ja Jefferiesin* (2008) tutkimus, joka kuvaa *kansalaisten osallisuutta viitenä tasona*. Käytän tässä yhteydessä heidän verkkolähteensä lisäksi *Kailion* (2014: 27) gradua hyödyksi, jossa selkeytetty ja pelkistetty tasojen sisällöt muutamalla sanalla lukija-

ystävällisiksi ja tämän tutkimuksen tarpeeseen katsoen sopivan suppeiksi. Kailio on määritellyt tasot Clarkin ym. mallin pohjalta seuraavasti: ”Taso 1: Ei osallisuutta, palvelut suunnitellaan, toteutetaan ja johdetaan ammattilaisvetoisesti. Taso 2: Rajoitettu osallisuus, asiakas saa rajoitetusti tietoa palveluista. Taso 3: Kasvava osallisuus, asiakas saa säännöllisesti tietoa palveluista. Taso 4: Yhteistyö, asiakas saa osallistua palvelujen suunnitteluun. Taso 5: Kumppanuus, asiakas ja palvelujen tuottajat toimivat kumppanuudessa kaikilla alueilla.” (Clark ym. 2008: 10–12; Kailio 2014: 27.)

3.3. Lähikäsite: vertaistoiminta

Vaikka kokemusasiantuntijuus on 2000-luvun käsite, ovat sen sisältöisen järjestyneen toimintamuodon juuret aihealan kirjallisuuden perusteella paljon kauempana, kansalais- ja järjestötoiminnan pohjalta syntyneissä kokemuksissa erilaista ongelmista ja niistä selviytymisestä. Tällaisen toiminnan varhaisimpia muotoja lienee *1930-luvulla Yhdysvalloissa aloittanut AA-vertaisryhmätoiminta*. Suomessa ensimmäiset vertaisryhmät aloittivat 1940-luvulla. (THL 2015: 239; ks. myös Hietala & Rissanen 2015.) Kokemustiedolla ja vertaistuella on ollut merkittävä asema myös kolmannen sektorin tarjoamissa päihde- ja mielenterveyspalveluissa – *A-klinikoilla ja katkaisuhuoltoasemilla* toimi jo 1970-luvulla *asiakasterapeutteja*. Myös esimerkiksi Kalliolan settlementin Myllyhoidossa osa terapeuteista on *raitistuneita päihderiippuvaisia*. (Hietala & Rissanen 2015: 12.)

Kokemusasiantuntijuutta lähellä olevan *vertaistoiminnan* käsite on yleistynyt 1990-luvun puolivälin jälkeen erityisesti vammais-, potilas-, omais-, päihde- ja mielenterveysjärjestöissä. Vertaistoiminnalla tarkoitetaan *toimintaa, joka perustuu samankaltaisessa tilanteessa elävien ja samankaltaisia asioita kokeneiden ihmisten keskinäiseen tukeen, apuun ja kokemusten jakoon*. (THL 2015: 239.) Vertaistoiminta on nähty hyvänä väylänä sekä kuntoutua että jäsentää ja vertailla omia ajatuksia muiden kanssa ja kehittyä kokemusasiantuntijaksi. (Ks. esim. Jankko 2009: 51.)

Vertaistoiminnan ero kokemusasiantuntijuuteen on se, että kokemusasiantuntijan työ on laaja-alaisempaa, suuntautuen vertaisten joukosta myös ulospäin muuhun yhteiskuntaan

ja palvelujärjestelmän organisaatioissa toimiviin. Päihde- ja mielenterveysongelmista puhuttaessa kokemusasiantuntijuus on yläkäsite, jonka osa-alue vertaistoiminta on. (Ks. Jankko 2009: 51.) Kokemusasiantuntijuudessa ei ole siis kyse ainoastaan vertaistoiminnasta, vaan siinä tavoitellaan lisäksi tasavertaista vuorovaikutusta ammattilaisten tai viranomaisten ja kokemusasiantuntijoiden välillä (ks. Toikko 2011: 113; 2014: 169–170). Kuten vertaistoiminnassa, myös kokemusasiantuntijuudessa, asiantuntijuuden ymmärtäänsä olevan seurausta välittömistä kokemuksista, eikä pohjaavan esimerkiksi akateemisiin opintoihin tai ammatilliseen koulutukseen. Kokemukset nähdään arvokkaiksi itsessään. (Beresford & Salo 2008: 39.)

3.4. Lähikäsite: mentorointi

Mentoroinnin tarpeen lähtökohta on tilanne, jossa nuorempi tai kokemattomampi henkilö kaipaa tukea asiantuntijuutensa kehittämisessä. Mentorointi kuvataan usein toimintana, jossa *kokenut mentori ohjaa nuorempaa tai kokemattomampaa aktoria*. (Kupias & Salo 2014: 11.) Mentorointi on siis käytännön toiminnaltaan hyvin lähellä tilannetta, jossa kokemusasiantuntija tukee ja opastaa henkilöä, joka painii samojen ongelmien kanssa, joista hän on aikanaan itse päässyt irti, selvinnyt tai oppinut elämään.

Mentorointi on ollut kehittämisen keinona iät ja ajat, jo paljon ennen käsitteen syntyä; oppipoika/kisälli – mestari -malli on klassinen esimerkki tästä. Aikanaan niin ammatin kuin elämänkin taidot opittiin seuraamalla läheltä mestarin työtä, saaden neuvoja ja vihjeitä sekä kuullen tarinoita ja kokeilemalla itse. Muun muassa tämän ajan koulutusmallit ovat vieraannuttaneet kansalaiset edellä mainitunlaisesta mallista. Maanviljelijä on hyvä esimerkki ammatista, jonka tieto-taitojen oppiminen pohjautuu edelleen suurelta osin kotitilalla vanhemmilta opittuihin asioihin. (Kupias & Salo 2014: 12–13.) Mentoroinnille on annettu suuri arvo myös Japanissa, missä iän ja kokemuksen arvostamisella ja hiljaisen tiedon siirtämisellä on vahvat perinteet (ks. esim. Megginson 2000; Clutterbuck & Ragins 2002).

Mentoroinnin onnistuminen edellyttää mentorin ja aktorin välistä luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta sekä mentorilta sitoutumista auttamaan aktoria tämän kehittämisessä ja aktorilta kehittymishalua. (Kupias & Salo 2014: 12.) Mentorointi toimii parhaiten todennäköisesti silloin, kun mentoroitava näkee mentorissaan, hänen kokemuksessaan ja/tai tieto-taidoissaan jotakin erityistä tai arvostettavaa. Juuselan, Lillian & Rinteen (2000) mukaan ihmisen on helppoa ja luontaista oppia taitoja, tapoja ja arvoja arvostamaltaan henkilöltä. (Juusela ym. 2000.) Mentoriksi sopii yleensä henkilö, jolla on pitkä ja monipuolinen kokemus käsillä olevasta aihealasta tai toiminnasta sekä arvostus, positiivinen elämänsäsenne ja luontaista kiinnostusta muiden kehittämiseen (Lankinen, Mietinen & Sipola 2004: 104).

Toisaalta mentorointisuhde toimii myös toiseen suuntaan, sillä yleensä mentorikin oppii jotakin aktoriltaan. Mentorin tehtävänä on kysyä, kuunnella ja antaa tukea aktorin ajatuksille oman kokemuksensa ja näkemystensä kautta. Aktori kysyy, kertoo ja oppii omien valintojensa ja tarpeittensa mukaan. (Lankinen ym. 2004: 100–104.)

3.5. Yhteenveto: kokemusasiantuntijuuden ja sen lähikäsitteiden ominaispiirteet ja yhteneväisyydet

Tein kokemusasiantuntijuudesta ja sen lähikäsitteistä: osallisuudesta, vertaistoiminnasta ja mentoroinnista yhteenvetotaulukon (1) tämän pääkappaleen päätteeksi, aiempien alaosikoiden alla kertomani perusteella. Taulukosta ilmenee, mitä ominaista ja mitä yhteistä käsitteillä on keskenään käytännön näkökulmasta.

Taulukko 1. Kokemusasiantuntijuuden, osallisuuden, vertaistoiminnan ja mentoroinnin ominaispiirteet ja yhteneväisyydet (Lester ym. 2006; Laitila 2010; Hietala 2013; Kupias & Salo 2014: 11; Hietala & Rissanen 2015: 34; ks. myös Diakoniaopistot 2013; THL 2015: 239).

	Ominaispiirre	Yhteistä
Kokemusasiantuntijuus	Sijoittuu <i>henkilökohtaisuuden/vapaaehtoisuuden ja ammatillisuuden/palkkatyön väli-maastoon</i> . Omakohtaista kokemustietoa voidaan hyödyntää niin <i>vertaisten ja heidän läheisten</i> kuin <i>ammattilaisten ja muun väestön</i> parissa asiasta (usein sairaus tai ongelma), mistä henkilöllä on omakohtainen kokemus. Tehtävät, joissa voi toimia vaihtelevia ja moninaisia.	Jaettava tietotaito perustuu henkilön
Osallisuus	Perustuu arvon antamiseen <i>palvelun käyttäjien</i> kokemuksille (”user reseach”) ja heidän osallistamiseen esimerkiksi palveluiden kehittämisessä.	omakohtaisen kokemuksen kautta
Vertaistoiminta	<i>Vastavuoroista</i> ja usein spontaania <i>vapaaehtoisuutena</i> annettua apua tai tukea <i>saman kokeneilta toisilleen</i> . Voi olla myös työtehtävän yhteydessä <i>vapaaehtoisesti</i> annettua apua tai tukea.	hankittuun osaamiseen
Mentorointi	Pääsääntöisesti työelämässä tapahtuvaa. Kokenut mentori ohjaa nuorempaa ja/tai kokemattomampaa aktoria. <i>Lähtökohtana nuoremman ja/tai kokemattomamman henkilön asiantuntijuuden kehittäminen</i> .	tai tietoon.

4. MITÄ LISÄARVOA KOKEMUSASIAANTUNTIJUUS TUO AMMATILLISEN OSAAMISEN RINNALLE AIKAISEMMAN TUTKIMUSKIRJALLISUUDEN PERUSTEELLA?

4.1. Edellytykset kokemusasiantuntijana toimimiselle

Millon susta tulee kokemusasiantuntija? Oletko sä jo, kun sä olet itse vielä päihdekierteessä, ja sää kävisit puhumassa silloin? Et hyväksytäänkö semmonen, joka käyttää edelleen aineita ja narkomaanina kävis puhumassa aineista ja niiden vaarallisuudesta? Et kokemusasiantuntija, sehän on tavallaan semmonen määritelmä, mitä kukaan ei pysty sanoa. Et jokainenhan on jostaki kokemusasiantuntija. Ja millon tullaan kokemusasiantuntijaks? Onkse niin, et pitää olla 15–20 vuotta kovaa elämää takana ja sitten siitä kuiville, ja sitten vasta, kun on ollu pari – kolme vuotta, et selkeesti nähään, et se on niinku poikki? Et sitten sä oot vasta saanu sen statuksen itelles? (Alipäällystö)

Yllä oleva haastatteleman alipäällystöpoliisin kysymys on hyvä, eikä siihen todennäköisesti ole yksioikoista vastausta olemassa. Pyrin määrittelemään tässä yhteydessä *kokemusasiantuntijana toimimisen edellytyksiä* sillä perusteella, mitä olen rajannut käsitteen *nimenomaisesti* tässä tutkimuksessa tarkoittamaan.

Jotta kokemusasiantuntijana toimiminen on mahdollista, henkilöllä tulee olla onnistuakseen tiettyjä ominaisuuksia ja edellytyksiä. *Omakohittaiset kokemukset ongelmasta tai sairaudesta sekä kuntoutujan roolista* ovat sanomattakin edellytys sille, että kokemusasiantuntijuutta ylipäätään syntyy. Toisaalta kokemuksia voi karttua myös olemalla esimerkiksi *omainen* tai *tukihenkilö*. (Hyvärinen 2009: 26.) Tässä tutkimuksessa keskitytään kokemusasiantuntijuuteen, jossa kyse on nimenomaan henkilön *omakohtaisesta* päihderiippuvuudesta ja rikoskierteestä sekä niistä irtautumisesta.

Henkilöllä tulee olla siis *tietoisuus omasta sairaudestaan tai ongelmastaan*. Lisäksi näkisin, että sairauden tai ongelman tulee olla *hyväksytty* ja *sisäistetty*, sen vähättelyn tai kieltämisen sijaan, ja *kuntoutuminen sellaisessa vaiheessa, että henkilöllä on riittävät henkiset valmiudet toimia kokemusasiantuntijana*. Puhuttaessa mielenterveys- ja/tai päihdeongelmista, *sairauden akuutissa vaiheessa oleva ei yleensä sovellu kokemusasiantuntijaksi*. Henkilöllä saattaa olla ongelmiensa tai sairautensa taustalla myös mer-

kittäviä traumoja, jotka täytyy saada käsiteltyä, jotta hän kykenee toimimaan kokemusasiantuntijana. Koska kokemusasiantuntijuus on usein ryhmässä toimimista, myös ryhmätyötaidot ja -säännöt ovat tärkeitä edellytyksiä. (Hyvärinen 2009: 26–27.)

Kokemusasiantuntijaksi *kasvetaan*, kuten miksi tahansa muuksikin asiantuntijaksi pikku hiljalleen, tässä tapauksessa kokemusten käsittelemisen ja jakamisen ja sitä myötä kuntoutumisen kautta. *Muutos potilaasta tai kuntoutujasta kokemusasiantuntijaksi* vaatii kypsyyttä ja tietoa (Lehto & Hietala-Paalamaa 2007). Se edellyttää jonkinlaista *toipumis- tai kuntoutumisprosessia* tai *etäisyyttä vaikeista kokemuksista tai elämäntilanteesta* (Jankko 2008; Hietala & Rissanen 2015). Tässä tutkimuksessa kokemusasiantuntijuuden edellytys on siis, että *henkilö on tullut tietoiseksi omasta sairaudestaan tai ongelmastaan ja hyväksynyt sen*, sekä päihde- ja rikoskierteestä puhuttaessa myös *päässyt kierteestä irti ja saanut riittävän etäisyyden ongelmaansa*, jotta hän osaa katsoa omia kokemuksiaan ja muiden vastaavanlaisia elämäntilanteita *objektiivisesta näkökulmasta*, eikä toisten sen hetkiset vastaavanlaiset ongelmat tule täten kokemusasiantuntijaa hänen sen hetkisessä elämäntilanteessaan liialti kohti (ks. Oikari 2016).

Koska kokemusasiantuntijat toimivat monenlaisissa toimintaympäristöissä ja useanlaisissa tehtävissä, aina pelkkä kokemus ei anna riittäviä valmiuksia tehtävissä toimimiseksi (Hietala & Rissanen 2015: 29). Kokemusta voi työstää päämäärätietoisesti ja tarkoituksenmukaisesti asiantuntijuudeksi esimerkiksi koulutuksella, itsereflektiolla, valmennuksella, vertaistuellalla, mentoroinnilla, itseopiskelulla ja tehtävissä oppimalla sekä keskustelemisellä ja kokemusten jaksamisella toisten kuntoutujien, tutkijoiden ja palvelujen tuottajien ja kehittäjien kanssa (ks. Jankko 2008; Salo 2010; Mielen avain -hanke 2012; Rissanen 2015). Esimerkiksi sosiaalityön kokemusasiantuntijat ovat käyneet kokemusasiantuntijakoulutuksen, jossa he ovat opiskelleet ja reflektoineet muun muassa kokemusasiantuntijan oman elämäntarinan kerrontaa, julkista esiintymistä ja omaa kokemusta asiantuntijuuden perustana sekä tehneet puheharjoituksia (ks. esim. SOS II -hanke 2015: 14). Kokemusasiantuntijoiden kotimaiset koulutusmallit on usein kehitetty erilaisissa kehittämishankkeissa (Nordling & Hätönen 2013: 143). Koska kokemusasiantuntijana toimiminen on samaan aikaan sekä voimaannuttavaa että vaativaa ja haastavaa, kokemusasiantuntijana toimivat tarvitsevat yleensä tehtävissä toimimisen rinnalla tukea,

jota voi olla esimerkiksi työohjaus, valmennus tai asiakassuhde (Hietala & Rissanen 2015: 30–31).

4.2. Asiakkaan motivoiminen ja eteenpäin opastaminen

Kokemusasiantuntijuutta voidaan tarkastella niin kutsutun *recovery -ajattelun* kautta, minkä mukaan työntekijän asenne ja toiminta voivat vaikuttaa kuntoutusprosessiin joko kannustavasti tai hidastavasti (Shepherd, Boardman & Slade 2008: 2–3). Asiallisen ja usein kylmänkin viranomaistoiminnan sijaan, kokemusasiantuntijat voivat tuoda asiakkaalle omalla positiivisella kokemuksellaan toivoa selviämisestä ja motivaatiota muutokseen (ks. SOS II -hanke 2015: 16). Mikäli asiakas ymmärtää oman tilanteensa ja motivoituu tavoittelemaan siihen muutosta, asetelma voimaantumiseksi ja päihde- ja rikoskierteestä irtautumiselle on paras. Tällöin myös pakonomainen auttaminen ja asiakkaan elämänmuutokseen väkinäinen pyrkiminen jäävät taka-alalle – ne kun eivät useinkaan johda tuloksiin, vaan aiheuttanevat pahimmillaan jopa kapinan taistella vastaan. (Ks. Hietala & Rissanen 2015: 11; Oikari 2016: 69.)

Lisäksi kokemusasiantuntijat voivat antaa asiakkaalle neuvoja ja ohjeita ongelmansa kanssa eteenpäin menemisessä (ks. SOS II -hanke 2015: 16). Koska kokemusasiantuntijoiden tehtävä on toimia nimenomaan kokemusasiantuntijastatuksella, heillä on myös paremmin aikaa ja resurssia paneutua asiakkaan tilanteeseen ja ongelmiin sekä niiden ratkomiseen. Viranomaistoiminnassa aika ja resurssit voivat usein olla tiukilla, ja pahimmassa tapauksessa asiakkaalle tulla olo, että hänen elämästään ja tulevaisuudestaan ei välitetä.

4.3. Työntekijän motivoiminen ja työn eettisen perustan vahvistaminen

Kokemusasiantuntijat muistuttavat viranomaisille ja ammattilaisille jo pelkällä olemassaolollaan avun tarpeessa olevan mahdollisuudesta muutokseen. Tämä voi muuttaa viranomaisten ja ammatillisten työntekijöiden asenteita asiakkaitaan kohtaan sekä auttaa

palauttamaan ja säilyttämään ammatillisen työn perustehtävän elävyyden, inhimillisyyden ja vaikuttavuuden (Hietala & Rissanen 2015: 19; ks. myös Kiviniemi 2012: 159). Kuulemalla kokemuksia ja näkökulmia työn hoitamiseen liittyvistä tilanteista entisen asiakkaan näkökulmasta, viranomaiset ja työntekijät voivat oivaltaa työtapoihinsa liittyvien valintojen merkityksen asiakkaalle ja pyrkiä suhteuttamaan työtapojaan asiakkaan elämän kokonaisuuteen. Toisin sanoen työskentely kokemusasiantuntijoiden kanssa vahvistaa työn eettistä perustaa ja ammatti-identiteettiä (Hietala & Rissanen 2015: 14).

Korostan kuitenkin, että viranomaisuus ja ammatillisuus ovat hyviä ja tarpeellisia asioita yhteiskunnan toimimisen kannalta, enkä niiden toimintojen poistamista tai radikaalia muuttamista tällä tutkimuksella missään nimessä aja (ks. esim. Toivio & Nordling 2013). Kokemusasiantuntijat eivät voi, eikä heidän ole tarkoitus, hoitaa viranomaisten, ammatillisten työntekijöiden tai asiantuntijoiden toimialueelle kuuluvia tehtäviä (Hietala & Rissanen 2015: 19). Pitkäsen (2006: 101) mukaan työntekijät ovat oman alansa parhaita asiantuntijoita ja näkevät organisaation sisältä päin; palvelujen käyttäjä puolestaan tietää vähemmän, mutta hän saattaa nähdä enemmän.

4.4. Asiakkaan kohtaaminen sekä henkinen ja kielellinen tavoittaminen

Beresfordin & Salon (2008) mukaan ihmisellä, jolla ei ole kokemusta jostakin, ei ole samanlaista kosketuspintaa toisen elämään, kun sellaisella, jolla on omakohtainen kokemus käsillä olevasta ongelmasta tai asiasta. Kokemustaustaisen ihmisen sanat voivat mennä asiakkaalle paremmin läpi kuin viranomaisen faktatiedon kertominen, vaikka puhuttaisiin käytännössä täysin samoista asioista. Jos vastaanottaja kokee tiedon pelkistetyiksi faktoiksi, henkilökohtaisesti merkityksettömäksi tai omaan maailmankuvaan sopimattomaksi, sitä ei yksinkertaisesti sisäistetä (Venkula 1994: 53–54; Takala 1995: 130). Myös viranomaisen käyttämän virkakielen vaikeaselkoisuus ja prosessin vaikeasti hahmotettavuus saattavat aiheuttaa omat haasteensa avun piiriin pääsemisen suhteen. Yksi kokemusasiantuntijan tehtävä voikin olla tulkkina toimiminen asiakkaan ja palvelujärjestelmän välillä (Toikko 2012).

”Kuka muu voisi kertoa siitä kuin siellä itse olleet?” (Auschwitzin keskitysleiriltä selviytynyt. Puhumme kansanmurhasta, Channel Four -televisiokanavan uutiset 24.1.1995; ks. Beresford & Salo 2008: 50.)

”Jollei ihmiselle ole tapahtunut tällaista, hänelle on aivan turhaa edes yrittää selittää sitä.” (Les Perry Suffolkin rykmentistä kertoo Normandian maihinnousun päivästä, jolloin Perry itse oli 18-vuotias. Muistelemme alokas Smithiä ja Jonesia, BBC 2 -televisiokanava 12.9.1998; ks. Beresford & Salo 2008: 62.)

4.5. Alueen päihde- ja mielenterveyspalveluiden tunteminen

Kokemusasiantuntijoiden yksi suuri etu on, että heillä on yleensä hyvä tuntemus alueen mielenterveys- ja päihdepalvelukentästä sekä erilaisia yhteyksiä, kontakteja ja kokemusta yhdistys- ja vertaistoiminnasta ja hoito-, kuntoutus ja sosiaalipalveluista (Hietanen & Rissanen 2015: 14). Toisin sanoen, heillä saattaa olla parempi tietämys alueen palvelutarjonnasta kuin poliisilla viranomaisena – käytännön kokemuksesta alueen päihde- ja mielenterveyspalveluiden asiakkuudesta edes puhumatta. Kokemusasiantuntijat kykenevät myös ymmärtämään omakohtaisemmin avun tarpeessa olevan tilannetta ja tarpeita palveluiden suhteen (ks. Lammers & Happell 2003: 389).

4.6. Palveluiden kehittämiseen osallistuminen

On kiistämätön tosiasia, että poliisin kanssa paljon asioineilla, päihde- ja/tai rikoskierteessä olevilla sekä kierteestä irtautuneilla henkilöillä, on olennaista tietoa paitsi poliisin toiminnasta ja asiakkuudesta, todennäköisesti myös poliisin organisaatorakenteesta ja asioiden käsittelyn etenemisestä organisaatiossa (soveltaen Toikko 2012: 161). Päihde- ja rikoskierteestä irtautuneet kokemusasiantuntijat muodostavat täten mielestäni merkittävän kehittäjäryhmäpotentiaalin katsoen poliisin toiminnan kehittämistä, sekä järjestelmän pirstaleisuuteen ja avun saamiseen liittyvien ongelmien korjaamista. Yhdistämällä ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden tietoa ja kokemuksia, voidaan tuottaa uudenlaista tietoa ja näkökulmia, jotka auttavat parempien ja toimivampien toimintamallien kehittämisessä sekä tuovat vaikutuksien myötä myös säästöjä julkiselle sektorille. (Ks. Hietala & Rissanen 2015: 11–12.)

Muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon puolella sekä yksityisellä ja kolmannella sektorilla on hyödynnetty kokemusasiantuntijuutta osallistumisena palveluiden kehittämiseen (Toikko 2012: 161; Hietala & Rissanen 2015: 19; ks. myös Forster & Gabe 2008). Warren (2008), jonka holistisen nelikentän esittelin kokemusasiantuntijuuden lähikäsitettä osallisuutta tarkastelevassa kappaleessa, jakaa osallisuuden muodot neljään osa-alueeseen, joita ovat toimijuus, voimaantuminen, informaatio ja konsultaatio, joissa vaikuttamisen mahdollisuudet ovat erilaiset. Suomalaisista tutkijoista Toikko (2012: 162; 2011; 2016) on jatkanut osallisuuden ja osallistumisen tutkimista ja teoreettista määrittelemistä, jakaen osallistumisen muodot kolmeen osa-alueeseen: konsultaatioon, yhteistyöhön ja päätöksentekoon. Käytän alla Toikon jaotusta, mihin lisään neljäntenä osa-alueena Warrenin mallissa olevan voimaantumisen. Osa-alueiden sisällöllisessä tarkastelussa hyödynnän Warrenin ja Toikon lisäksi myös muiden asiaan perehtyneiden tutkijoiden näkemyksiä.

4.6.1. Konsultaatio

Warrenin (2008) mallin mukaan kokemusasiantuntijoiden näkemyksiä voidaan käyttää konsultaatioapuna toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa, arvioimisessa ja kehittämisessä. Kokemusasiantuntijat eivät puhu konsultaatiossa vain omasta puolestaan, vaan edustavat koko asiakasryhmää (Beresford & Salo 2008; Doel & Best 2008). Hietalan & Rissanen (2015: 23) mukaan kokemusasiantuntijat voivat ottaa kantaa esimerkiksi palvelun toimivuutta, laatua ja ihmisoikeuksien toteutumista koskeviin kysymyksiin. Heidän kokemuksensa kautta ympäristöstään saama asiantuntijuus nähdään arvokkaaksi ja he saavat tulla kuulluiksi tasavertaisessa vuorovaikutustilanteessa (ks. Beresford & Salo 2008: 39). Toikko (2011; 2012: 162; 2016) nimeää esimerkeiksi konsultaation muodoista asiakasfoorumit ja asiantuntijaryhmät, joiden ideana on antaa tilaa kokemusasiantuntijoiden äänelle ammatillisten rinnalla.

4.6.2. Yhteistyö

Warrenin (2009) mukaan toimintaan osallistuminen tarkoittaa kokemustaustaisen ihmisen osallistumista palvelutoimintaan ammatillisen asiantuntijan rinnalla. Tämä voisi poliisin tapauksessa teoreettisesti ajateltuna tarkoittaa esimerkiksi julkisen puolen terveyskeskuksessa tai kolmannella sektorilla toimivan kokemustaustaisen (pitkän linjan tietävästi päihdeettömän ja rekistereihin sekä elämäntapaan katsoen rikoksettoman) ihmisen toimimista poliisipartion mukana joillakin keikoilla koulutetun sosiaalityöntekijän sijaan, mikäli hän olisi tehtävään katsoen soveltuvampi ihmisiä siellä kohtaamaan (Oikari 2016: 71; ks. myös Hietala & Rissanen 2015: 24). Lisäksi kokemustaustainen henkilö voisi kohdata ihmisiä esimerkiksi putkalla, tarkoituksena motivoida poliisin asiakasta toisenlaiseen elämäntapaan omalla esimerkillään (Oikari 2016: 70). Yksi teoreettinen vaihtoehto olisi myös, että kokemustaustainen, pitkän linjan rikokseton ja päihdeeton, henkilö osallistuisi jopa toimimalla poliisiorganisaatioon rekrytoituna, esimerkiksi nimikkeillä asiakastyöntekijä, asiakaskehittäjä tai kokemusammattilainen (vrt. Toikko 2012: 163; Hietanen & Rissanen 2015: 20). Edellä heitetyt ideani eivät ole kuitenkaan käytännössä mutkattomia ja yksioikoisia toteuttaa; asiaa käsitellään lisää kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisen riskejä, esteitä ja haasteita käsittelevissä teoria- ja empiriakappaleissa jäljempänä.

4.6.3. Päätöksentekoon osallistuminen

Kolmas kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisen muoto Toikon (2011) jaottelussa on organisaation päätöksentekoon osallistuminen (ks. myös Warren 2008). Kysymys on tällöin osallistumisesta hallinnollisiin linjauksiin, joilla avataan ja rajataan palvelutoimintaa ja käytettäviä resursseja. Miltä kuulostaisi, jos esimerkiksi Poliisiammattikorkeakoulun pääsykokeiden 2. vaiheen soveltuvuusosion arvioijissa olisi mukana psykologien ja poliisien lisäksi päihde- ja rikoskierteestä irtautunut kokemustaustainen henkilö/henkilöitä? Täten myös asiakkaan perspektiivi siitä, minkälaisia työntekijöitä organisaatiossa tarvitaan tulisi edustetuksi jo rekrytointivaiheessa. (Soveltaen Toikko 2012: 163; ks. myös Hietala & Rissanen 2015: 11.)

4.6.4. Voimaantuminen

Kokemusasiantuntijaksi kouluttautuminen ja kokemusasiantuntijatehtävissä toimiminen on tärkeä vaihe kuntoutumisessa ja elämässä eteenpäin menemisessä. Se on siirtymistä avun vastaanottajasta sen antajaksi ja palvelujen kehittäjäksi. (Hietala & Rissanen 2015: 14.) Kokemusasiantuntijana toimiva saa kokea itsensä osalliseksi yhteiskunnan jäseneksi, ja itsensä sekä toimintansa merkitykselliseksi. Ilo toisten auttamisesta, kokemus hyvien tarkoitusperien eteen työskentelystä sekä toisten ihmisten hyväksynnästä ja anteeksiantamisesta toimivat eheyttävinä ja kantavina voimavaroina elämässä. Viranomaisen työn vierestä seuraaminen auttaa myös näkemään toisen puolen omasta entisestä toiminnasta ja käyttäytymisestä, mikä saattaa ennalta estää takaisin samanlaiseen elämäntilanteeseen luisumista.

4.7. Asiakkaan matalampi kynnys luottaa ja puhua saman kokeneelle

Aikaisemman tutkimustiedon perusteella sekä avun tarvitsija että hänen omaisensa luottavat yleensä helpommin asiakasryhmän etua korostavaan, voittoa tavoittelemattomaan ja tietyistä julkisen sektorin toimintavelvoitteista vapaaseen järjestöpalveluntuottajaan, jos vaihtoehtona on resurssien säästämiseen pakotettu julkinen palveluntuottaja tai vaihtoehtoisesti vaikkapa voittoa tavoitteleva yritys (ks. esim. Karttunen, Kettunen & Piirainen 2013: 27). Edellä mainittu pointti on syytä ottaa huomioon pohdittaessa tilannetta, jossa julkinen sektori tekee yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa.

Lisäksi, riippumatta siitä työskenteleekö kokemustaustainen ihminen julkisella, yritysvai kolmannella sektorilla, kokemuksen kautta saatu tieto (kuten vertaistuki, ihmisen arjen aito tunteminen, jaettavan kokemuksen kautta syntyvä luottamuksellinen yhteys ihmisten välillä) ovat niin sanottua aineetonta resurssia. Omakohtaista kokemusta tai samankaltaisten kokemusten vuoksi koettavaa yhteyttä ja luottamusta ei voi ostaa eikä myydä eikä sitä voi siirtää piuhalla tai koulutuksella ihmisestä toiseen. (Kendall & Knapp 2000; Karttunen ym. 2013: 26–28; ks. myös Kajanoja 2000: 21–24.) Osa asiakkaista saattaa kokea viranomaisen ”ylemmäksi auktoriteetiksi”, ”paremmaksi ihmiseksi”, turhan asialliseksi, ymmärtämättömäksi asiakkaan ongelmien ja elämän kokonaisuuden suhteen ja jopa sillä tavoin ”epäluotettavaksi”, että viranomaisenhan kirjaa ju-

tun, jos voimassa ja selvitettävissä olevan rikoksen menee tunnustamaan. Lisäksi asiakkaalla saattaa olla pitkältäkkin ajalta negatiivisia kokemuksia poliisin kanssa asioimisesta. Hän saattaa siis kokea, että viranomaiselle ei voi, kiinnosta eikä kannata puhua. Sen sijaan, jos paikalla olisi kokemustaustainen henkilö, joka olisi itse kokenut saman ja tekisi työtä asiakkaan auttamistarkoituksessa, asiakas saattaisi tyhjentää kaikki patoutumansa. Ja puhuminenhan yleensä auttaa ihmisen omaa oloa, ja ongelmien myöntäminen itselle ja muille on usein ensimmäinen askel avun hakemisessa. (Ks. Oikari 2016: 71.)

4.8. Yhteenveto

Alla oleva taulukko (2) on koottu alakappaleissa 4.1. – 4.7. aikaisemman aihealan tutkimuskirjallisuuden pohjalta kerrotuista asioista. Taulukossa kokemusasiantuntijuuden viranomais- tai ammatilliselle toiminnalle tuomat lisäarvotekijät jaetaan seitsemään ryhmään (taulukon pystysuunnassa) ja ketä katsoen kokemusasiantuntijuus voisi lisäarvoa tuoda kolmeen ryhmään (taulukon vaakasuunnassa). Taulukkoon on koottu, miten mikäkin lisäarvotekijä voi parhaimmillaan vaikuttaa kunkin toimijan näkökulmasta katsottuna.

Taulukko 2. Kokemusasiantuntijuuden mahdollistama lisäarvo viranomais- tai ammatilliselle työlle aikaisemman tutkimuskirjallisuuden perusteella (Venkula 1994: 53–54; Takala 1995: 130; Pitkänen 2006: 101; Beresford & Salo 2008; Doel & Best 2008; Shepherd ym. 2008: 2–3; Warren 2008; Toikko 2011; 2012: 161–162; Hietala & Rissanen 2015: 11–12, 14, 19, 23; SOS II -hanke 2015: 16; Oikari 2016; ks. myös Lammers & Happell 2003: 389; Kiviniemi 2012: 159).

Kenelle Lisäarvo	Asiakkaalle	Viranomaisille/työntekijälle	Organisaatiolle
Kokemusasiantuntijan läsnäolo	Motivoi muutokseen: nykyisen elämäntavan riskit vrt. irtautumisen tuomat mahdollisuudet.	Muistuttaa asiakkaan elämän kokonaisuudesta ja mahdollisuudesta muutokseen.	Paikalla merkittävä kehittäjäryhmäpotentiaali, jolla paljon tietoa organisaation toiminnasta.

Oman kokemuksen jakaminen	Tuo toivoa selviämisestä.	Palauttaa ja auttaa säilyttämään perustehtävän elävyyden, inhimillisyyden ja vaikuttavuuden.	Tuottaa yhdessä ammatillisen tiedon kanssa uutta tietoa → mahdollistaa uusien toimintatapojen kehittämisen.
Alueen päihdepalveluiden käytännön tunteminen	Mahdollistaa asiakkaan eteenpäin ohjaamisen. Omakohtainen kokemus tuo viisautta minikälaista palvelua asiakas tarvitsee.	Tietouden jakaminen alueen päihdepalvelutarjonnasta.	Mahdollistaa vaikutuksellisempien toimintatapojen kehittämisen asiakkaiden päihdepalveluiden piiriin ohjaamiseksi.
Konsultaatit	Kokemusasiantuntijat eivät puhu vain omasta puolestaan, vaan edustavat koko asiakasryhmää.	Konsultaatioapua tarvittaessa arkityön hoitamiseen asiakaslähtöisemmin.	Apuna toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.
Yhteistyö	Vertaisasetelma: aito kohtaaminen pelkistettyjen faktojen kertomisen sijaan. Aikaa paneutua asiakkaan ongelmiin; aito välittäminen vaikuttaa voimaantumiseen sitä edistävästi (recovery -ajattelu).	Työn eettinen perusta ja ammatti-identiteetti vahvistuu. Parhaimmillaan säästää viranomaisen tai ammatillisen työntekijän työaika.	Vaikutuksien saamisen myötä mahdollista säästää resursseja viranomaisen tai ammatillisen työntekijän työmäärästä.
Päätöksentekoon osallistuminen	Edustavat koko asiakasryhmää.	Auttaa oivaltamaan työtapoihin liittyvien valintojen merkityksen asiakkaalle.	Asiakkaan näkökulman saaminen päätöksentekoon.
Voimaantuminen	Parhaimmillaan asiakas muuttuu avun tarvitsijasta avun antajaksi.	Kannustavaa seurattavaa työn negatiivisten puolien vastapainoksi.	Tarkoittaa säästöä, asiakkaan työllistävän vaikutuksen poistuessa.

5. MITÄ HAASTEITA, RISKEJÄ JA ESTEITÄ KOKEMUSASIAANTUNTIJATOIMINNAN TUOMISESSA VIRANOMAISTOIMINNAN RINNALLE ON AIKAISEMMAN TUTKIMUSKIRJALLISUUDEN PERUSTEELLA?

Kokemusasiantuntijuuden tuomisessa ammatillisen tai viranomaistoiminnan rinnalle on myös omat haasteensa, riskinsä ja esteensä. Ongelmia voi tuoda esimerkiksi toisen tai molempien osapuolien asenteet ja aikaisemmat kokemukset, huono kommunikaatio, organisaation kankeus ja kyvyttömyys muuttaa vanhoja käytänteitä ja ajan puute (Laitila 2010: 21-22). Tarkastelen kokemusasiantuntijatoiminnan käynnistämisen, juurruttamisen ja ylläpitämisen osaksi organisaation toimintaa tuomia haasteita, riskejä ja ongelmakohtia seuraavien alaotsikoiden alla.

5.1. Kokemusasiantuntijuus tuo toimintakulttuurin muutoksen organisaatioon

Kokemusasiantuntijuuden tuominen julkisen organisaation arkitoimintaan aiheuttaa huomattavan suuren toimintakulttuurin muutoksen organisaatiossa, eikä siten onnistu yleensä yksinkertaisesti tai ongelmattomasti (Toikko 2011: 103; 2012: 163). Organisoitunut julkinen sektori on yleensä vastahakoinen toimintakulttuurin muutokselle asiassa jos toisessakin, eikä kokemusasiantuntijoiden osallistumiselle välttämättä anneta käytännössä tilaa (ks. Laitila 2010: 21). Uusien toimintatapojen kehittäminen ja juurruttaminen on pitkä prosessi, joka edellyttää organisaatiolta niin strategisia päätöksiä (Clark ym. 2008; Toikko 2011; 2012: 161–163) kuin käytännön toimintana tilan ja arvon antamista kokemusasiantuntijuudelle (Toikko 2012: 164).

Kokemusasiantuntijuuden kehittyminen osaksi organisaation arkitoimintaa edellyttää myös organisaation ja kokemusasiantuntijan sitoutumista kokemustiedon kehittämiseen ja hyödyntämiseen, jotta se ei jää pelkäksi korulauseeksi organisaatiossa (Beresford, Salo & Varner 2008; Toikko 2012: 164.) Hyvä kommunikaatio ammattiosajien ja kokemusasiantuntijoiden välillä on merkittävässä asemassa edellä mainitussa. Heikko kommunikointi voi johtua esimerkiksi siitä, että organisaation toimintatavat ovat kaa-voihin kangistuneita, eivätkä tue osallistumista. Lisäksi viranomaiset tai ammattilaiset

saattavat olettaa kokemusasiantuntijoiden käyttävän samaa kieltä kanssansa, eivätkä välttämättä ole valmiita tai tajua itse tulla vastaan yhteisen kommunikaation löytämisessä. (Laitila 2010: 21–22.) Mikäli viranomaisen ja kokemusasiantuntijan toiminta- ja ajattelutavat sekä yhteistyössä käytetty kieli eivät kohtaa, kokemusasiantuntijan vaikutusmahdollisuudet voivat jäädä vähäisiksi. Myös kokemusasiantuntijan ja viranomaisen toiminnan väliset suhteet ja rajat on selvitettävä yhdessä osallistujien, organisaation ja tavoitteiden pohjalta, jotta yhteistyöllä on edellytykset toimia. (Hietala & Rissanen 2015: 19.)

5.2. Aikaisemmat kokemukset ja asenneongelmat haasteina puolin ja toisin

Kokemusasiantuntijan ja ammattilaisen työparityöskentely edellyttää heidän välistään tuttuutta, vahvaa luottamusta, toisen arvostamista, ”hyvää kemiaa” ja kumppanuuden kehittymistä. Työparityöskentelyn kehittyminen vahvaksi ja toimivaksi edellyttää molemmilta osapuolilta riittävän pitkää ja tavoitteellista prosessia. Jotta yhteisiä ratkaisuja ja toimintatapoja pystytään alkamaan luomaan ja kehittämään, on sekä ammattilaisen että kokemusasiantuntijan koettava oma asemansa ja lähtökohtansa hyväksytyksi sekä olonsa turvalliseksi. Tärkeää on luoda riittävästi tilaa ja aikaa, ja vuorovaikutuksen tulee olla avointa. (Hietala & Rissanen 2015: 24.)

Haastavinta molemmille osapuolille lienee toista kohtaan olevat ennakoasenteet, pettymykset ja negatiiviset kokemukset, niiden tunnistaminen ja niistä luopuminen. Kun keskinäinen luottamus ja yhteinen käsitys työskentelystä on saatu rakennettua, pystytään negatiivisia kokemuksia ja asenteita käsittelemään yhdessä ja kehittämään parempia työkäytäntöjä ja keinoja sekä näin tarjoamaan laadukkaampia ja vaikutuksellisempia toimintatapoja. Koska kyse on ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta, myös erimielisyyksien syntyminen on mahdollista – tärkeää on, että niiden ratkominen on rakentavaa ja toisen inhimillisyyttä kyetään tunnustamaan. (Hietala & Rissanen 2015: 24.)

5.2.1. Ammattilaisten ennakkoluulot ja arvostuksen puute kokemustietoa kohtaan

Kokemusasiantuntijuutta hyödynnetään useamman aihealan tutkimuksen mukaan julkisella sektorilla liian vähän siksi, että viranomaiset ja ammatilliset työntekijät ovat varautuneita työmuodon omaksumisessa (ks. mm. Beresford 2002: 95–105; Beresford & Croft 2004; Wallcraft & Nettle 2009). Ammatillaiset ajattelevat usein tietävänsä asiasta parhaiten, ja heidän asenteensa voivat olla stereotypisiä ja ennakkoluuloisia (Laitila 2010: 21–22). Ammatillaiset saattavat olla myös kokemusasiantuntijoita taitavampia pukemaan asioita sanoiksi ja rohkeampia tuomaan näkemyksiään esille – vaikka usein kokemustaustaisen näkemykset ja kokemukset saattaisivat olla nimenomaan tarkoituksenmukaisia.

Tiina Pekkanen (2007: 8–9) on tehnyt toiminnallisen opinnäytetyön, jonka tavoitteena on ollut osallisuuden lisääminen Seinäjoen seudun päihdepalvelujen kehittämisessä, yhdessä perustetun alueellisen kehittäjäryhmän kanssa. Kehittäjäryhmä syntyi, kun entiset huumeiden käyttäjät ja heidän läheiset kokivat, että heillä olisi paljon annettavaa päihdepalveluiden kehittämiseen, tuomalla oma kokemuksensa ammatillisuuden rinnalle. Opinnäytetyön tutkimustuloksista on havaittavissa ammatillisuuden korostuminen kokemustietoon nähden koko kehittämishankkeen ajan. Palvelujen käyttäjät tulivat kuuliksi, mutta heidän kokemustaan ei arvostettu riittävästi, ja yhteistoiminnallisuus ja vuorovaikutus jäivät näennäisiksi ja ohuiksi. (Ks. myös Ropponen 2011: 42–43.) Edellä mainitunlaisella näennäisellä osallisuudella tarkoitetaan tilannetta, jossa palvelun käyttäjiä kyllä kuullaan, mutta todellinen osallistuminen jää pinnalliseksi. (Laitila 2010.) Aitoa osallisuutta voidaan pyrkiä lisäämään järjestämällä palvelun käyttäjille tukea voimavarojen lisäämiseksi. Ihmiset tarvitsevat asiaankuuluvia taitoja, hyviä kokemuksia kanssakäymisestä, itsetunnon kohottamista ja mahdollisuutta vertaistukeen toisilta kokemusasiantuntijoilta. (Beresford 2007: 311.)

Poliisin tapauksessa virkatoimen hoidon yhteydessä nähdyt ja koetut asiat vaikuttanevat osaltaan työntekijöiden asenteisiin. Lisäksi stereotypioita ja ennakkoluuloja voivat saada aikaan keskustelut työyhteisön sisällä, mutta myös media ja yhteiskunnallisesti leviävät asiat. Olemme esimerkiksi saaneet lukea vuosien saatossa useita kannanottoja, kuinka vaikeahoitoiset huumeidenkäyttäjät ovat kärsimättömiä, manipuloivia ja aggressiivisiä. Oletamme, että yhteistyö ja heidän mahdollisuutensa osallisuuteen ovat heikot,

ja seurauksena olisi vain jännitteitä ja erimielisyyttä, vaikka kyse on todellisuudessa heterogeenisestä ryhmästä, jossa on monenlaisia persoonia. (Ks. Ropponen 2011: 44.) On huomioitavaa, että tässä työssä ei kokemusasiantuntijoilla tarkoiteta myöskään edelleen huumeita käyttävää ja rikoksia tekevää väestöä, vaan niistä irtautuneita. Fischer, Neale, Bloor & Jenkins (2008) ovat tutkineet hoidon konflikteja ja huumeasiakkaiden osallisuutta päätöksenteossa ja esittävät, että huumeiden käyttäjät ovat pääsääntöisesti yhteistyökykyisiä ja jopa toimivat vastoin tahtoaan välttämällä konflikteja. Lisäksi on muistettava, että useimmiten ristiriitojen taustalla on jokin syy, kuten tietämättömyyttä tai kokemuksia epäoikeudenmukaisesta kohtelusta, jotka voidaan käsitellä (Ropponen 2011: 44).

Jotta kokemusasiantuntijuus voi tulla arvostetuksi ja hyödynnetyksi, organisaatiolta vaaditaan asiakaslähtöistä toimintatapaa. Organisaation toiminnan arvojärjestelmässä tulee olla näkemys siitä, että kokemusasiantuntijuudella voidaan lisätä toiminnan vaikutusellisuutta ja parantaa asiakkaan elämänlaatua. (Ks. Toikko 2009: 4.) Jokaisen asiakkaan elämän näkeminen arvokkaana ja ainutlaatuisena sekä tulevaisuuden valinnan mahdollisuuksia täynnä, tuo hyvän pohjan kiinnostukselle kokemusasiantuntijan äänen kuulemiseen. Jos poliisin asenne on hoitaa työnsä vain rutiininomaisesti, tavoitteena päästä mahdollisimman helpolla ja tehdä vain pakollinen vähimmäismäärä, asiakkaan tulevaisuutta ja toimintansa yhteiskunnallista vaikuttavuutta sen kummemmin pohtimatta, saattaa omien toimintatapojen muuttaminen asiakaslähtöisempään suuntaan ja arvon antaminen kokemusasiantuntijan näkemyksille olla haastavampaa. Weinsteinin (2010: 213) mukaan kaikessa on kyse lopulta ihmisen kuuntelemisesta, kunnioittamisesta ja arvostamisesta. Ropposen (2011: 44) mukaan meidän ei tulisi nähdä asiakkaitamme ainoastaan hänen ongelmiansa kautta, eikä vastata esittämiimme kysymyksiin ennen kuin niitä on todellisuudessa edes lausuttu ääneen.

5.2.2. Kokemusasiantuntijoiden asenneongelmat

Esteenä voivat olla myös kokemustaustaisten henkilöiden asenteet. Heillä saattaa olla negatiivisia kokemuksia kanssakäymisestä poliisin kanssa. Aikaisemman tutkimuskirjallisuuden perusteella he voivat lisäksi kokea, ettei heitä arvosteta tai kuunnella sekä

pelätä leimaantumista (turhaankin) ja heidän sanomistensa vaikuttamista julkiseen toimintaan palvelutasoa heikentävästi. He eivät välttämättä uskalla kritisoida viranomaisien tai ammatillisten henkilöiden toimintaa. (Laitila 2010.)

5.3. Ammattilaisten kiire

Poliisit tekevät työtään erilaisten paineiden ja stressin alaisuudessa, ja viran hoitamisesta tulee kyetä vastaamaan monenlaisiin vaatimuksiin. Yhteistyön kokemusasiantuntijoiden kanssa saatettaisiin kokea ylimääräisenä työnä ja ajan viejänä, toisinaan jo valmiikin kiireisessä viranhoidossa.

5.4. Palkkaus- ja korvauskysymykset

Kokemusasiantuntijana toimiminen on mielletty alkujaan niin kutsutusti ”sydämen asiaksi”, mikä pohjautuu haluun auttaa kohtalotovereita sekä parantaa heidän mahdollisuuksiaan omakohtaisessa kuntoutumisessa ja palveluiden saamisessa (Hietala & Rissanen 2015: 16). Nykyään kokemusasiantuntijuuden voidaan katsoa sijoittuvan palkkatyön ja vapaaehtoistoiminnan rajapinnalle. Tämä tuo omat haasteensa sekä toiminnan velvoitteita että korvauskysymyksiä katsoen. (Hietala 2013; Hietala & Rissanen 2015: 17, 33–34.) Mikäli kokemusasiantuntijatoimintaa tehdään harrastukseen verrastettavissa olevana vapaaehtoistyönä, joka täydentää, mutta ei hallitse elämää ja antaa elämälle sisältöä, sen tulisi olla palkkattomuuden lisäksi myös pakotonta (ks. Hanifi 2011; Hietala & Rissanen 2015: 16–17). Tilanteessa, missä kokemusasiantuntija toimii vastuullisuutta ja sitoutumista vaativissa tehtävissä ammattilaisten tai viranomaisten rinnalla, häntä ei voi pitää vapaaehtoistoimijana eikä toimintaa omaehtoisena vertais- tai kansalaistoimintana. Hietala ja Rissanen näkevät esimerkiksi kirjallisen sopimuksen tekemisen pitkäaikaisemmissa tehtävissä itsestään selvänä. (Hietala & Rissanen 2015: 34.)

Käytännöt kokemusasiantuntijoille maksettavien korvausten suhteen vaihtelevat muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollossa ja kolmannella sektorilla Hietalan ja Rissanen

(2015: 37) mukaan hyvinkin paljon, eivätkä korvausmäärät ole valitettavasti aina edes yhdenmukaisia samoista tehtävistä, eikä rajanvetojen tekeminen korvauserusteiden suhteen yksioikoista. Hietalan ja Rissanen (2015: 35) mukaan palkkiokäytäntöjen yhdenmukaisuus samanlaisesta kokemusasiantuntijatoiminnasta eri henkilöille tulisi olla kunnossa oleva asia. Oikeudenmukaisia perusteita korvaussummien vaihtelevuuteen sen sijaan voivat olla muun muassa tehtävien kesto ja vaativuus sekä kokemusasiantuntijoiden koulutustausta (myös mahdollinen palkkaan vaikuttava ammatillinen tai vastaava pätevyys), osaaminen ja tehtävään liittyvä kokemus. (Ks. Hietala & Rissanen 2015: 35.)

Olen koonnut alle taulukon (3), erinäisiä lähteitä hyödyntäen, kokemusasiantuntijoille maksettavien korvausten pääasiallisista käytännöistä. Avaan taulukon sisältöä sen jälkeen jatkuvassa tekstiosuudessa. Taulukkoon on koottu vain pääasiat, mitä kokemusasiantuntijoille maksettavien korvausten suhteen on syytä ottaa huomioon. Enemmän aiheesta kiinnostuneelle suosittelen etsimään lisätietoa esimerkiksi Hietalan ja Rissanen teoksesta *Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta (2015)* ja verohallinnon Internet-sivuilta: www.vero.fi.

Taulukko 3. Käytäntöjä kokemusasiantuntijoille maksettavista korvauksista (Hietala & Rissanen 2015: 33–46, 88–100; Kaila 2014: 24; Sirkiä 2017; Valliluoto 2014; Verohallinto 2017; Verohallinto 2018a; Verohallinto 2018b).

	Korvaus	Sosiaaliturva ja vakuutukset	Työmatkakustannusten korvaaminen
Työ- tai virka-suhde	Palkka (Huom. palkan rinnastettavat Ennakoperintälaki 13 § mukaiset palkkiot; eivät kerrytä eläkettä eikä työsuhdetta synny.)	Työnantajan velvollisuuksia: toimittaa ennakonpidätys, maksaa sosiaaliturvamaksu, ylityökorvaukset, sairaus- ja loma-ajan palkat, ottaa työntekijälle lakisääteinen vakuutus-turva.	1. Varsinaiselle työpaikalle: kokemusasiantuntija maksaa itse, ilmoittaa verottajalle, omavastuuosuuden ylittävä osuus veronalaista tuloa. 2. Toissijaiselle työpaikalle: työnantaja voi korvata verovapaasti matka- ja kohtuullisten majoituskustannusten osalta; EI päivärahan, aterian ja yömatkarahan. 3. Erityiselle työpaikalle: työnantaja voi korvata verovapaasti matka- ja majoituskustannukset ja päivärahat.
Toimeksi-	Työkorvaus	Ei kerrytä sosiaaliturvaa. Toimeksisaa-	Matkakuluja ei voi laskuttaa verovapaasti. Toimeksisaa- ja laskuttaa yleensä työsuorituksensa toimeksiantajalta

anto-sopi-mus		ja vastaa itse pakol-listen ja vapaaehtois-ten vakuutusten otta-misesta.	kokonaiskorvauksena, mikä kattaa työosuuden lisäksi muut työnteon kulut, kuten matkakustannukset ja tarvik-keet.
Va-paaeh-toistyö	Vastikkeeton-ta.	Ei kuulu työnantajil-le lakisääteisen tapa-turvavakuutuksen piiriin; työnantaja voi halutessaan va-kuuttaa. Laki vel-voittaa vapaaehtois-toimintaa organisoiv-an tahon huolehti-maan, että vapaaeh-toisen turvallisuus tai terveys ei vaaran-nu työssä.	Julkisen sektorin vapaaehtoisille maksamat matkakus-tannusten korvaukset ovat käytännössä veronalaista tu-loa. Tehtävän hoitamiseksi annettua matkalippua ei pi-detä veronalaisena korvauksena, kuten ei esim. pääsylip-pua tapahtumaan, mitä tehtävän hoitaminen edellyttää.
Työky-vyttö-myys-eläk-keellä olevat ja työttö-mät	Mahdollista maksaa vero-vapaita sosiaa-lietuuksia, ku-ten ahkeruus-, kannustus- ja toimintarahaa.	Sovella vapaaehtois-työn kohtaa. Edellytys: työtehtä-vät edistävät hyvin-vointia ja toiminta-kykyä sekä mahdol-listavat kuntoutumis-ta.	Voi olla esim. verovapaa kiinteä kulukorvaus. Mikäli henkilö saa ahkeruus-, toiminta- tai kannustusra-han lisäksi aterian, sen verotusarvo vähennetään kor-vauksesta. Jos työnantaja tämän lisäksi maksaa työmat-kakustannuksista korvauksia, ne eivät ole verovapaita, koska kyseessä ei ole työsuhte.

Työ- tai virkasuhteessa tehdystä työstä maksettava palkka ja toimeksiantosopimuksessa tehdystä työstä toimeksisaajalle maksettava työkorvaus ovat varmasti yleisimpiä koke-musasiantuntijoille maksettavia korvaustyypppejä. Ne eroavat toisistaan siitä, että työntekijän palkkaaminen työ- tai virkasuhteeseen aiheuttaa työnantajalle erinäisiä velvollisuuksia, mitä toimeksiantajalla taas ei toimeksisaajaan (elinkeinonharjoittajaan) nähden ole. Työnantajan velvollisuuksia palkatessa työntekijä työ- tai virkasuhteeseen ovat muun muassa ennakkipidätyksen toimittaminen palkasta, työnantajan sosiaaliturvamaksun maksaminen ja ylityökorvausten sekä sairaus- ja loma-ajan palkkojen maksaminen. Lisäksi työnantajan tulee ottaa työntekijälle lakisääteinen vakuutusurva, eli eläke-, tapaturma- ja työttömyysvakuutukset. Poikkeus tosin on, että myös tietyt palkkiot (kuten kokouspalkkiot, henkilökohtaiset luento- ja esitelmäpalkkiot, hallintoelimen jäsenyydestä saadut palkkiot ja luottamustoimesta saadut korvaukset) luokitellaan palkaksi, vaikka

työsuhdetta ei varsinaisesti muodostuisi eikä palkkio kerryttäisi eläkettä (Ennakkoperintälaki (1118/96) 13 §; Hietala & Rissanen 2015: 36; Verohallinto 2018a).

Toimeksiantosopimuksessa saatava työkorvaus on pääsääntöisesti toimeksisaajan elinkeinotoiminnan (toiminimi tai yhtiö) tuloa. Joissakin tapauksissa se voi olla myös toimeksisaajan henkilökohtaista tuloa, jos toimeksisaajan toiminta on hyvin pienimuotoista. Työkorvaus on siis tehtävästä tai palveluksesta maksettavaa korvausta tai palkkiota, joka ei ole palkkaa. Toimeksiantosopimus tehdään tietyksi määräajaksi ja se voi kattaa työskentelyä eri yksiköissä. Käytännössä kokemusasiantuntija, tai yritys, jolle kokemusasiantuntija työskentelee, laskuttaa työkorvauksen siltä yksiköltä, joka häntä on kulloinkin työllistänyt. Työkorvauskäytännön huono puoli on, että siitä ei kerry kokemusasiantuntijalle sosiaaliturvaa. Toimeksisaaja vastaa itse myös pakollisten sosiaalivakuutusten, kuten eläkevakuutus, ottamisesta. Tämän lisäksi hän voi ottaa itselleen vapaaehtoisia vakuutuksia, kuten yrittäjän tapaturma- ja työttömyysvakuutuksen. (Hietala & Rissanen 2015: 36–37; Verohallinto 2018a.)

Vapaaehtoistoiminta on vastikkeetonta eli siitä ei makseta tekijälleen palkkaa tai korvausta. Vapaaehtoiselle ei voida ilman veroseuraamuksia luvata etukäteen minkäänlaista palkkiota tai muuta vastiketta työstään. Vapaaehtoisten palkitseminen voi kuitenkin olla käytännössä ilman veroseuraamuksia vähäisissä määrin mahdollista (esim. satunnaiset ateriat, mainoslahjatyyppiset tavaralahjat, lahjakortit, liikunta- ja kulttuurisetelit, mahdollisuudet osallistua erinäisiin virkistystilaisuuksiin), mutta tällainen palkitseminen kannattaa selvittää etukäteen tapauskohtaisesti verohallinnosta (Hietala & Rissanen 2015: 41.)

Työkyvyttömyyseläkkeellä oleville tai työttömille kokemusasiantuntijoille voidaan Hietalan ja Rissanen (2015: 38) mukaan maksaa verovapaita sosiaalietuuksia, kuten ahkeruus-, kannustus- ja toimintarahaa, vastikkeeksi heidän toiminnastaan. Edellytys edellä mainitulle on, että työtehtävät ovat luonteeltaan hyvinvointia ja toimintakykyä edistäviä sekä kuntoutumista mahdollistavia. Pelkkä vapaaehtoisuus ei maksamisen perustaksi riitä. (Hietala & Rissanen 2015: 38–41.)

Matkakustannuksista saadun korvauksen verovapaus riippuu siitä, onko kyseessä 1. työsuhde, 2. toimeksiantosopimus vai 3. vapaaehtoistoiminta. Työsuhteessa olevien kokemusasiantuntijoiden matkakulukorvauskäytännöt riippuvat siitä, missä työ tehdään. Kun työ tapahtuu (ensisijaisella) varsinaisella työpaikalla, missä kokemusasiantuntija työskentelee vakituisesti, hän maksaa itse matkat työpaikalle ja ilmoittaa aiheutuneet kulut veroilmoituksessaan. Verotukseen ilmoitettavasta matkakorvausmäärästä vähennetään omavastuu, ja mahdollinen omavastuuosuuden ylittävä osuus eli matkakorvaukset, ovat veronalaista tuloa. *Toissijaisella (varsinaisella) työpaikalla* tarkoitetaan saman työnantajan tai samaan intressipiiriin kuuluvaa työpaikkaa, missä työntekijä työskentelee harvemmin kuin ensisijaisella vakituisella työpaikalla, mutta kuitenkin *sovitusti ja säännöllisesti*, esimerkiksi tiettyinä päivinä viikossa. Toissijaisen työpaikan tulee sijaita eri kunnassa ensisijaisen työpaikan kanssa tai ulkomailla. Työnantaja voi maksaa matkakustannusten korvaukset toissijaiselle työpaikalle verovapaasti matka- ja kohtuullisten majoituskustannusten osalta, mutta ei päivärahasta, ateriakorvauksen eikä yömatkarahan osalta. Kun kyse on *satunnaisesta, epäsäännöllisestä tai tilapäisestä* työskentelystä toisessa työpaikassa, kyse on *erityisestä työpaikasta*. Työnantaja voi korvata matkakustannusten korvaukset erityiselle työpaikalle verovapaasti sekä matka- ja majoituskustannusten että päivärahojen osalta. Ateriakorvausta ei makseta päivärahojen kanssa päällekkäin. (Hietala & Rissanen 2015: 42, 100; Sirkiä 2017; Verohallinto 2018b.)

Toimeksiantosopimuksen tehnyt elinkeinonharjoittaja ei saa työsuorituksen tilaajalta eli asiakkaaltaan palkkaa, joten hän ei voi laskuttaa matkakuluja verovapaasti. Hän voi kuitenkin vähentää matkakuluja verotuksessa luonnollisena henkilönä ilman omavastuita, kun kyseessä on työmatka. Yleinen käytäntö on myös, että elinkeinonharjoittaja laskuttaa työsuorituksensa toimeksiantajalta kokonaiskorvauksena, mikä kattaa työosuuden lisäksi kaikki muut työnteon kustannukset, kuten esimerkiksi tarvikkeet ja matkakulut. Tällöin elinkeinonharjoittajalle maksettava kokonaispalkkio on veronalaista tuloa ja sisältää ennakkoveron toimittamisen jälkeen sekä matkakustannukset että korvauksen itse työstä. (Hietala & Rissanen 2015: 43; Sirkiä 2017; Verohallinto 2018b.)

Julkiselle sektorille tehtävässä vapaaehtoistoiminnassa matkakustannusten korvaukset ovat käytännössä veronalaista tuloa. Tehtävän hoitamiseksi annettua matkalippua ei sen

sijaan pidetä veronalaisena korvauksena. Samoin ei esimerkiksi tehtävän hoitamiseksi annettua pääsylippua tapahtumaan, johon pääsemistä tehtävän hoitaminen edellyttää. (Hietala & Rissanen 2015: 43; Valliluoto 2014; Verohallinto 2017.)

5.5. Työturvallisuuskysymykset

Puhuttaessa tilanteista ja asiakaskunnasta, joiden parissa poliisi työskentelee, työturvallisuusriskit ovat toista luokkaa kuin monissa organisaatioissa ja tehtävissä, missä kokemusasiantuntijoita toimii. Työturvallisuuskysymyksiä pohdittaessa olisi hyvä miettiä ainakin seuraavia asioita: Mitä työturvallisuusriskejä kokemusasiantuntijatoiminta poliisilaitoksella pitäisi sisällään? Minkälaisille työtehtäville olisi tarkoituksenmukaista mennä? Miten kokemusasiantuntijan työturvallisuus turvattaisiin? Miten mahdollista asiakasväkivaltaa pyrittäisiin torjumaan? Miten turvalliset tilat, joissa kokemusasiantuntija liikkuu/työskentelee, olisivat? Minkälaista työturvallisuuskoulutusta työmuoto edellyttäisi? Työssä käytettävät varusteet (esim. tartuntatautiriskit)? (Soveltaen Heino, Randell & Virolainen 2005: 44.) Miten todettaisiin, että kokemusasiantuntija on itse turvallinen henkilö tekemään yhteistyötä poliisin kanssa?

5.6. Poliisin salassapito- vaitiolovelvollisuus

Poliisi on Poliisilain (872/2011) 7. lukuun ja Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) perustuen salassapito- ja vaitiolovelvollinen. Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 23 §:ssä sanotaan: ”- - Viranomaisen palveluksessa oleva samoin kuin luottamustehtävää hoitava ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muutenkaan viranomaisessa toimiessaan tietoonsa saamaa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus. - -” Tietojen luovuttaminen poliisilta muille *viranomaisille* on Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa (761/2003) 19 §:ssä tarkkaan säänneltyä. Kokemusasiantuntija ei ole lähtökohtaisesti viranomainen. Poliisin kokemusasiantuntijoiden kanssa toimimisesta tai heille tietojen luovuttamisesta ei ole virallislähdettä (laki, asetus, määräys, ohje)

olemassa. Asiaan pätee äsken esiteltyt poliisilain ja lain viranomaisten toiminnan julkisuudesta säännökset poliisin salassapito- ja vaitiolovelvollisuudesta. Koska poliisin toimintavalta perustuu lainsäädäntöön, poliisi ei voi ottaa yhteyttä asiakkaansa asioissa kokemusasiantuntijaan, jolla ei ole lain nojalla oikeutta tietoja saada. Kokemusasiantuntijan tulisi toimia poliisilain katsomana viranomaisena tai julkista tehtävää hoitavassa yhteisössä, jotta hänellä *voisi olla* oikeus saada tietoja asiakkaasta ja hänen tilanteestaan – ja silloinkin *lainsäädännön määrittelemällä tavalla*. Salassapitoon, vaitiolovelvollisuuteen ja tietojen luovuttamiseen liittyviä asioita käsitellään lisää jäljempänä kappaleissa 8.1. ja 8.2.

5.7. Kokemusasiantuntijan salassapito- ja vaitiolosopimus

Hietalan & Rissasen (2015: 50) mukaan julkisella sektorilla asiakkaiden parissa työtä tekeviä kokemusasiantuntijoita koskee salassapitovelvollisuus. Työsuhteessa oltaessa salassapito- tai vaitiolosopimus kuuluu yleensä työsopimuksen sisältöön. Kokemusasiantuntijoiden, jotka eivät ole työsuhteessa, mutta saavat muuta rahallista palkkiota, korvausta tai avustusta tekemästään työstä, tulee allekirjoittaa asiakkaiden tietojen salassapitoa koskeva sopimus. Salassapitovelvollisuus kattaa myös toisia kokemusasiantuntijoita, ammattilaisia ja organisaation toimintaperiaatteita koskevat, luottamuksellisesti kerrotut tai muuten salassa pidettävät tiedot ja asiat. (Hietala & Rissanen 2015: 50.)

5.8. Kokemusasiantuntijan oman yksityisyyden suojeleminen ja tietosuojaja

Hietalan & Rissasen (2015: 50) mukaan kokemusasiantuntijan on hyvä osata harkita, mitä *itsestään on missäkin tilanteessa tai sosiaalisessa ympäristössä viisasta kertoa*. Olen itse tämän gradun tekijänä ”läpinäkyvää elämäntulkua” ja avoimuutta kannattava ihminen, joka kehottaa ihmistä jos toista, että oma elämäntulkunsa ja itsensä kannattaa hyväksyä mahdollisimman rehellisesti, juuri sellaisena kuin ne ovat – vaikeiden asioidenkin osalta. Siksi painotan tässä yhteydessä *nykyhetken yksityisyyden suojelemista* merkittävästi enemmän kuin ”menneisyyden virheiden peittäminen”. Painottaisin päihde- ja ri-

koskierteessä olevien kanssa toimimisessa erityisesti, että *kokemusasiantuntijan ei kannata, eikä ole välttämättä edes turvallista, kertoa omia henkilö- ja yhteystietoja ynnä muita henkilökohtaisia tai läheisten tietoja, joilla on suoranaisesti mahdollisuus tehdä hänelle konkreettista vahinkoa*. Kannatan Hietalan & Rissanen näkemystä siitä, että kokemusasiantuntijan on viisasta harkita asiakkaiden lisäksi myös *vertaiskentässä* (jo irtautuneiden keskuudessa), kenelle esimerkiksi henkilö- ja yhteystietojaan antaa. Viranomaisilla tai ammattilaisilla on myös osaltaan vastuu kokemusasiantuntijan yksityisyyden suojelemisesta ja tietosuojasta. (Hietala & Rissanen 2015: 50–51.)

5.9. Kokemusasiantuntijan kunnan heikkeneminen

Tässä tutkimuksessa tarkoitettavalla kokemusasiantuntijalla edellytetään olevan pitempiaikaista ”näyttöä” elämäntapansa muuttumisesta. Kokemusasiantuntijan on kuitenkin hyvä tiedostaa oma vastuunsa, jos eteen tulee tilanne, että hän havaitsee toimintakykynsä tai kuntonsa heikenneen, tai vaikkapa tietyn työtehtävän tulevan liian lähelle hänen omaa elämänhistoriaansa ja olevan henkisesti liian raskas hoidettavaksi. *Oman päihitteetömyyden ja mielentilan tasapainoisuuden säilyttämisen tulee olla kaikissa tilanteissa ensisijaista työtehtäviin nähden*. Tärkeää on, että kokemusasiantuntija ilmoittaa välittömästi yhteistyökumppanilleen, jos havaitsee olevansa liian kuormittunut tai kyvytön hoitamaan työtehtäväänsä, ja hakee apua tilanteessansa tai pyrkii muutoin rauhoittamaan sitä. (Hietala & Rissanen 2015: 51.) Kysymys kunnan heikkenemisestä on haasteellinen, pohdittaessa kokemusasiantuntijan yhteistyömahdollisuuksia poliisin kanssa, mikäli kunnan heikkenemisellä tarkoitetaan kokemusasiantuntijana toimivan huumeidenkäytön aloittamista uudelleen, mikä on Suomen rikoslaisissa kriminalisoitua, ja mihin poliisi joutuu puuttumaan. Ehdotonta on, että poliisin kanssa yhteistyötä tekevä kokemusasiantuntija ei voisi työssään eikä henkilökohtaisessa elämässään toimia edes harmaalla alueella. Myös rajanveto voi toisinaan olla haasteellista: minkälainen väliaikainen kunnan heikkeneminen (rikosten tekemiseen liittymätön) on vielä sallitun rajoissa työn hoitamisen jatkamiseksi ja mikä on jo liikaa?

5.10. Yhteenveto

Alla oleva taulukko (4) on koottu alakappaleissa 5.1. – 5.9. aikaisemman aihealan tutkimuskirjallisuuden pohjalta kerrotuista asioista. Taulukko jakaa kokemusasiantuntijuiden viranomais- tai ammatilliselle toiminnalle tuomat haasteet, riskit ja esteet kuuteen pääasialliseen ryhmään (taulukon pystysuunnassa) ja kenestä käsin tai keneen ongelma vaikuttaisi kahteen toimijaan: kokemusasiantuntijaan ja viranomaiseen/organisaatioon (vaakasuunnassa). Taulukko pyrkii aikaisempaan aihealan kirjallisuuteen pohjaten ilmentämään, miten haaste, riski tai este voisi käytännössä ilmetä tai vaikuttaa, tuotaessa kokemusasiantuntijuutta viranomaistoiminnan rinnalle.

Taulukko 4. Kokemusasiantuntijuuden tuomiseen viranomaistyön rinnalle liittyvät haasteet, riskit ja esteet aikaisemman tutkimuskirjallisuuden perusteella (Heino ym. 2005: 44; Pekkanen 2007: 8–9; Clark ym. 2008; Laitila 2010: 20–21; Ropponen 2011: 44; Toikko 2011: 103; 2012: 161–164; Hietala & Rissanen 2015: 24, 33–46, 50–51).

	Kokemusasiantuntija	Viranomaisen/organisaatio
Toimintakulttuurin muutos organisaatiossa	Tuo mukanaan uudenlaisen tavan toimia.	Organisoitunut julkinen sektori kankea muutoksille, jotka edellyttävät usein sekä strategisia päätöksiä että käytännön toimia.
Luottamuksen, arvostuksen ja yhteyden rakentaminen	1. Mahdollisia negatiiviset kokemukset viranomaisen kanssa asioimisesta. 2. Omat menneet teot voivat vaikuttaa itsetuntoon negatiivisesti. → Tunnistaminen ja voimaantuminen/luopuminen.	1. Negatiiviset kokemukset asiakkaasta tai asiakasryhmästä. 2. Kokemustiedon arvostamattomuus vrt. ammatillinen tieto. → Omien asenteiden pohtiminen: mistä ne johtuvat? → Tunnistaminen ja luopuminen.
Tiukat ajalliset ja taloudelliset resurssit	Kokemusasiantuntijuus saattaa jäädä näennäiseksi, jos sille ei ole aikaa/tilaa/ei arvosteta niin korkealle, että moisia järjestettäisiin.	Ammattilaisten kiire. Kokemusasiantuntijuus voidaan kokea ”ylimääräisenä työtaakkana”/varsinkin toiminnan käynnistelyvaihe.
Poliisin vaihto-olo-velvollisuus	Kokemusasiantuntijat eivät ole lähtökohtaisesti viranomaisia. Poliisi ei voi kertoa lain määrittämien vaitiolo- ja salassapitovel-	Haasteena soveltuvan henkilön rekrytoiminen toimimaan kokemusasiantuntijana poliisissa tai esimerkiksi kaupungin palkkaamana poliisin yhteistyökumppanina (vrt. poliisiaseman tiloissa työs-

	vollisuuksien vuoksi asiakkaansa asioita ulkopuoliselle toimijalle. Yhteistyö kokemusasiantuntijan kanssa olisi lainsäädäntöön katsoen helpompaa, jos kokemusasiantuntija olisi poliisi tai muu viranomainen – joskin tietojen luovuttaminen poliisilta muulle viranomaisellekin on laissa tarkkaan säänneltyä toimintaa.	kentelevä sosiaalityöntekijä), kriteerien ollessa muun muassa 1. omakohtainen kokemus päihde- ja rikoskierteestä ja siitä irtautumisesta, 2. turvallisuusselvityksen läpäisevät taustat, 3. viranomaisessa toimimisen edellyttämä ammatillinen koulutus, 4. ehdoton luotettavuus ja 5. kiinnostus kokemusasiantuntijana toimimiseen.
Kokemusasiantuntijan vaitiolo- ja salassapitovelvollisuus	1. Kokemusasiantuntijaa tulee koskea ehdoton vaitiolo- ja salassapitovelvollisuus. 2. Omien henkilö- ja yhteystietojen sekä itsestä kerrottavien asioiden osalta rajojen asettaminen.	Viranomaisella/julkisella sektorilla on osaltaan vastuu kokemusasiantuntijan yksityisyyden suojelemisesta ja tietosuojasta.
Kokemusasiantuntijan kunnon heikkeneminen	Vastuu päihitteettömyyden ja mielen tasapainon säilyttämisestä. Velvollisuus ilmoittaa työnantajalle kunnon heikkenemisestä tai jonkin työtehtävän/työmäärän liiallisesta kuormittavuudesta.	Rajanveto: Minkälainen kunnon heikkeneminen ”normaalin rajoissa” työtehtävien jatkamiseksi? Rikolliseen elämäntapaan takaisin retkahtaminen → Lainsäädäntö velvoittaa puuttumaan.
Työturvallisuus	Riittävä varovaisuus omassa toiminnassa. Miten todennetaan, onko kokemusasiantuntija itse turvallinen?	Mitä riskejä? Miten varmistetaan? Koulutus? Varnusteet? Kokemusasiantuntijan vakuutus?

6. VIRALLISLÄHTEIDEN POLIISILLE ASETTAMIA VELVOITTEITA VIRANOMAIS- JA AMMATILLISEEN SIDOSRYHMÄYHTEISTYÖN ASIAKKAIDEN ALKOHOLI- JA HUUMEASIOISSA

6.1. Päihdehuollon alalla toimivien viranomaisten ja yhteisöjen yhteistyön velvoite

Päihdehuoltolain (1986/41) 9 § velvoittaa, että ”päihdehuollon alalla toimivien viranomaisten ja yhteisöjen on oltava keskenään yhteistyössä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä päihdehuollon ja muun sosiaali- ja terveydenhuollon, raittiustoimen, asuntoviranomaisten, työvoimaviranomaisten, koulutoimen, nuorisotoimen sekä *poliisin* keskinäiseen yhteistyöhön”.

6.2. Huumeidenkäyttäjien hoitoon ohjaaminen

Poliisihallituksen ohjeen: Menettely huumausaineen käyttörikosta koskevissa asioissa (POL-2018-49612) mukaan ”poliisin on yhteistyössä syyttäjän, päihdehuollon ja sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa sovittava menettelytavoista, joilla voidaan edistää riskiryhmiin kuuluvien varhaista hoitoon tai tukipalveluihin hakeutumista ja ehkäistä käyttörikokseen syyllistymisen uusiutumista”. Edellä mainitun ohjeen mukaan ”tavoitteena on luoda kiinteänä viranomaisyhteistyönä toimiva puuttumis- ja hoitoonohjaamisjärjestelmä”. (Emt.) Päihdehuoltolain (41/1986) 3 § velvoittaa kuntia huolehtimaan päihdehuollon järjestämisestä: ”Kunnan on huolehdittava siitä, että päihdehuolto järjestetään sisälöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Päihdehuollon palvelujen ja toimenpiteiden järjestäminen ja kehittäminen kuuluu sosiaalihuollon osalta sosiaalilautakunnalle ja terveydenhuollon osalta terveyslautakunnalle.”

Rikoslaki (1889/1939) 50:7 § mukaan ”syyte huumausaineen käytöstä voidaan jättää nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos tekijä hakeutuu sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään hoitoon”. Sekä haastateltujen että Poliisihallituksen ohjeen: Menettely huumausaineen käyttörikosta koskevissa asioissa (POL-2018-49612) mukaan ”poliisi antaa huumausaineen käyttäjälle aina hoitoonohjausta, tukee tätä hoitoon hakeutumises-

sa sekä osoittaa mistä hoitoa on paikkakunnalla saatavissa. Arvioinnin varsinaisesta hoitotarpeesta tekee terveydenhuollon ammattilainen. Hoidon tavoitteena on saada huumausaineen käyttäjä lopettamaan huumausaineiden käyttö. Mikäli huumausaineiden kysyntää saataisiin rajoitettua, olisi tämä omiaan vaikuttamaan vähentävästi myös huumausaineiden tarjontaan sekä huumausaineiden käyttöön liittyvään oheisrikollisuuden määrään, sillä tutkimusten mukaan huumausaineiden käyttäjät syyllistyvät usein myös muihin rikoksiin. Suoritetusta hoitoonohjauksesta kirjataan tiedot poliisiasiantietojärjestelmään lisäämällä asiaa koskevaan rikosilmoitukseen nimike ”Huumausaineen käyttäjän hoitoonohjaus”. Ilmoituksen selostusosaan kirjataan lyhyesti hoitoonohjauksen sisältö.” (Emt.)

6.3. Päihderiippuvuus ja ajo-oikeus

Poliisihallituksen ohjeen, Päihderiippuvuus ja ajo-oikeus (POL-2016-3257), mukaan tapauksessa, jossa rattijuopumukseen tai törkeään rattijuopumukseen syyllistynyttä ajo-oikeuden haltijaa ei määrätä alkolukolla valvottuun ajo-oikeuteen, poliisi määrää hänet toimittamaan päihdealaan perehtyneen lääkärin lausunnon tietyin edellytyksin. Lausunto määrätään toimitettavaksi muun muassa, kun henkilö on syyllistynyt viimeisen kolmen vuoden aikana kahdesti rattijuopumukseen. Huumausaineen käyttörikokseen tai sellaiseen huumausainerikokseen, joka sisältää omaa huumausaineen käyttöä, syyllistynyt ajo-oikeuden haltija, määrätään toimittamaan päihdealaan perehtyneen lääkärin laatima lausunto, vaikka hän ei samalla teolla syyllistyisi rattijuopumukseen. Ajo-oikeuden haltija voidaan määrätä toimittamaan lääkärin lausunto myös, jos hänet on otettu päihtyneenä säilöön puolen vuoden sisällä vähintään kolme kertaa. Päihtyneenä säilöön ottamiseen voidaan rinnastaa tapaukset, joissa alaikäinen henkilö on tavattu päihtyneenä ja toimitettu kotiin tai sosiaaliviranomaisille. Jos ajo-oikeuden haltija syyllistyy rattijuopumukseen auton ensimmäisen ajo-oikeuden saamista seuraavan kahden vuoden aikana, hänet voidaan erityisestä syystä määrätä toimittamaan lääkärinlausunto jo yhden rattijuopumuksen jälkeen. Erityiseksi syyksi voidaan katsoa esimerkiksi päihtyneenä säilöön otot. (Emt.)

6.4. Alaikäisen asiakkaan alkoholin tai huumeiden käyttö

Lastensuojelulaki (417/2007) 25 § velvoittaa poliisia tekemään lastensuojeluilmoituksen, jos hän on saanut tehtävässään ”tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä”. Lastensuojelulain 40 § mukaan ”lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos: 1. puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai 2. lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään *käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään*”.

6.5. Vanhuksen alkoholi- tai huumeongelma

Laki ikääntyvän väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012) 25 §:n mukaan poliisi on velvollinen vanhusilmoituksen tekemiseen, kun hän ”on tehtävässään saanut tiedon sosiaali- ja terveydenhuollon tarpeesta olevasta iäkkästä henkilöstä, joka on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan”. Kykenemättömyys huolehtia itsestään, terveydestään tai turvallisuudestaan, voi tulla eteen ikääntymisen mukanaan tuomien sairauksien vuoksi, mutta miksei myös vanhuksen alkoholi-, lääke- tai huumeriippuvuuden vuoksi. Osa tutkimukseen haastatelluista päällystö- ja alipäällystöpoliiseista mainitsi haastattelussaan, että vanhusten päihdeongelmat ovat lisääntyneet. Näkemystä tukee muun muassa Päihdelinkki.fi -Internet-sivustolla oleva tutkimustieto, minkä mukaan yli 65-vuotiaista noin 5–10 prosenttia on päihderiippuvaisia. Sivuston mukaan yhä harvempi ikääntyvä on raitis ja ikääntyvien lääkkeiden väärinkäyttö on lisääntynyt. Ikääntyneiden päihdeongelmista on kaikkienensa vähän tutkimustietoa, eikä esimerkiksi liika-, riski- ja ongelmakäyttäjien sekä lääkkeitä ja päihteitä sekakäyttävien ikääntyneiden määrää tiedetä. (Päihdelinkki.fi 2017.)

6.6. Hoito henkilön tahdosta riippumatta

Poliisi antaa sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille Mielenterveyslaki (1116/1990) 31 § velvoittamana virka-apua, esimerkiksi tahdosta riippumatta hoitoon toimitettavien tapauksissa. Tapauksiin liittyy usein huume- tai alkoholiongelma mielenterveysongelmien lisäksi. Virka-apu veloitteen lisäksi poliisilla on Mielenterveyslaki 30 §:n mukaan toimintavelvollisuus tavatessaan henkilön, joka todennäköisesti voidaan määrätä hoitoon hänen tahdostaan riippumatta, tai saatuaan tietää tällaisesta henkilöstä, ilmoittaa asiasta terveyskeskukseen. Poliisi on erittäin kiireellisessä tapauksessa velvollinen myös toimitamaan henkilön heti terveyskeskukseen tutkittavaksi.

Päihdehuoltolain (1986/41) 10 §:n mukaan ”hoitoon tahdostaan riippumatta voidaan määrätä henkilö, jonka hoidon ja huollon järjestämisessä vapaaehtoisuuteen perustuvat palvelut eivät ole mahdollisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja joka 1) ilman päihteiden käytön keskeyttämistä ja asianmukaista hoitoa on hänellä olevan tai hänelle päihteiden käytöstä välittömästi aiheutumassa olevan sairauden tai vamman johdosta välittömässä hengenvaarassa tai saamassa vakavan, kiireellistä hoitoa vaativan terveydellisen vaurion (terveysvaara); tai 2) päihteiden käytön vuoksi väkivaltaisella tavalla vakavasti vaarantaa perheensä jäsenen tai muun henkilön terveyttä, turvallisuutta tai henkistä kehitystä (väkivaltaisuus).” Pykälän 1 momentin 2 kohdassa säädettyä ei sovelleta alle 18-vuotiaaseen henkilöön, ellei siihen ole erityistä syytä.

7. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

7.1. Tutkimusmenetelmät

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan laajasti ajateltuna kaikkea empiiristä tutkimusta, mikä ei ole määrällistä. (Tuomi 2007: 96.) Laadulliselle tutkimukselle on Tuomen (2007: 97) mukaan tyypillistä, että: ”tutkimus on kokonaisvaltaista tiedonhankintaa; tieto, jota kerätään, liittyy aina ihmisen tuottamiin merkityksiin; siinä suositaan aineistolähtöistä analyysiä; tiedonantajat ja tietolähteet valitaan tarkoituksenmukaisesti; tiedonantajien joukko on useimmiten pieni (verrattuna määrälliseen tutkimukseen) ja tulokset ovat ainutlaatuisia koskien vain tätä aineistoa eli ei haeta yleistettävyyttä”. (Tuomi 2007: 97.)

Tämän tutkimuksen tutkimusaineisto on kerätty teemahaastattelu menetelmällä, mikä sijoittuu formaaliudessaan lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väliin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Teemahaastattelussa haastattelu ei etene tarkkojen valmiiksi muotoiltujen kysymysten kautta, vaan vapaamuotoisemmin, tiettyjen ennalta suunniteltujen teemojen kautta, jotka ovat kaikille haastatelluille samat (Hirsjärvi & Hurme 2000: 47–48, 66; Eskola & Suoranta 2000: 86–87). Tämän tutkimuksen haastatteluteemat on muodostettu aikaisemman kokemusasiantuntijuutta koskevan tutkimuskirjallisuuden, tutkijan tekemän Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyön (ks. Oikari 2016) ja tutkijan elämäkokemuksen pohjalta. Tutkimuksen viisi haastatteluteemaa ovat: 1. tämänhetkinen tilanne, 2. asenteet, 3. kokemusasiantuntijuuden tuoma lisäarvo ja mahdollisuudet, 4. kokemusasiantuntijuuden tuomat haasteet, riskit ja esteet ja 5. kehittämisideat tulevaisuutta katsoen (ks. tarkemmin LIITE 2). Teemaluetteloa käytettiin teemahaastattelussa keskustelun ohjausvälineenä. (Ks. Tamminen 1993: 100.)

7.2. Tutkimusjoukko

Tämän tutkimuksen kohdeorganisaatio on Sisä-Suomen poliisilaitokseen kuuluva Jyväskylän poliisiasema, mistä on teemahaastateltu empiirisen tutkimusaineiston tuottamiseksi.

si kahtatoista (12) poliisia, joista neljä (4) on päällystään ja kahdeksan (8) alipäällystään kuuluvia. Sisä-Suomen poliisilaitoksen alue kattaa 45 kuntaa Pirkanmaalla ja Keski-Suomessa. Poliisilaitoksen pääpoliisiasema, hallinnollinen ja johdollinen keskus, sijaitsee Tampereella. Poliisipäällikkönä alueella toimii Timo Vuola. Muut alueen poliisiasemat sijaitsevat Ikaalisissa, Joutsassa, Jyväskylässä, Jämsässä, Kangasalla, Keuruulla, Mänttä-Vilppulassa, Nokialla, Orivedellä, Saarijärvellä, Sastamalassa, Valkeakoskella, Viitasaarella, Virroilla ja Äänekoskella. (Poliisi 2019.)

Tämä pro gradu -tutkimus on rajattu tutkimaan Jyväskylän poliisiaseman päällystö- ja alipäällystöpoliisien näkemyksiä poliisiaseman tekemästä yhteistyöstä toimialueensa päihdepalveluiden kanssa, sekä päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemustiedon hyödyntämisen mahdollisuuksia ja ongelmia poliisin työssä. Perusteluna tutkimuksen rajaamiselle yhteen poliisiasemaan, on mielekkyys tuottaa käyttökelpoista tietoa tietyltä alueelta, ylimalkaisen tiedon sijaan, mitä ei kuitenkaan pystyisi koko yhteiskunnan tasolla yleistämään, koska kuntien päihdehuollon järjestäminen vaihtelee paljon kunta-kohtaisesti. Haastateltavien joukko on rajattu päällystö- ja alipäällystöpoliiseihin, jotta tutkimukseen on saatu näkökulmaa sekä organisatorisista linjauksista että suorittavan työn näkökulmasta, omat kenttä- ja tutkintaryhmänsä tuntevilta ryhmänjohtajilta.

Tutkimukseen haastatellut poliisit toimivat virkanimikkeillä rikosylikomisario, rikoskomisario, komisario, rikosylikonstaapeli ja ylikonstaapeli – toimien tutkintayksikönjohtajana, yksikönjohtajana, tutkinnanjohtajana, tutkintaryhmänjohtajana, kenttäryhmänjohtajana ja tutkintaryhmän varajohtajana. He työskentelevät Jyväskylän poliisiaseman rikostorjunnassa ja -tutkinnassa, valvonta- ja hälytyssektorilla ja liikennepoliisissa. Rikostorjunnan ja -tutkinnan puolelta oli vastaajia niin perustutkinnasta kuin keskitetystä tutkinnasta. Suurimmalla osalla vastaajista oli kokemusta useammasta poliisilaitoksesta, -asemasta ja sektoreista poliisissa. Haastateltavat olivat olleet poliisina 12–40 vuotta. Jyväskylässä he olivat olleet vaihtelevan ajan 2 vuodesta – koko virkauransa keston.

Taulukko 5. Tutkimukseen haastateltujen taustatiedot

HAASTATELLUT POLIISIT (n = 12)	
Päällystö	4
Alipäällystö	8
Naisia	1
Miehiä	11
Rikostorjunta- ja tutkinta	8
- josta päivittäistutkinnasta	5
- josta keskitetystä tutkinnasta	3
Kenttätoiminta	4
- josta valvonta- ja hälytyssektorilta	3
- josta liikennepoliisista	1
Virkauran kesto 10–19 vuotta	2
Virkauran kesto 20–29 vuotta	3
Virkauran kesto 30 vuotta tai enemmän	7

7.3. Aineiston keruu

Tutkija haki 20.6.2018 sähköpostin liitetiedostona lähetetyllä tutkimuslupahakemuksella (LIITE 1) lupaa haastatteluiden tekemiselle Sisä-Suomen poliisilaitoksen apulaispoliisipäällikkö Kari Hemmingiltä. Tutkimuslupa myönnettiin samana päivänä 20.6.2018 sähköpostilla. Tutkimuslupa haettiin alkujaan kuuden (6) päällystön ja kuuden (6) alipäällystön kuuluvan poliisin haastattelemiseksi. Tutkija haki luvan lisätä alipäällystön kuuluvien haastateltavien määrän kahdeksaan (8) 29.10.2018. Lupa haastateltavien määrän lisäämiseen myönnettiin sähköpostitse 30.10.2018, muiden tutkimusluvassa mainittujen ehtojen pysyessä samoina.

Pyyntö osallistua tutkimukseen lähetettiin sähköpostitse yhteensä kolmellekymmenellekahdelle (32) Jyväskylän poliisiaseman poliisille, joista kahdeksan (8) on päällystön ja kaksikymmentäneljä (24) alipäällystön kuuluvia. Pyyntö osallistua tutkimukseen lähetettiin sähköpostiin vastaamattomille toiseen kertaan, lukuun ottamatta pientä osaa alipäällystön kuuluvista, riittävän vastaajamäärän tullessa heidän osaltaan täyteen. Kenellekään ei soitettu puhelimitse teemahaastateltavaksi pyytämiseksi. Tutkimukseen ilmoit-

ti osallistuvansa yhteensä kaksitoista (12) poliisia, joista neljä (4) on päällystään ja kahdeksan (8) alipäällystään kuuluvia. Neljä (4) tutkimukseen pyydettyä päällystö- tai alipäällystöpoliisia vastasi lähetettyyn sähköpostiin kieltäytyen haastattelusta. Kieltäytymisen syiksi kerrottiin: 1. aihealueesta ei tiedetä, joten kysymyksiin ei osata vastata, tai 2. kokemusasiantuntijuuden hyödyntämiselle ei nähdä paikkaa tai tarvetta omassa työssä. Loput kuusitoista (16), jotka eivät tutkimushaastatteluihin osallistuneet, eivät reagoineet lähetettyihin sähköposteihin mitenkään. Tutkimuksen haastattelut toteutettiin aikavälillä 25.9.–14.11.2018. Kahdestatoista haastattelusta yksitoista haastateltiin paikan päällä Jyväskylän poliisiaseman tiloissa ja yksi puhelinhaastatteluna, haastateltujen kanssa etukäteen sovittuina ajankohtina. Haastattelut olivat kestoiltaan 17–50 minuuttia.

7.4. Aineiston analysointi

Tehdyt teemahaastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Haastattelun yhteydessä kerrotut yksilöivät tiedot, joiden perusteella haastateltava, hänen asiakkaansa, kollegansa, sidosryhmäorganisaation työntekijä tai kokemusasiantuntija on tunnistettavissa, poistettiin tekstistä litterointivaiheessa. Samoin äänitteet poistettiin ääninauhurista. Myös litteroinnit tullaan hävittämään tutkijan tietokoneelta ja muistitikulta pro gradu -työn palauttamisen ja hyväksymisen jälkeen. Haastateltujen henkilöiden nimiä ei ole mainittu tutkimustulosten yhteydessä anonyymiteetin suojan takaamiseksi, eikä niistä ole listaa tutkimuksen liitteenä. Haastateltujen luettelo toimitetaan erillisenä asiakirjana pro gradu -työn ohjaajalle ja tarkastajille.

Saaranen-Kauppinen & Puusniekan (2006) mukaan ”tutkijan ennakkoon asettamat teemat eivät välttämättä ole samat kuin teemat, jotka aineistoa analysoimalla osoittautuvat olennaisesti aineiston sisältöä ja tutkimusaihetta jäsentäviksi”. Tämän tutkimuksen analyysiosan otsikointi ei kulje alkuperäisten teemojen mukaisesti, koska se ei olisi tutkimustulosten esittämisen kannalta tarkoituksenmukaista, vaan tuottaisi turhaa samojen asioiden toistoa. Analyysiosan otsikointi ja alaotsikointi täsmentyi aineiston analysoinnin aikana nykyiseen muotoonsa. Aineistoa on analysoitu tyypittelemällä – aineistolle keskeisten, olennaisten ja ominaisten eli tyypillisten seikkojen löytämiseksi. Lisäksi sitä

on analysoitu fenomenografisen analyysimenetelmän keinoin, hakien tutkimusaineistosta keskinäisiä ristiriitaisuuksia ja yksittäisiä massasta poikkeavia näkemyksiä. Fenomenografisen tutkimusotteen lähtökohtana on, että ihmisillä on hyvinkin erilaisia ja toisistaan poikkeavia käsityksiä tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä, joita pyritään tuomaan päivänvaloon. (Ks. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

7.5. Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Saaranen-Kauppinen & Puusniekan (2006) mukaan hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää, että tutkimukseen osallistuvilta saadaan asiaan perehtyneesti annettu suostumus osallistumisestaan vapaaehtoisesti tutkimukseen. Asiaan perehtyneen suostumuksen antaminen edellyttää, että tutkimukseen osallistuvalla on annettu etukäteen riittävästi tietoa, mitä tutkimuksen kuluessa tulee tapahtumaan, ja tutkimukseen osallistuja on informaation ymmärtänyt. (Emt. 2006.) Tämän tutkimuksen tekemiseen on pyydetty asianmukainen tutkimuslupa Sisä-Suomen poliisilaitoksen apulaispoliisipäällikkö Kari Hemmingiltä. Jokaiselle haastateltavaksi pyydetylle Jyväskylän poliisiaseman päällystös- ja alipäällystöpoliisille on lähetetty haastattelukutsun yhteydessä sähköpostitse Kari Hemmingille toimitettu tutkimuslupahakemus (LIITE 1), mistä ilmenee, millä ehdoilla tutkimus on lupa toteuttaa. Sähköpostisaatteen alapuolelle on liitetty myös apulaispoliisipäälliköltä sähköpostitse saatu myöntävä vastaus haastatteluiden tekemiselle. Tutkimushaastatteluun pyydetyille sähköpostitse lähetetyssä haastattelukutsussa on kerrottu, mitä tutkimus koskee ja kauanko haastattelun tekemiseen menee arviolta aikaa. Tutkimuslupahakemuksesta tulee ilmi, että tutkimukseen osallistuneiden anonymiteetti suojataan julkaistavassa tutkimuksessa. Tutkimukseen osallistuneet ovat saaneet tiedon, että tutkijan lisäksi litteroitua materiaalia voi pyytäänsä tarkastella pro gradu -työn ohjaaja. Samoin he ovat saaneet tiedon, että nimilista haastatteluun osallistuneista voidaan toimittaa pro gradu -työn ohjaajalle ja tarkastajille. Nimilistan perusteella ei ole mahdollista yksilöidä, kuka haastateltava on minkäkin pro gradussa olevan suoralainauksen, tai litteroidussa haastattelumateriaalissa kerrottujen näkemysten, takana. Tutkimukseen suostuneet vastasivat tutkijan lähettämään haastattelukutsuun myöntävästi, joko vastaamalla kutsuun sähköpostitse tai soittamalla puhelimella haastatteluun osallistuakseen.

Saaranen-Kauppisen & Puusniekan (2006) mukaan hyvään tutkimuskäytäntöön kuuluu tehdä läpinäkyväksi, miten analyysiprosessi on edennyt ja miten tutkimustulokset on saatu (emt 2006). Niin aineiston keruu kuin analysointi, kuvattiin edellä tässä samassa pääkappaleessa 7. Tutkimustulosten esittämisessä on pyritty mahdollisimman hyvään tarkkuuteen ja rehellisyyteen – kuitenkin ihmisten anonymiteetin suojaa kunnioittaen (ks. Kylmä, Pietilä & Vehviläinen-Julkunen 2002: 70–73).

8. JYVÄSKYLÄN POLIISIASEMAN PÄÄLLYSTÖ- JA ALIPÄÄLLYSTÖPOLIISIEN NÄKEMYKSIÄ PÄIHDE- JA RIKOSKIERTEESTÄ IRTAUTUNEIDEN KOKEMUSASiantuntijuuden HYÖDYNTÄMISESTÄ POLIISISSA

8.1. Poliisia sitovat salassapito- ja vaitiolovelvollisuus

Haastatteluissa painottui, että poliisin toimivalta tulee laista – tai vähintään asetus-, määräys- tai ohjetasolta. Poliisia velvoittavat Poliisilain (872/2011) 7. luvun vaitiolovelvollisuutta ja Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 6. luvun salassapitoa koskevat säännökset. Myös tietojen luovuttaminen poliisilta *muille viranomaisille* on tarkkaan säännelty Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa (761/2003) 19 §:ssä. Lakiin ei ole kirjattu säännöksiä, jotka antaisivat poliisille toimivallan *tehdä asiakastilanteessaan yhteistyötä* tai *luovuttaa asiakkaan tietoja* kokemusasiantuntijalle, joka ei lähtökohtaisesti ole viranomainen, tai hoida muuta julkista tehtävää, missä hänellä olisi lakiin perustuen oikeus saada tietoja asiakkaasta.

Haastatelluilla ei ollut täten kokemuksia tilanteista, missä päihde- ja rikoskierteestä irtautunutta kokemusasiantuntijaa oltaisiin hyödynnetty kokemusasiantuntijatarkoituksessa välittömästi (=kokemusasiantuntija konkreettisesti paikan päällä) rikostorjunnan ja tutkinnan esitutkintaprosessissa tai kenttätöiminnan asiakastilanteessa. Haastateltujen mukaan poliisi ei voi lähtökohtaisesti kertoa asiakkaidensa tietoja sivullisille. Poliisin toiminnan tulee perustua lakiin ja kestää jälkikäteisarviointia.

”Meillähän on tietenkin aina tää salassapito vähän semmonen. Se saattais joskus jopa olla ihmiselle hyödyksikin, mutta me ei voida puhua.” (Alipäällystö)

Yksi haastatelluista pohti, että poliisi ei voisi samoihin lakipykäliin perustuen, toimia tiedon antajana *kuvitteellisen* organisaatiossaan toimivan kokemusasiantuntijan asioista myöskään tämän työnantajalle, jos kokemusasiantuntija olisi esimerkiksi kaupungin palkkalistoilla, ja alkaisi poliisin yhteistyökumppanina toimiessaan tekemään uudelleen rikoksia. Kuka tahansa poliisin ulkopuolinen toimija ei voi kulkea myöskään omin päin poliisin toimitiloissa, esimerkiksi siellä olevan salassa pidettävän materiaalin vuoksi.

Varmaan voitais, mutta jotta sitä voi hyödyntää (kokemusasiantuntijoita poliisissa), ja että niistä ois jotain hyötyä meille, niin se pitäis saaha tonne poliisi-ohjeistoon. Jopa laki- ja asetusoasioista puhutaan. Tai sitten määräyksiä, ohjeita, mitä me saadaan. Niin se pitäis olla ihan tuolta ylhäältä ohjattua. Antaa ne pelimerkit, millä me voidaan toimia. Koska mä tiedän, et täällä varmaan moni miettii, että vois hyödyntää, mut ei uskalla, ku ei oo minkäänlaista ohjeistusta. Pelätään, että syyllistytään virkarikoksiin ylittämällä valtuuksia, tai jotain tällasia. (Alipäällystö)

Poliisin ja tämmösen kokemusasiantuntijan tietojenvaihtoyhteistyö, niin sitäkään ei oo säädetty missään, et millä tavoin uskalletaan olla yhteyksissä ja millä tavalla tietoja uskalletaan.. Mihinkäs niitä kirjataan ja mites niitä. Ei oo mitään ohjeistusta mistään. Keinoja varmaan olis monia, jos vaan niitä mietitäs ja kirjattas johonki. Ja nimenomaan tuo poliisijohto antas sitten niihin eväät. (Alipäällystö)

8.2. Näkökulma: voitaisiinko kokemusasiantuntija rekrytoida virkamieskuntaan?

Näille yksityisille toimijoillekin pitäis saada sitten riittävä status toimia poliisin kumppanina, mutta en lähde siitä että poliisin voimavaroja sinne ilman erityisiä perusteluita, niinkuin sillä lailla rekrytoitais. Että näen kuitenkin, että se on niin kuin sosiaali- ja terveydenhuollollinen asia. (Päällystö)

Haastatellut olivat pääsääntöisesti sitä mieltä, että jos kokemusasiantuntijan kanssa tehtäisiin yhteistyötä, se tapahtuisi sidosryhmäyhteistyön kautta. Osa haastatelluista pohti kuitenkin ajatustasolla mahdollisuutta rekrytoida kokemusasiantuntija virkamieskuntaan. Mikäli kokemusasiantuntija toimisi sellaisessa viranomais- tai muussa laissa määrättyssä julkisen sektorin tehtävässä, mikä oikeuttaisi häntä, esimerkiksi Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa (761/2003) perustuen, saamaan tietoja asiakkaasta ja hänen tilanteestaan, voitaisiin hänelle niitä lain kirjaimiin perustuen antaa. Haastatellut näkivät sopivan henkilön löytämisen rekrytoitavaksi käytännössä haasteelliseksi.

Kaikissa haastatteluissa tuli tavalla tai toisella esille, että kuka tahansa päihteiden käytön ja rikosten tekemisen lopettanut ei sovellu poliisissa tai poliisin yhteistyökumppanina työskenteleväksi kokemusasiantuntijaksi. Alla olevaan taulukkoon (6) on koottu haastatteluissa esille tulleita näkemyksiä, minkälaisia ominaisuuksia poliisin kanssa työskentelevällä kokemusasiantuntijalla tulisi olla ja minkälaisia haasteita rekrytoimiseen liittyisi.

Taulukko 6. Haastateltujen näkemyksiä: minkälaisia ominaisuuksia poliisin kanssa työskentelevällä kokemusasiantuntijalla tulisi olla?

KOKEMUSASiantuntijalta edellytettävät ominaisuudet	REKRYTOIMISEN HAASTEET
Omakohtainen kokemus päihde- ja rikoskierteestä	Organisaatiossa työskentelevä poliisi ei lähtökohtaisesti sovellu kokemusasiantuntijaksi. Riittäisikö kokemus poliisin omasta alkoholiongelmasta ja sen hoitoprosessista, tai läheisen päihdeongelmasta, toimimaan kokemusasiantuntijana?
Turvallisuusselvityksen läpäisevät taustat	Päihde- ja rikoskierteestä irtautuneilla ei usein ole, joskin valtaosa rikoksista vanhenee ja merkinnät poistuvat rekistereistä aikanaan.
Virkamieskuntaan rekrytoiminen edellyttää yleensä ammatillista koulutusta	Päihde- ja rikoskierteestä irtautuneilla ei usein ole.
Ongelman/sairauden hyväksyminen osaksi omaa elämäntilannetta. Riittävä traumojen käsittely ja eheytyminen	Työ on henkisesti raskasta: mahdolliset työssä jaksamisongelmat. Työpaine voi lisätä riskiä alkaa käyttämään päihteitä uudelleen. Kokemusasiantuntijalle mahdollisuus käsitellä asioita tarvittaessa terapiassa myös työsuhteen aikana.
Luotettava luonne Terve moraalikäsitelmä Kyky ja halu sitoutua toiminnan omistajan taholta tulevien pelisääntöjen noudattamiseen	Päihdeongelman loppuminen ei välttämättä vaikuta näitä asioita. Poliisin toiminta perustuu lakiin ja on hyvin organisoitua.
Hyvät sosiaaliset taidot	Päihdemaailmassa ei aina osata normaalin, toisia kunnioittavan kanssakäymisen lainalaisuuksia.
Asenne poliisia kohtaan kunnossa	Mahdollisten negatiivisten kokemusten käsittely.
Kyky ja motivaatio kokemusasiantuntijana toimimiseen	Kyse on inhimillisestä, ihmisten tekemästä työstä kuten muissakin työtehtävissä; toinen soveltuu ja onnistuu työssään paremmin kuin toinen.
-	Kansalaisten ja median suhtautuminen kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentelyyn voi olla positiivista (poliisi ottaa osaa todellisten ongelmien ratkaisemiseen) tai negatiivista (toimiminen entisten rikollisten kanssa voi heikentää luottamusta poliisia kohtaan).

Haastatteluvastauksissa korostui kokemusasiantuntijan luotettavuuden välttämättömyys.

Se mainittiin tavalla tai toisella jokaisessa haastattelussa. Luotettavuuden ei katsottu olevan automaattinen seuraus päihteiden käytön ja rikosten tekemisen lopettamisesta,

vaan siihen vaikuttavat esimerkiksi ihmisen persoona, moraalikäsitys ja arvot. Niihin taas vaikuttaa merkittävästi sosiaalisissa kasvu- ja elinympäristöissä opitut tavat ja käytäytymismallit.

Ihmisillä on omaisuutta hallussa. Kuinka me voidaan taata, että se omaisuus on myös kotiin lähdettäessä? - - Ne kaikki (poliisin asiakkaat) ei oo kuitenkaan ihan rahattomia, varattomia, joilla ei oo ku avaimet taskussa korkeintaan. (Alipäälylystö)

Nämä kokemusasiantuntijat eivät voi poliisin kanssa toimiessaan toimia harmaalla alueella. Ei edes harmaalla alueella. Vaan tän on ehdottoman luottamuksellista oltava. Se on tarkkaan ohjeistettava ja tarkkaan kontrolloitava. (Päälylystö)

Kokemusasiantuntijan moraalikäsitys tai asenteet. - - Siellä voi olla taustalla aika lailla rankkoja kokemuksia. - - Sillä voi olla negatiivisiakin kokemuksia poliisin toiminnasta. - - Joku yksittäinen poliisi. Ja sitten se moraalikäsitys siinä mielessä, jos puhutaan rikoskierteestä vaikka, niin se voi nähdä ite omassa maailmassaan, että toi ei oo niinku mitään, tai se ei nää sitä pahana tai muuten. (Alipäälylystö)

8.3. Poliisin yhteistyökumppanina toimiminen kokemusasiantuntijan kannalta katsottuna

Haastatellut pohtivat kokemusasiantuntijan rekrytoimista poliisiin, tai toimimista sidosryhmäorganisaation kautta poliisin yhteistyökumppanina, myös siitä näkökulmasta, miten kokemusasiantuntija voisi poliisin kanssa yhteistyön tekemisen kokea. Alla olevaan taulukkoon (7) on koottu, mitä lisäarvoa ja vastaavasti haasteita ja riskejä poliisin yhteistyökumppanina toimiminen voisi tuoda kokemusasiantuntijalle.

Taulukko 7. Poliisin kanssa toimiminen kokemusasiantuntijan näkökulmasta.

Lisäarvo	Haasteet ja riskit
Työllistyminen: <ul style="list-style-type: none"> • taloudellinen hyöty • voimaantuminen työn kautta • kokemus yhteiskunnallisesta merkityksellisyydestä toisten auttamisen kautta 	Työehto- tai virkasopimuksen mukainen vastuu ja toiminta Työturvallisuuskysymykset Auktoriteetin alla toimiminen

Ymmärryksen lisääntyminen omasta aikaisemmasta toiminnasta poliisin työn seuraamisen kautta	<p>Työ raskasta henkisesti: työssä jaksaminen, omien käsittelemättömien traumojen pinnalle nousu mahdollista, päihdeistä irti pysyminen</p> <p>Tuttuihin törmääminen työssä mahdollista</p> <p>”Poliisin kaveriksi leimautumista” seuraavat ongelmat omassa sosiaalisessa ympäristössä (mukaan lukien etääntyminen)</p> <p>Asenne poliisia kohtaan</p>
---	--

8.4. Näkökulma: osalla poliiseista on omakohtaista kokemusta päihdeongelmista

Palaan tämän alaotsikon alla tarkastelemaan, kappaleen 8.2. taulukkoon kirjattua näkemystä, voisiko alkoholiongelman ja sen hoidot (esimerkiksi Myllyhoito, Minnesota-hoito) läpikäynyt poliisi toimia kokemusasiantuntijana? Kaksi päällystöpoliisia ja yksi ali-päällystöpoliisi pohti asiaa haastatteluissaan.

Mut jos se ois poliisihenkilö. Jos me löydettäis omasta organisaatiosta, joka virkavelvollisuudella tekee sen, niin ehkä sitten. Mutta muuten nään tietosuojan ja kaiken tämmösen niin tosi hankaluutena siinä. (Päällystö)

Kaksi haastateltua muisti tilanteita, joissa poliisikollegan omakohtaista kokemusta alkoholiongelmaasta ja siitä voimaantumisesta/hoitoprosessista oli hyödynnetty poliisissa. Toisessa tapauksessa kyse oli päällystöopiskelijoiden kouluttamisesta, toisessa kollegan tukemisesta arjen vertaistukena työyhteisössä.

Päällystöluokalla kun oon ollu opiskelemissa, niin siellä oli, mä en muista oliskohan poliisi, jolla on itsellä ollu vakava päihdeongelma. Mää muistelin, että hän oli niinku poliisi. Ja siitä, että millä tavalla häntä on tuettu sitten. - - Jos mä oikein muistan, niin se liitty henkilöstöhallinnollisiin juttuihin. - - Se herätti paljon keskustelua siellä, et millä tavalla pystytään työyhteisössä tukemaan päihdeongelmaista kollegaa. Ja just, että mitä tukitoimenpiteitä hän oli saanu, ja miten hän koki sen asian. (Päällystö)

Mä oon havainnu täällä hyväks, et ku täällä työpaikalla jollakin alkaa läikkyä yli, niin tos on hyvä kaveri ollu.. Mä tiään parikin tapausta, et kun ite kävi Myllyhoidot läpite täällä ja selvis siitä, ni sellanen kaveri on hyvä juttukumppani.

Sille ei voi valehdella mitään. Ja siitä kun saa keskustelua aikaan, niin se on paljon tehokkaampaa, kun mikään työterveyden järjestämä juttu. Mä pari tausta tiedän sellasta, että se kääntyy sillä oikeaan suuntaan, kun tän kaverin kanssa vähän aikaa jutteli, joka kovemman kautta kävi sen läpi. Niin se toimii ihan niinku työyhteisön sisäissäkin, tommonen asia. (Alipäällystö)

Yksi päällystöpoliisi totesi poliisin päihdehuollon sidosryhmätoimijoista seuraavasti:

Monella näillä on tausta, jotka tekee päihde- ja sosiaalityötä - - niillä on joko alkoholiperhetausta, siis kotitausta, tai sitten kokemus siitä, että, jos päihteen käyttöä jatkat, ni lähtee ihan väärään suuntaan. Ja kokemuksia siitä, että kaveripiirissä on kuollu ihmisiä tai joutunu huonolle tielle loppu iäks. Ne on niitä havahtujia, joilla on sen myötä halu ja voima ja kykykin useimmiten tehdä sitä etsivää nuorisotyötä ja päihdetyötä tuolla kaduilla, ja olla mukana. Käyttää aikaansa, joka on selvä, että noiden asioiden kanssa ei voi lähteä kahdeksalta töihin ja kuudeltatoista kotiin, vaan melkein ne alkaa siinä, kun muut tulee himaan. Niinku vähän poliisihommisakin. (Päällystö)

Pohdin tutkimuksen tekijänä, että edellä kuvatunlainen havainto ei ole välttämättä kaukaa haettu osan poliiseistakaan kohdalla. Mitkä taustatekijät ovat kenelläkin vaikuttaneet, että ihminen on valinnut opiskella nimenomaan poliisiksi? Asiaa ei tässä tutkimuksessa varsinaisesti selvitetty – se olisi yksi mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe, muiden muassa (ks. kappale 10. Johtopäätökset). Tutkimuksen tekijänä arvelen, että poliiseilla itselläänkin olevaa kokemustietoa voitaisiin hyödyntää poliisiorganisaatiossa huomattavasti nykyistä kattavammin ja vaikuttavammin. Alla olevassa taulukossa (8) on pohdittu, minkälaista kokemusta päihdeongelmista poliiseilla voi olla siviilielämän puolelta, miten kokemusta on mahdollista työssä hyödyntää ja mitä haasteita, riskejä ja esteitä sen hyödyntämiseen voi liittyä.

Taulukko 8. Osan poliiseista siviilielämän kokemuksen päihdeongelmista hyödyntäminen.

POLIISIN SIVIILIELÄMÄN KOKEMUS PÄIHDEONGELMISTA	HYÖDYNTÄMISEN MAHDOLLISUUDET	HYÖDYNTÄMISEN HAASTEET, RISKIT JA ESTEET
Kokemus omasta päihdeongelmasta	Henkilöstöhallinnollisen koulutuksen pitäminen po-	Onko kokemus riittävää? (Esim. poliisin alkoholiongelma vrt. asiakkaan päihde- ja ri-

<p>Kokemus oman päihdeongelman hoitoprosessista (esim. Minnesota-, Myllyhoito) tai muusta voimaantumisenesta</p> <p>Kokemukset läheisten päihdeongelmista ja/tai rikoskierteestä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vanhempien/lapsuudenkoti • puolison • sisaruksen • lapsen • kavereiden jne. 	<p>liisin työyhteisössä esiintyviä päihdeongelmia koskien</p> <p>Samassa tilanteessa olevan kollegan tukeminen työyhteisössä</p> <p>Kyky asiakkaan inhimillisempään kohtaamiseen ja hänen tilanteensa syvämmään ymmärtämiseen</p>	<p>koskierre.) Pystyykö samaistumaan asiakkaaseen ja asiakas kokemusasiantuntijapoliisiin?</p> <p>Objektiivisuuden kärsiminen asiakastilanteessa liian myötätuntoisen/ongelmiin mukaan menevän suhtautumisen myötä</p> <p>Omakohtainen kokemustieto perustuu yksilön omakohtaiseen subjektiiviseen kokemukseen (ei yleistettävää)</p> <p>Kykenemättömyys olla omasta ongelmasta avoin työyhteisössä</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ongelman kieltäminen, vähättely ja peittäminen (niiden taustalla usein itseviha ja häpeä), joita voi ilmetä, jos ongelma/trauma ei ole hyväksytty ja käsitelty • Pelko ammatillisen arvostuksen menettämisestä ja/tai urakehityksen pysähtymisestä <p>Oman työkuoron pysyvä tai väliaikainen menettäminen vakavan päihdeongelman vuoksi</p>
---	---	--

Yhdessä alipäälystöpoliisin haastattelussa tuli esille pointti:

Mä en voi sanoa sille: ”Joo, mä tiän miltä susta tuntuu”, koska mä en todellakaan tiä. (Alipäälystö)

On kyseenalaista, riittäisikö alkoholiongelman ja sen hoidot läpi käyneen poliisinkaan kokemus päihde- ja rikoskierteessä olevan asiakkaan tilanteeseen samaistumiseen. Poliisin huume-, alkoholi- ja/tai lääkeriippuvaisen asiakkaan tilanteeseen liittyy usein muitakin vakavia ongelmia (sosiaaliset, taloudelliset, mielenterveydelliset, terveydelliset...)

8.5. Näkökulma: mahdollisuus ohjata asiakas ottamaan yhteyttä sidosryhmätoimijaan, jossa hyödynnetään kokemusasiantuntijoita

Haastateltujen keskuudessa pidettiin hyvänä asiana, että Jyväskylän poliisiaseman toimialueella on päihdehuollon toimijoita, jotka hyödyntävät kokemusasiantuntijoita ja vertaistukitoimintaa. Jyväskylän poliisiaseman säännöllisimmiksi käytännön yhteistyötahoiksi, joista löytyy kokemustaustaisiakin ihmisiä, nimettiin haastatteluissa *Jyväskylän Katulähetys ry* (selviämisasemapaalvelun tuottaja vuonna 2018) ja *Sovatek-säätiö* (yhteistyötaho huumeongelmaisten hoitoon ohjaamisessa ja selviämisasemapaalvelun tuottaja helmikuusta 2019 lähtien), joiden kanssa kerrottiin pystyttävän toimimaan virallislähteiden (laki, asetukset, määräykset, ohjeet) tuoman toimivallan rajoissa. Poliisien asiointi Katulähetysten ja Sovatekin kanssa oli pohjautunut pääasiassa virkatehtävien hoitoon eikä esimerkiksi kokemusasiantuntijoiden konsultoimiseen.

Haastateltujen poliisien tietämys alueen päihdepalvelutarjonnasta ja -tukitoimista, sekä niissä työskentelevistä kokemusasiantuntijoista, vaihteli. Useammassa haastattelussa tuli esille, että poliisit eivät yleensä tule tietämään julkisen tai kolmannen sektorin sosiaali- ja terveydenhuollon (sis. päihdehuolto) palveluissa työskentelevän kanssa asioidessaan heidän taustojaan, kun kyse ei ole enää kokemustaustaisen ihmisen itsensä asioiden hoitamisesta, vaan poliisin ja hänen yhteisen asiakkaan.

Moni haastatelluista pohti, että kokemustaustaisia ihmisiä työskentelee jokseenkin *kai-kissa* päihdepalveluita, päihdeongelmaisten asumispalveluita, päihdeongelmaisten työpaikkoja ja työelämään kuntouttavia palveluita tuottavissa paikoissa. Palveluiden tuottajiksi, joista arveltiin tai tiedettiin löytyvän kokemustaustaisia ihmisiä, listattiin haastatteluissa Jyväskylän Katulähetys ry:n ja Sovatek-säätiön lisäksi muun muassa KAN-koti, Jyväskylän kaupunki, Väentupa ry (Laukaa) ja A-kilta. Lisäksi kokemustaustaisia ihmisiä tiedettiin löytyvän A-klinikalta, AA- ja NA-vertaistukiryhmistä, katutyöntekijöistä, KRIS:sta ja seurakunnista. Haastatteluissa mainittuja päihdehuollon palveluita käsitellään tarkemmin jäljempänä kappaleessa 9.

Päihdeasuntolat. Siellä on töissä näitä päihdekierteestä selvinneitä. - - Ja tota, niitten osalta, kun poliisi toimittaa sinne asiakkaita, tai jos siellä on häiriöitä tai jotain muuta, niin me ollaan niihin yhteyksissä. (Alipäälylystö)

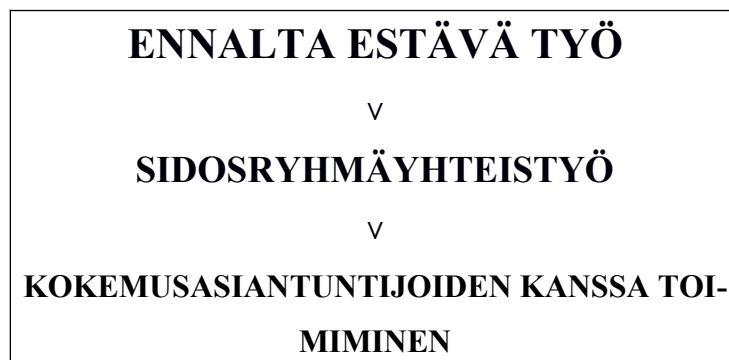
Monella näillä on tausta, jotka tekee päihde- ja sosiaalityötä - - niillä on joko alkoholiperhetausta, siis kotitausta, tai sitten kokemus siitä, että, jos päihdei-

den käyttöön jatkat, ni lähtee ihan väärään suuntaan. Ja kokemuksia siitä, että kaveripiirissä on kuollu ihmisiä tai joutunu huonolle tielle loppu iäks. Ne on niitä havahtujia, joilla on sen myötä halu ja voima ja kykykin useimmiten tehdä sitä etsivää nuorisotyötä ja päihdetyötä tuolla kaduilla, ja olla mukana. Käyttää aikaansa, joka on selvä, että noiden asioiden kanssa ei voi lähteä kahdeksalta töihin ja kuudeltatoista kotiin, vaan melkein ne alkaa siinä, kun muut tulee himaan. Niinku vähän poliisihommissakin. (Päällystö)

Täällä oli esimerkiks Jyväskylässä tämmönen Walkers, joka katupartioi, tämmönen nuorten juttu. Ni siinä oli yks tämmönen kaveri, jolla oli kova huume-tausta, ja oli siinä mukana. Et siitä jäi ihan hyvät kokemukset kyllä, vaikka se kaveri ratkesi sit myöhemmin. Mutta kuitenkin sinä aikana, kun homma toimi, niin se kunnioitus näillä nuorilla on tällasta ihmistä kohtaan ihan toisenlainen. Et sen mä huomasin siinä, et tällasta ihmistä kuunnellaan toisella lailla, kun vaikka siloposkista poliisia. - - Mä en tiedä hänen historiaansa, et kuinka kauan oli pysyny pois, mut kyllä varmaan pari–kolme vuotta. Siinä tuli sellasta yhteistyötä jonkinlaista. Me juteltiin paljon ja yhteisiä asioita. (Alipäällystö)

8.6. Kokemusasantuntijuus resurssi- ja kustannuskysymyksenä

Haastatellut sijoittivat kokemusasantuntijoiden kanssa toimimisen pääsääntöisesti poliisin tekemän ennalta estävän työn, ja sidosryhmäyhteistyön sosiaali- ja terveydenhuollon (sis. päihdehuolto) toimijoiden kanssa, alle.

Kuvio 1. Mihin kokemusasantuntijoiden kanssa toimiminen sijoittuisi poliisin toiminnassa?

Suurin osa haastatelluista mainitsi, että poliisin ennalta estävään toimintaan, kuten monialaiseen sidosryhmäyhteistyöhön ja koulupoliisityöhön, suunnataan tällä hetkellä to-

della vähän resursseja. Moni haastateltu näki, että ennalta estävällä työllä olisi vaikutuksellisuutta yhteiskuntaamme kuormittavien päihdehaittojen ennalta estämisessä ja toivoi siihen lisää resursseja. Lisäresurssien saamisen ennalta estävän työn tekemiseen nähtiin edellyttävän, että poliittiset päättäjät ja poliisijohto näkisivät asian riittävän tärkeäksi ja suuntaisivat siihen budjettivaroja. Tätä kautta olisi mahdollisuus saada lisäresursseja sidosryhmäyhteistyön tekemiselle, minkä alle kokemusasiantuntijoiden kanssa toimiminen kuuluisi. Lisäksi toki vaadittaisiin poliisihallinnolta tai jopa lain säätäjältä tulevia pelimerkkejä (laki, asetus, ohje, määräys), miten kokemusasiantuntijoiden kanssa voitaisiin käytännössä toimia (ks. kappale 8.1.) Osa haastatelluista pohti, että poliisilla ei liene ohjeistusta myöskään yksityiselle henkilölle kulujen korvaamisesta. Alla oleva haastattelulainaus kiteyttää näkemyksen.

Ja sitten noista vapaaehtoistyöntekijöitten käyttämisestä mietin kans sitä, et jos poliisi niitä niinku hyödyntää, ja tulis vaikka kuluja, kustannuksia tai vaikka vahinkoja, niin mistäs niitä korvataan? Että valtiolla ei oo.. Tämmösille yksityisille henkilöille korvaamiset, matkakulut, muut, jos pyydetään.. Niin väitän, että vois tulla vääntöä, korvataanko vai ei. Laissa ei semmosta kohtaa varmaan löydy. Kokemusasiantuntijoille korvaamisesta ei varmaan mainita mitään. (Alipäällystö)

Erityisesti päivittäistutkinnan ja valvonta- ja hälytyssektorin alipäällystöpoliisien haastatteluvastauksissa korostui poliisin kova työpaine ja kiire. Yhteistyön mahdollisuuksia kokemusasiantuntijoiden kanssa pohdittiin täten ajankäytöllisinä ja -organisointikysymyksinä.

Tää on sikäli vähän ongelmallista, jos mietitään kenttätoimintaa, kun nää resurssit on mitä on. Tässä tullaan työvuoroon ja koitetaan selvitä niistä päivän töistä jotenki ja sit lähetään pois. (Alipäällystö, valvonta- ja hälytyssektori)

Kiire on kaikilla. Ihan hitosti juttuja ja koko ajan kaikkee. (Alipäällystö, päivittäistutkinta)

Ajankäytölliset haasteet on aina olemassa. Että seki pitää pystyä jollakin järkevällä tavalla hoitamaan. Koko aikaa ei pystytä olemaan tietysti kontakteissa. Se on tietysti organisointihaaste. (Alipäällystö)

Ennalta estävä työ ja kokemusasiantuntijoiden kanssa toimiminen ja eri tahojen kanssa toimiminen, se ei oo mitään vasemman käden hommaa. (Päällystö)

Osa haastatelluista pohti, olisiko kokemusasiantuntijan mahdollista osallistua asiakkaan kuulusteluun tukihenkilön asemassa tai suostumusten kautta? Mahdollinen suostumusprosessi nähtiin haastateltujen keskuudessa työlääksi ja aikaa vieväksi lisäksi, jo valmiiksi kovalle päivittäistutkinnan työpaineelle. Kaikkinensakin haastatteluista nousi vahva näkemys, että poliisi ei halua monimutkaista paperien täyttö prosessia asiakkaan kokemusasiantuntijalle ohjaamisen vuoksi, vaan prosessin pitäisi olla selkeä ja nopea, jos asiakkaalla sellaiseen palveluun olisi mahdollisuus.

Kunhan se on tarpeeks yksinkertanen, et se ei vaadi sitä kymmenen sivun lomakkeiden täyttämistä, että sinne pääsee, vaan se on hyvin yksinkertanen systeemi, niin silloin se toimii. Koska me tukehduutaan noihin.. Siis tää on valtavasti kasvanu tää kaikki, takavarikkopöytäkirjat, kaiken maailman pöytäkirjojen kirjaaminen. Sitä vierastaa poliisi nyt, et ei yhtään enempää. Mut selkee, niinku sovittelukin, ni se ei tarvii mitään muuta kun menee tutkintasihteerin, tekee sovitteluesityksen ja juttu lähtee sinne. Se on tutkijalle hyvin yksinkertanen. Jos tässä olis hyvin yksinkertanen menetelmä siihen, että kaveri saadaan tämmöseen piiriin, niin kyllä se toimii. - - Ja erityisesti silloin jos poliisi näkee vielä sen, että siitä on hyötyä sen oman työn kannalta, et se ehkäsee sit jatkossa näitä juttuja ja muuta, niin kyllä se motivaatio sieltä löytyy. (Alipäälylystö)

Yhteistyön tekemättömyyden kokemusasiantuntijoiden kanssa perustelua resurssipulalla myös kyseenalaistettiin osassa haastatteluista, joissa perustelujen esittäminen resurssipulalla nähtiin enemmänkin tekosyynä osan poliiseista asenneongelmille. Poliisissa vallitsevia asenteita tarkastellaan lisää jäljempänä kappaleessa 8.10.

Ne resurssihan tulee muualta, ja jos ne riittää täälläkin tähän sosiaalipuolen hommaan, niin eihän se nyt meiltä vaadi mitään resursseja, et me havannoitetaan joku asia ja ilmoitetaan siitä eteenpäin. Ei se siitä oo kiinni. - - Asenteet mä nään ainoona siinä, mikä vaatii rukkaamista. (Alipäälylystö)

8.7. Kokemusasiantuntijoiden poliiseille pitämät koulutukset

Suurin osa haastatelluista kertoi olleensa virkauransa ja/tai opintojensa aikana koulutuksessa, missä oli päihde- ja rikoskierteestä irtautunut kokemusasiantuntija puhujana, jakamassa omaa kokemustaan. Haastatellut kertoivat saaneensa koulutuksen kautta *inhi-millisyyttä asiakaskohtaamisiin, tietoa huumeiden vaikutuksista omakohtaisena kokemuksena ja tietoa huume- ja rikospireissä elämisestä*. Haastateltujen kokemukset inhi-millisyyden lisäämisestä omaan työhön kokemustiedon kautta, tukevat kappaleessa 5.2.

Työntekijän motivoiminen ja työn eettisen perustan vahvistaminen, esittelemiäni Hieta-
lan & Rissasen (2015: 14, 19) ajatuksia.

*No kyllähän se on tietysti hyvä nähdä se asia niinku sieltä sen asiakkaan sil-
min, että minkälaista se elo on. Ja toisaalta se tuo vähän enemmän vielä inhi-
millisyyttä siihen asiaan, että jos me niitä paljon niinku rikoksina ja rikoksen
tekijöinä kohdataan, ni sit, kerrottuna vielä enemmän heidän silmin. Se tietysti
helpottaa vähän sitä asiakkaan kohtaamista jatkossa. (Alipäälylystö)*

Osa haastatelluista mainitsi perehtyneensä kokemustietoon vapaa-ajallaan kirjallisuus-
den, televisio-ohjelmien ja kokemustaustaisten ihmisten kanssa keskustelemisen kautta.
Viimeisin tilaisuus, haastattelujentekoajankohtaan katsoen, mitä osa poliiseista oli ollut
kuuntelemassa, oli jääkiekkoilija Marko Jantusen vierailu Jyväskylässä. Jantunen on ol-
lut avoin mediassa menneisyydestään huumeidenkäyttäjänä ja hänen elämäntarinastaan
on julkaistu *Läpi helvetin* -niminen kirja. Tilaisuus, missä Jantunen oli puhumassa, oli
koettu hyvänä ja herättävänä asiana poliisien keskuudessa. Osa haastatelluista kertoi lu-
keneensa myös Jantusen kirjan.

8.8. Yhteistyö kokemusasiantuntijan kanssa valistus-, kasvatus- ja koulutustilaisuuksien
sekä monialaisten projektien ja työryhmien merkeissä

Muutama haastateltu kertoi pitäneensä virkauransa aikana lapsille ja nuorille suunnattu-
ja kasvatus- ja valistus- sekä viranomaisille ja ammattilaisille (esimerkiksi sosiaali- ja
terveydenhuolto) suunnattuja koulutustilaisuuksia. Muutama haastatelluista kertoi osal-
listuneensa myös monialaisen yhteistyön ryhmiin ja projekteihin. Osassa tilaisuuksista,
yhteistyöryhmistä ja projekteista oli ollut mukana kokemusasiantuntijoita.

Haastateltujen keskuudessa nähtiin etuna yhteistyön tekemisessä kokemusasiantuntijan
kanssa kasvatus-, valistus- ja koulutustilaisuuksien suhteen, että kokemusasiantuntija
tuo konkreettisen puolen ja uskottavuutta kerrottavaan asiaan – parhaimmillaan helpot-
taen poliisiakin oman osuutensa pitämisessä. Osa haastatelluista näki herkästi ulkopuoli-
sia vaikutteita vastaanottaville nuorille puhuttaessa tärkeäksi kiinnittää huomiota, miten
kokemuksen kautta kerrottava asia kannattaa esittää, että huumeiden käytöstä ei tulisi

nuorelle missään nimessä tavoiteltava asia. Kuulijakunnan ollessa esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia, jotka ovat työnsä puolesta päihdeasioiden kanssa tekemisissä, asiaan ei nähty tarvetta kiinnittää erityistä huomiota.

Useampi haastateltu kertoi, että kouluikäisille suuntautuvaa valistus- ja kasvatustyötä on tehty aikaisempina vuosikymmeninä aktiivisemmin kuin nykyään. Resurssien vähentämisen kerrottiin vaikuttaneen ensimmäisenä ennalta estävään työhön – mukaan lukien koulupoliisityö.

Ennalta estävää työtä tehään aika vähän tällä hetkellä. Kun koulupoliisitoiminta on ihan nollassa, sitte on tämmönen niinku rikoskierteessä ja päihdekierteessä olevien osalta, niin semmosta kohdennettua ei oikein hirveesti oo. Nyt kun on vedetty henkilökuntamäärä alas, että tehtäviä ja töitä on paljon. Se tarkoittaa, että kun on karsittu, niin se on karsittu just tuolta päästä. Kun sitä ei koeta tärkeeks, niin se karsiminen on tapahtunu sieltä päästä, mikä niinku olis sitä ennalta estävää. (Alipäällystö)

Muutama haastatelluista kertoi osallistuneensa virkauransa aikana monialaisen yhteistyön ryhmiin tai projekteihin, joissa oli ollut mukana kokemustaustaisia ihmisiä. Esimerkiksi yksi alipäällystön edustaja kertoi osallistuneensa -90 -luvun puolivälissä Laukaan *Yhdessä elämään* -kasvatusprojektiin. Laukaassa oli tuolloin vielä oma, toiminnassa oleva poliisiasema. Projekti palkittiin vuonna 1996 Euroopan parhaana kasvatushankkeena, EPA:n Alcuin Award -palkinnolla. Projekti käynnistyi vanhempien aloitteesta lasten ja nuorten näpistelykierteen torjumiseksi ja se perustui moniviranomaisyhteistyöhön sekä laajaan sidosryhmäyhteistyöhön myös siviilien puolelta. Mukana oli muun muassa vanhempia, opettajia, nuorisotyöntekijöitä, päiväkoteja, sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoita, seurakunta, järjestöjä (kuten urheiluseurat), yrittäjiä (kuten kauppiat) ja poliisi. (Ks. esim. Sandell 2005: 19–21; Eskelinen 2000: 11–19.) Haastatellun mukaan projektissa hyödynnettiin myös päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasantuntijuutta, heitä ollessa projektissa mukana useampi – suunnitteluvaiheesta toteutukseen. Haastateltu kertoi, että projekti oli mittava ja siinä tehtiin paljon materiaalia esimerkiksi videotallenteiden muodossa, mitä laitettiin kouluille jakoon. Hän kertoi käyneensä projektin puolesta kouluilla puhumassa ja pitämässä valistuskasvatusta. Haastateltu kertoi projektilla saadun käytännön vaikutuksia aikaan Laukaassa:

Siitä oli se hyöty, että kun se lähti siitä, että Laukaassa nuoret näpisteli, käytti päihkeitä ja oli jopa seksuaaliasioitakin vähän siinä, että oli vähän liian nuorena, ni esimerkiksi se näpistely saatiin loppumaan ihan täysin. Ne oli kaikki kauppiaat mukana siinä. Ja näitäkin kun miettii, niin siinä oli mukana semmoisia henkilöitä, jotka niinku tavallaan olivat rikostaustaisia, ja ne kävi kertomassa sitte, että tää ei kannata ja että mitä aiheutti mulle, ja että en soisi muille näitä. (Alipäällystö)

8.9. Kokemusasiantuntijalta saatavan tiedon hyödyntämisen mahdollisuudet ja riskit

Haastateltujen päällystö- ja alipäällystöpoliisien joukossa nähtiin mahdollisuuksia kokemustaustaiselta ihmiseltä saatavan tiedon hyödyntämiseen poliisissa. Tiedon, jota kokemusasiantuntijoilta on mahdollista saada, katsottiin voivan tuoda poliisille niin lisäarvoa kuin riskejä. Alla olevaan taulukkoon (9) on koottu haastateltujen näkemyksiä asiasta. Taulukkoon kirjattuja asioita käsitellään tarkemmin tämän kappaleen alakappaleissa 8.9.1. – 8.9.6.

Taulukko 9. Kokemusasiantuntijan antaman tiedon tuoma lisäarvo ja siihen liittyvät riskit.

Saatava tieto	Lisäarvo poliisille	Riskit
Kokemusasiantuntijan elämäntarina päihteisestä ja rikollisesta elämästä ja siitä irtautumisesta	Mahdollista hyödyntää esimerkkeinä asiakastilanteissa, mikäli julkista tietoa tai hyödynnetään yleisellä tasolla (tunnistamattomuus)	Toimivallan ylittäminen: huomioitava salassapitoa ja vaitiolovelvollisuutta koskeva lainsäädäntö
Tietoa kentän tapahtumista tai omasta aikaisemmasta rikoskäyttäytymisestä	Valvonnan kohdentaminen oikeisiin paikkoihin, aikoihin ja asioihin	Onko saatu tieto oikeaa? Mikä on motiivi poliisille tietoa antaa? Usein kärkitieto rikollispiireistä katoaa ihmisen irtauduttua päihde- ja rikoskierteestä
Tietoa poliisin toiminnasta asiakkaan näkökulmasta	Päihde- ja rikoskierteestä irtautuneilta saatua asiakaspalautetta ja heidän kertomansa kautta tuotettua tieteellistä tietoa on mahdollista hyödyntää organi-	Subjekttiivinen yksilötieto ei ole yleistettävää Yleistettävyyys edellyttää suuremman otannan pohjalta tuotettua tieteellistä tietoa

	saation toiminnan kehittämisessä, päätöksenteon tukena	
Tietotaitoa uusista ilmiöistä	Palkkaaminen poliisiin tekemään samaa laillisesti, mitä ennen tehnyt laittomasti, esim. hakkerit	Pohdi soveltuvien osin taulukossa 7 esiintyviä asioita, koskien poliisiin tai poliisin yhteistyökumppaniksi rekrytoimista
Tietolähdetoiminta	Tietoa rikoksista ja rikollisista, niihin puuttumiseksi	Tietolähteiden kirjaaminen asianmukaisesti Onko saatu tieto oikeaa? Mikä on motiivi tietoa antaa? Usein kärkitieto katoaa päihde- ja rikoskierteestä irtautumisen myötä

8.9.1. Kokemustiedon hyödyntäminen toisen käden tietona poliisin asiakastilanteissa

Osa haastatelluista kertoi hyödyntävänsä päihde- ja rikoskierteessä olevilta ja siitä irtautuneilta saamaansa kokemustietoa niin kutsuttuna toisen käden tietona virkatehtävien hoitamisen yhteydessä. Tietoa pystyy haastattelujen perusteella käyttämään *yleisellä tasolla* tai esimerkiksi *kaikille saatavilla olevaan julkaistuu materiaaliin* viitaten. Viranhoidon yhteydessä tietoonsa saamiaan ihmisten yksityisasiota tai tunnistettavia tietoja ei poliisi voi tietenkään salassapitoon ja vaitiolovelvollisuuteen liittyvien syiden vuoksi puhua eteenpäin (ks. kappale 8.1.) Tietoa kerrottiin käytettävän erityisesti *ennalta estävässä tarkoituksessa, ensimmäisiä kertoja huumeiden käytöstä kiinni jäävien nuorten kanssa* asioitaessa. Alle 18-vuotiaan epäillyn kuulusteluun osallistuu poliisin lisäksi hänen huoltajansa ja sosiaalityöntekijä (ks. Esitutkintalaki 7: 16 §, Lastensuojelulaki 24 §, Oikeudenkäymiskaari 12: 1 §, 2 §).

Esimerkin kaltaisina. Kyllähän niitä käyttää aina kun on nuoria, tai ensikertalaisia. Vaikka jää näpistyksestä ensimmäisen kerran kii, ja sit ne ajaa vaikka mopolla ratin seuraavaks, ni ainahan sillon kaivaa esimerkkeinä sitten, että jos näin nuorena lähtee, niin minkälainen sun elämästä voi tulla, et haluutsä tämmösen elämän vai haluutsä tämmösen elämän ja sit käyttää esimerkkeinä niitäkin, ketkä on päässy oikeesti irti. Niin kyllähän ne niinku aina ehkä eniten pysäyttää just ne, ketkä sit rupee kertomaan vaikka, että mä oon ollu nyt, että neljään vuoteen en oo tehny mitään ja, että mulla on semmonen ja semmonen menneisyys ja, että oon istunu linnassa niin ja niin monta kertaa, mutta nyt oon ollu näin ja näin kauan sitten kuivilla tai en oo tehny rikoksia tai päihtetömänä. Niin kyllähän ne on semmosia, tavallaan harvinaisuuksia, mitkä sit

aina laittaa miettimään, ja välillä kyynelehtiikin tässä, ku on onnellinen niitten puolesta. Ni kyllähän semmosia sit koittaa käyttää esimerkkinä. (Alipäällystö)

Tämmönen ensimmäistä kertaa käyttöririkoksesta kiinni jääny, ku se istuu tuossa edessä, niin sille kannattaa jo pikkusen, niinku panostaa siihen. Kertoo, että mihin tää niinku.. Ja siihen ku ois niitä hyviä esimerkkejä, et siihen ku oiski se oikee henkilö kertomaan, ni se ois tehokasta. Mut se useesti sit ku on kiire ja muuta, ni tiedän et kaikki kuulustelijat ei jaksa eikä ehi eikä välttämättä viitsikään tehdä sitä. Vaan, että ottaa kuulustelut ja antaa sakon ja noniin, tää on hoijettu ja se on siinä. Mut se, että nää näkis vähän siinä vaivaa, et kutsuu vanhempia ja sosiaalityöntekijää paikalle ja käy sitä juttua läpi siinä. Ja kyselee vähän miten menee ja miltä se tulevaisuus näyttää ja miltä se menneisyys näyttää.. Kaveripiirit ja muuta. Kyl siinä vaan, jos viittii tehdä töitä, väitän että kyllä sillä vaikutusta on. (Alipäällystö)

8.9.2. Tietoa kentän tapahtumista ja rikollisten käyttäytymisestä valvonnan kohdentamiseksi

Valtaosa haastatteluista poliiseista mainitsi, että päihdeongelmaiset (alkoholi-, huume- ja lääkeriippuvaiset) ovat merkittävä poliisia työllistävä asiakaskunta. Muutama rikos- torjunnassa ja tutkinnassa, valvonta- ja hälytyssektorilla ja liikennepoliisissa työskentelevä haastateltu pohti, voitaisiinko päihde- ja rikoskierteestä irtautuneelta kokemustaus- taiselta ihmiseltä saada tietoa rikollisten käyttäytymisestä ja kentän tapahtumista, rikok- siin puuttumiseksi, niiden ennalta estämiseksi ja valvonnan kohdentamiseksi oikeisiin paikkoihin, aikoihin ja asioihin.

Niitähän esimerkiks mieltii, että miten siellä (liikenteenvalvonnassa) sitä hoi- toonohjausta. Ja ehkä jopa valvonnallistakin näkökulmaa vois saada lisää hei- dän kauttaan, joilla sitä kokemusta siltä puolen on, et päivittäin vaikka käyttää ja sitten tuolla liikenteessä on. - - Ehkä tietysti vois olla hyvä tällä lailla taas sen, osin niinku ymmärryksen kautta, et valvoja ymmärtää ja näkee sen inhi- millisenä ilmiönä. Ja toisaalta ehkä valvontaa osattas myöskin kohdentaa sitte oikeisiin paikkoihin, aikoihin, asioihin. (Alipäällystö)

Tietysti tommonen kokemosaaaja vois olla aika hyvä tämmönen tietolähdekin, tai en tarkota tietolähdettä semmosenaan, vaan tämmönen tiedon tuoja poliisille. Sillähän on tietoa tuolta kentän tapahtumista, mitä rikosmaailmassa ja päihdemaailmassa tapahtuu. Se tuntee sieltä porukkaa, se tietää missä men- nään. Poliisi vois saada heidän kauttaan tämmöstä lisätietoa. Tuntus vaan, että sieltä vois löytyä vaikka minkälaista. Se vois kertoa jopa henkilöstä, kuka on ajautumassa päihde- ja rikoskierteeseen. Ja mikä se kentän tilanne, ne on- gelmat mitä siellä on, niin se vois kertoa poliisille, ni voitais sitten niihin on- gelmiin puuttua. Vaikka me täällä tehään työtä ja touhutaan, mut me useesti

otetaan kyydille ja viedään säilöön tai selviämisasemalle, mutta se ite ongelma jää vähän niinku selvittämättä. Näitten kautta vois saaha vähän tarkempaa ja enemmän sitä tietoa, että mitä siellä oikeasti on tapahtunu. (Alipäällystö)

8.9.3. Palautetta organisaation toiminnan kehittämiseksi

Useampi haastateltu näki, että päihde- ja rikoskierteestä irtautuneilla, poliisin entisillä asiakkailla, on *kokemustietoa poliisin kanssa toistuvasti asioimisesta*, mitä on mahdollista hyödyntää *asiakaspalautteen ja tieteellisen tutkimuksen kautta poliisitoiminnan kehittämisessä*. Päihde- ja rikoskierteistä irtautuneilta nähtiin olevan potentiaalista saada *palautetta* esimerkiksi poliisin tekemän huumeongelmaisten hoitoon ohjaamisen onnistumisesta ja kehittämiskohteista. Haastateltujen näkemys on samoilla linjoilla aikaisemmin teoriakappaleessa 4.6. *Palveluiden kehittämiseen osallistuminen* esittelemieni Toikon (2012: 161) ja Hietalan & Rissasen (2015: 11–12, 19) näkemysten kanssa siitä, että yhdistämällä kokemustietoa ammatilliseen tietoon, voidaan tuottaa uudenlaista tietoa, joka auttaa parempien ja toimivampien toimintatapojen kehittämisessä. Useammassa haastattelussa painotettiin, että yksittäisen kokemusasiantuntijan kokemustieto on subjektiivista (yksilön kokemuksiin perustuvaa) eikä objektiivista (yleistettävissä olevaa). Haastateltujen mukaan yleistettävissä olevan tiedon saaminen edellyttää tiedon keräämistä tieteellisen tutkimuksen kautta suuremmalta otannalta kuin yksittäiseltä kokemusasiantuntijalta.

8.9.4. Tietotaitoa uusista ilmiöistä

Osassa päällystö- ja alipäällystöpoliisien haastatteluista kerrottiin, että poliisi tarvitsee uudenlaista tietoa ja osaamista yhteiskunnan jatkuvan muutoksen vuoksi. Koska rikollisuus menee usein hieman poliisia edellä, entisiltä rikollisilta nähtiin olevan mahdollista saada tietoa ja osaamista tämän hetken ja tulevaisuuden ilmiöistä, joiden kanssa poliisi on virkansa puolesta tekemisissä. Haastattelujen mukaan kaikkia uusia ilmiöitä, joissa kokemustietoa voitaisiin mahdollisesti hyödyntää, ei ole helppo tunnistaa.

Tästähän on esimerkkejä esimerkiksi joistain hakkereista tai muusta, mitkä on sitten palkattu ihan päivätyöhön tekemään sitä, mitä he on aikaisemmin tehny laittomasti. (Päällystö)

8.9.5. Tietolähdetoiminta

Tämä tutkimus ei keskity varsinaisesti *edelleen päihde- ja rikoskierteessä olevilta* saatavaan tietolähdetietoon rikollispiirien tapahtumista, vaan päihde- ja rikoskierteestä irtautuneilta saatavissa olevaan (kokemus)tietoon. Huomioin poliisin tekemän tietolähdetoiminnan kuitenkin tässä yhteydessä, koska se mainittiin useammassa haastattelussa. Päihde- ja rikoskierteestä irtautuneen kokemusasiantuntijan hyödyntäminen poliisin tietolähteenä, nähtiin haastateltujen keskuudessa sikäli ongelmalliseksi, että usein irtautumisen myötä kärkitieto rikollispiirien tapahtumista häviää – puhumattakaan, jos entinen rikollinen leimautuu ”poliisin kaveriksi”. Tietolähteiden kerrottiin yleensä olevan edelleen päihde- ja rikospiireissä liikkuvia ihmisiä – joskin vahva huume- tai alkoholiongelma nähtiin esteeksi tietolähdetoiminnalle, koska henkilö on yleensä silloin vaikeasti hallittavissa. Seuraava haastattelulainaus ilmentää osaltaan tietolähteiltä saatavan tiedon hankintaan liittyviä riskejä:

Siinä pitää olla sillä lailla hereillä koko ajan, et miettiä se, että mä oon poliisi ja hän ei oo poliisi. Pidänks mä puhelimen 24/7 auki, et se voi soittaa kahen aikaan yöllä? Mihinkä mä vedän sen rajan? Meenks mä vaikka tapaamaan sitä jonneki huoltoasemalle kolmelta yöllä? Mieltää se, missä mennään. Ettei pääse käymään niin, et yhtäkkiä huomaakin olevansa jollakinlailla nesteessä tai jonkun vietävissä tai sitä rataa. Mietti se oma virkamiesrooli, ja sitten myöskin se oma siviilielämä, et sillä puolen pysyy asiat kunnossa. (Alipäälylystö)

8.9.6. Haasteena tiedon luotettavuus

Suurin osa haastatteluista pohti kokemusasiantuntijalta saatavan tiedon luotettavuutta. Kuten jo aikaisemmin kappaleessa 8.9.3. totesin, kokemusasiantuntijalta saatava kokemustieto on subjektiivista yksilötietoa – ei objektiivista ja yleistettävissä olevaa. Lisäksi kokemusasiantuntijan poliisille antama tieto voi olla haastateltujen näkemysten mukaan:

1. Paikkansa pitävää faktaa
2. Liioiteltua
3. Vähättelevä
4. Väritettyä
5. Keksittyä

6. Asiaa muualle ohjaavaa

Haastatellut poliisit näkivät kokemusasiantuntijan antaman tiedon oikeellisuuteen vaikuttavan usean asian. Tällaisiksi lueteltiin:

- Mikä motiivi kokemusasiantuntijalla on tietoa poliisille antaa?
- Kokemusasiantuntijan aikaisemmat kokemukset poliiseista
- Kokemusasiantuntija ei ole poliisin tavoin viranomainen; toimiiko hän työsuhteessa, missä häntä sitoo totuusvelvollisuus vai ei?
- Kokemusasiantuntijan elämäkokemukset, mitkä ovat muovanneet hänen näkemyksiään, arvojaan, asenteitaan ja moraalikäsitystään

Haastateltujen keskuudessa todettiin, että poliisiin tulee arvioida saamansa tiedon luotettavuutta aina; kokemusasiantuntijat eivät ole poikkeus asian suhteen. Haastatellut näkivät, että kokemusasiantuntijalta saatavan tiedon hyödyntämiselle poliisissa ei ole estettä, kunhan toiminta menee lakien ja asetusten mukaan, kestäen jälkikäteistarkastelun. Toiseen suuntaan (poliisi → kokemusasiantuntija) tietojen luovuttaminen ei yleensä salassapito- ja vaitiolo-velvollisuussäädösten estämättä onnistu (ks. kappale 8.1.)

8.10. Poliisien asenteet päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuutta kohtaan

8.10.1. Haastateltujen suhtautuminen kokemusasiantuntijuuteen yhteiskunnallisena päihdehuollon tukitoimena

Kaikki tutkimukseen haastatellut poliisit pitivät kokemusasiantuntijuutta hyvänä *yhteiskuntamme päihdehuollon tukitoimena*, kun sitä hyödynnetään oikeissa paikoissa, oikealla tavalla ja oikean kohderyhmän parissa. Osa haastatelluista kertoi haastavaksi arvioida, missä laajuudessa päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuutta on pystytty tosiasiallisesti yhteiskunnassamme hyödyntämään.

Kyllä mää arvostan niitä tosi paljon. Jokainen joka saadaan pelastettua pois tuolta huumehelvetistä tai päihdehelvetistä, niin se on arvokas teko. (Alipäällystö)

Kyllä se kokemus, monella eri tasolla, on yks tärkeimpiä tekijöitä siihen eteenpäin menoon. Sen kautta ymmärretään enemmän. (Alipäällystö)

Monta kertaa asioita ei tarvii keksii uudelleen. (Alipäällystö)

Kukas muu näistä asioista tietäis niin hyvin, kun ne jotka on ite kokenu tai eläny jonku kuvion läpi? Et ollu niinku siinä ytimessä. (Alipäällystö)

Erityisesti kaksi haastateltua painottivat, että sillä on merkitystä, mihin sävyyn ja min-kälaiselle kuulijakunnalle omaa kokemusta jaetaan. Toinen heistä on päällystöpoliisi, joka piti hyvänä asiana, että kokemustietoa jaetaan, mutta huonona, jos asia tuodaan esille *romantisoituun sävyyn*. Toinen alipäällystöpoliisi, joka painotti harkintaa koke-mustiedon jakamisen suhteen, kuulijakunnan ollessa *helposti ulkopuolisia vaikutteita vastaan ottavat lapset ja nuoret*.

Mä muistan joskus -80-luvulla, että telkkariohjelmia tuli sillä tavalla, kun joku oli parantunut rajusta päihteidenkäytöstä. Silloin puhuttiin poikkeuksena, niinku pitkä huumeasaineiden käyttö. - - En tiedä vaivaakse mua vielä, vai onko sit näillä vuosilla jo niin kynnistynykin. - - Siinä on pikkusen huonoa se, että se romantisoidaan. Sinänsä hyvä, että kertoo ja että miten pääsee eroon ja miten tärkeää on päästä eroon, mutta sitten jos siihen tulee se sävy, että siitä tehdään semmonen seikkailun seikkailu. Et se on mun mielestä sitten jo niin tai-detta, kun tehdään jokin ohjelma tai jotain. (Päällystö)

Se riippuu tietysti vähän kuulijakunnasta, kenelle puhutaan. Siinähan täytyy olla hirveän varovainen, jos on murrosiässä olevia ihmisiä, joilla vasta aivo-toiminta kehittyy, ja ne tekee vasta itsenäisiä päätöksiä, on niinku vasta edes-sä.. Niin hyvin varovainen kannattaa olla noiden kokemusasiantuntijoiden käy-tössä, ettei se käänny ihannoinnin puolelle. Että jos se kaveri osaa oikealla ta-valla esittää asiansa; sillä tavalla, että se tuo sen koko laajuuden siinä.. Ettei siitä vaan synny semmosta käsitystä ja ihannointia, et se jossain vaiheessa olis niinku semmonen hyvä asia. (Alipäällystö)

Alla olevaan taulukkoon (10) on koottu haastatteluista, mitä lisäarvoa haastatellut näki-vät päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijatoiminnan tuovan yh-teiskuntaamme.

Taulukko 10. Haastateltujen näkemyksiä päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuuden yhteiskuntaamme tuomasta lisäarvosta.

Toiminto	Mitä yhteiskunnallista lisäarvoa?
Ongelmasta puhuminen	Päihde- ja mielenterveysongelmat tulevat yhteiskunnalliseen keskusteluun, eikä niitä kielletä, vaivata, vähätellä
Kokemusasiantuntijan voimaantuminen asiantuntijuuden kautta	Kokemusasiantuntijan henkinen eheytyminen saa hänet voimaan paremmin monella elämän osalla, ja auttaa pysymään irti päihde- ja rikoskierteestä
Omaehtoisen kokemuksen kertominen nuorille	Ennalta estävä vaikutus, omaehtoinen kokemus tuo asian kertomiselle konkreettisuutta, uskottavuutta ja vaikuttavuutta
Päihde- ja rikoskierteestä irtautuneen oma esimerkki, elämänmuutos	Näkyvät hänen sosiaalisessa ympäristössä, motivoitujen samassa tilanteessa olevia sanoittakin. Elämänmuutoksesta kertominen tuo toivoa mahdollisuudesta selviytyä.
Vapaaehtoissektorin järjestämä toiminta	Tukee päihdeongelmaisten yhteisöllisyyttä ja kuntoutumista
Kokemustiedon hyödyntäminen tieteellisen tiedon tuottamisessa	Poliittisten päättäjien, viranomaisten, ammattilaisten ja kansalaisten ymmärryksen lisääminen päihdeongelmista
Asiakaspalaute	Palveluiden kehittäminen
Kokemuksen ja vertaistuen hyödyntäminen rikosseuraamusalalla	Toimijoina muun muassa AA, NA ja A-kilta (apua huume- ja alkoholiongelmiin) sekä KRIS (vankilasta vapautuvien tukeminen yhteiskuntaan integroimisessa)
Kokemuksen irtautumisesta jakaminen päihde- ja rikoskierteessä oleville	Omaehtoisen kokemuksen omaava kykenee aitoon kohtaamiseen samassa tilanteessa olevan kanssa, ei katso ”ylhäältä päin” tai auktoriteetista käsin. Omaehtoinen kokemus tuo uskottavuutta, viestin meneminen perille on tehokkaampaa.
Tukihenkilötoiminnan ja kokemusasiantuntijuuden yhdistäminen	Kyky ymmärtää samassa tilanteessa olevan tilannetta ja avun (palveluiden) tarvetta kokemuksen kautta sekä tukea tilanteessa
Luentojen pitäminen viranomaisille ja ammattilaisille	Inhimillisyyden lisääminen asiakastilanteisiin. Kokemustiedon jakaminen päihteiden vaikutuksista.

Jos sillä (kokemusasiantuntijuus) saadaan katkastua jonku kierre, ni se helpottaa meidän työtä. (Alipäällystö)

Lähes jokaisessa haastattelussa mainittiin, että sekä kokemusasiantuntijan oma voimaantumisen, että tehtävänsä kautta muiden samassa tilanteessa olevien auttaminen, vähentävät parhaimmillaan poliisin työtä. Moni haastatelluista näki, että kokemusasiantuntija kykenee tavoittamaan vertaisensa viranomaista tai ammatti-ihmistä paremmin, koska ei katso tätä ”ylhäältä päin” tai auktoriteetista käsin, vaan samalta viivalta. Näkemys on linjassa Beresfordin & Salon (2008) ajatusten kanssa siitä, että ihmisellä, jolla ei ole kokemusta jostakin, ei ole samanlaista kosketuspintaa toisen elämään, kuin sellaisella, jolla on omakohtainen kokemus käsillä olevasta ongelmasta tai asiasta. Haastattelut tukevat myös Venkulan (1994: 53–54), Takalan (1995: 130) ja Oikarin (2016: 71) tutkimuksia, että kokemustaustaisen ihmisen sanat menevät todennäköisesti asiakkaalle paremmin läpi kuin viranomaisen, jolla ei ole omakohtaista kokemusta, vaikka puhuttaisiin käytännössä täysin samasta asiasta, koska asiakas saattaa kokea tiedon pelkistetyiksi faktoiksi, henkilökohtaisesti merkityksettömäksi, omaan maailmankuvaan sopimattomaksi tai ”yläpuoleltaan tulevaksi”.

Kyllähän sen tietysti huomaa.. Kun päihtyneistä ja päihdekierteessä olevista huolehtii paljolti semmoset ihmiset, jotka on itekin niitten ongelmien parissa olleet, niin se on varmasti ihan keskeisessä roolissa siinä mielessä, että tietysti esimerkiksi niinku Marko Jantusen tarinan lukeneena, hänenkin elämä tais suu-relta osalta pelastua siltä pohjalta, että joku joka on asian itekin kokenu, pysty sen kertomaan hänelle, että tää on sun tilanne, niinku realistisesti. Se, että jos joku tulee niinku ulkopuolelta sanomaan niin sanotusti kirjanoppineena, että näin sun ei pitäis toimia, niin se ei välttämättä vaikuta niin paljon, kun semmonen joka itse on siinä tilanteessa ollu. (Alipäällystö)

Lähes jokainen haastateltu mainitsi tavalla tai toisella omakohtaisesta kokemuksesta puhumisen hyödyllisyyden. Päihde- ja mielenterveysongelmista puhumisen nähtiin olevan hyödyllistä ylipäätään, koska se lisää kansalaisten tietoisuutta ja ymmärrystä asioista niiden taustalla. Päihde- ja mielenterveysongelmat juontavat usein juurensa ongelmista kärsivän lapsuuteen saakka – josta voi olla jäänyt käsittelemättömiä traumoja ja/tai omaksuttu haitallisia toimintamalleja. Päihde- ja mielenterveysongelmaisen lapsuudessa ja nuoruudessa on voinut olla esimerkiksi vanhempien tai muiden perheenjäsenten tekemää fyysistä (kuritus)väkivaltaa ja/tai henkistä väkivaltaa, vanhempien päihteiden käyt-

töä ja/tai mielenterveysongelmia tai esimerkiksi koulukiusaamista. (Ks. esim. Oikari 2016.)

*On saatu lähemmäs tämä ongelma, että se ei ole tabu. Herkästihän me men-
nään siihen, joilla ei näitä ongelmia ole, että: ”Perkeleen ketkut, kun pyörii
tuossa ja happaroi”. Nää sisältää niin monen näkösiä tarinoita näiden ihmis-
ten kohtalot. (Päällystö)*

Monessa haastattelussa kerrottiin viestin perille menemisen olevan tietyissä tilanteissa tehokkaampaa, kun asiasta puhuu sen itse kokenut. Omakohtaisen kokemuksen katsottiin tuovan uskottavuutta, konkreettisuutta, inhimillisyyttä ja vaikuttavuutta esimerkiksi nuorten parissa tehtävään ennalta estävään työhön ja ammatti-ihmisille pidettäviin luen-
toihin. Osa haastatelluista arveli, että koululaiset ja opiskelijat ovat kiinnostuneempia kuuntelemaan, kun asiasta ei puhu tuttu opettaja vaan *alan asiantuntija* – tässä tapauk-
sessa *asiantuntija päihteidenkäytöstä*.

*Sillä on ihan erilainen uskottavuuspohja, kun sillä että siihen tulee joku kylmä
viranomainen puhumaan, joka ei oo ikinä joutunu tällasia asioita miettimään.
(Alipäällystö)*

Osa haastatelluista näki, että päihde- ja rikoskierteestä irtautuneen omakohtainen esi-
merkki tai elämänmuutos motivoi hänen sosiaalisessa ympäristössään olevia päihteiden-
käyttäjiä sanoittakin. Lisäksi voimaantuneen elämäntarinan arveltiin tuovan toivoa,
mahdollisuudesta päästä kierteestä irti, tällä hetkellä päihde- ja rikoskierteessä olevalle.

*Jos jengistä joku lähtee töihin, saa asunnon, niin se saattaa motivoida muita-
kin esimerkillään. (Päällystö)*

*Joku vankilasta siviiliin sopeutuva henkilö vaikka, niin se voi saada hyvää
vinkkiä siitä, miten näistä pääsee jaloilleen. (Alipäällystö)*

Kuten aikaisemmin kappaleessa 8.9.3 (Palautetta organisaation toiminnan kehittämisek-
si) totesin, useampi haastateltu näki kokemusasiantuntijalta olevan mahdollista saada
yksilötason tietoa, mitä voidaan hyödyntää asiakaspalautteen tai suuremmalta otannalta
hankittuna tieteellisen tiedon tuottamisessa. Tietoa nähtiin pystyttävän hyödyntämään
kappaleessa 8.9.3. mainitun poliisiorganisaation lisäksi myös muiden palveluiden kehit-
tämiseen tähtäävän poliittisen päätöksenteon apuna ja tukena (esimerkiksi sosiaali-, ter-

veyden- ja päihdehuollon palveluiden kehittäminen, lasten ja nuorten koulutukseen suunnattavat resurssit...) Lisäksi tietoa katsottiin voivan hyödyntää viranomaisten, ammattilaisten ja opiskelijoiden kouluttamisessa. Kokemustaustaisilla ihmisillä nähtiin olevan tietoa muun muassa:

- Mitkä tekijät ovat johtaneet päihde- ja rikoskierteeseen ajautumiseen? (Esimerkiksi lapsuuden ja nuoruuden sosiaaliset ympäristöt kuten perhe tai kaveripiiri, oma valinta, yhteiskunta...)
- Mikä on auttanut kierteestä irti?
- Tunnepuolen tietoa, miten kokivat päihde- ja rikoskierteessä elämisen.
- Kokemustietoa huumausaineiden vaikutustavoista, rikollispiireistä ja rikosten tekemisestä.
- Asiakaskokemusta yhteiskunnan tuottamista päihdehuollon palveluista.

Muutama haastatelluista kertoi pitävänsä kokemusasiantuntijana ja tukihenkilönä toimimisen (tukiverkoston rakentaminen) yhdistämistä hyvänä asiana. Yksi heistä mainitsi hyvänä esimerkkinä tällaisesta toiminnasta Rikosseuraamuslaitoksen (RISE) hyödyntämän vertaistukitoiminnan ja kokemusasiantuntijuuden. Vertaistukitoimintaa järjestävät rikosseuraamusalalla muun muassa Nimettömät Alkoholistit (AA), Nimettömät Narkomaanit (NA), A-kilta ja KRIS (Rikosseuraamuslaitos 2012: 34). KRIS on yhdistys, joka tukee vapautuvia vankeja jo muutaman kuukauden ennen vapautumista, vapautumishetkellä ja vapautumisen jälkeen. Jokainen KRIS:n tukihenkilö on vapautunut aikanaan itse vankilasta, joten tietää, mitä haasteita vankilasta vapautuminen ja siviilielämään sopeutuminen tuo mukanaan. (KRIS 2019.) Pari haasteltua kertoi kokemustaustaisten ihmisten olleen aktiivisia Jyväskylän alueella, järjestäen päihdekierteessä oleville ihmisille erinäisiä tapahtumia, kuten esimerkiksi vahvasti päihdeongelmallisille tarkoitettuja leirejä. Asian maininneet poliisit pitivät hyvänä asiana, että eri toimijat, kuten kunnalliset nuorisopalvelut, seurakunnat ja järjestöt, ovat pystyneet yhdistämään voimiaan toimintojen järjestämisessä.

8.10.2. Haastateltujen näkemyksiä suhtautumisensa muuttumisesta päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuuteen virkauransa aikana

Haastateltujen näkemykset siitä, onko heidän ajattelutapansa muuttunut päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuutta kohtaan virkauransa aikana, vaihtelivat. Kahdeksan kahdestatoista päällystö- ja alipäällystöpoliisista koki oman ajattelutapansa muuttuneen, työkokemuksensa lisääntymisen ja sitä kautta näkemystensä laajentumisen myötä. Kaksi haastateltua koki, että ajattelutapansa ei ole muuttunut. Toinen heistä kertoi pitäneensä aina tärkeänä, että päihdehuollon tukitoimintoja, mukaan lukien kokemusasiantuntijat, on yhteiskunnassamme olemassa. Toinen heistä kertoi ajattelevansa, kuten on aina ajatellut, että yhtä huonosti tunnistetaan edelleenkin päihde- ja rikosongelmien kokonaisuutta kuin on aina tunnistettu. Kaksi ei osannut sanoa, onko heidän ajattelutapansa muuttunut. Toinen heistä kertoi syyksi, että ei ole miettinyt koko asiaa, koska se ei ole ollut pinnalla.

Onhan se muuttunu. Alussa oli, kun tuli töihin, niin eihän niitä ees noteerannukaan mitenkään. Sitä vaan aatteli, et pusketaan vaan sitä omaa hommaa ajattelemta mitään. Ja kyllä se vaan vähän semmonen virkaintosuuus siinä alussa, niin se aiheuttaa sitä, että tämmöstä kokemusasiantuntijuutta ei arvosteta. Mutta sitten kun on vuosia takana, ja jo vuosikymmeniä takana, niin sitten näkee näitä asioita vähän eri tavalla. Ja ymmärtää noillekki arvonsa, ja että niitä voi hyödyntää, ja niistä voi olla jotakin hyötyä meillekin, poliisihommissa. Valitettavasti se virkauran alku on, sitä tohottamista se on. Ja sit se ajattelu tulee vasta vähän myöhemmin. Siinäki on tietysti yksilöitä. Mutta kyl se, tää kokemus tuo semmosta näkemystä. (Alipäällystö)

On se varmaan siinä mielessä, että silloin kun poliisityötä oon alottanut, niin eihän tämmöstä, oliko tämmöstä termiä ees olemassakaan? Toisaalta jossain vaiheessa mun mielestä siihen suhtauduttiin hyvinkin kielteisesti, ihan niinku laajemmassakin mielessä, että ei missään nimessä pidä tuoda tuota, että se antaa huonoa signaalia siitä, että niistä voi päästä eroonkin. Tämmösiäkin kommentteja oon jossain vaiheessa kuullut. - - Ite nään, että sillä on olemassa tietty lisäarvo ja yhteiskunnan eri tukitoimintojen järjestämiseen avaa mahdollisuuksia. (Päällystö)

No ei tavallaan. - - Ajatus, että olisi sosiaali- ja terveydenalan tukipalveluita päihdeongelmista kärsiville, olkoon viina- taikka huume- taikka lääketaustasia, niin ei oo kyllä muuttunu. Muuta kun siltä osin, että se on entistä merkittävämpää se niiden palveluiden saatavuuden järjestäminen. Se on vahvistunu se tunne, että näitä tarvitaan. (Päällystö)

En mä ainakaan tunnista siinä eroavaisuutta. Että ehkä yhtä huonosti tunnistetaan edelleenkin sitä kokonaisuutta (päihdeongelmissa), kun aiemminkin, jos näin päin sanoo. (Päällystö)

Onhan se tottakai. - - Sitä kautta kun sä tulit tähän ammattiin, ja sä pääset niinkun tavallaan selville, et se ei ookaan niin mustavalkosta tää rosvo ja poliisi -ajattelu. Ennen kaikki ihmiset, ketkä teki rikoksia, oli pahoja ihmisiä. Mut ne on tunneherkkiä ihmisiä, ne on rikkinäisiä ihmisiä. Siellä loppujen lopuks on siellä taustalla, kaiken sen takana mitä on, ni siellä on aika fiksuja ja hienoja ihmisiä sillai, ja on ihan ajattelevia ihmisiä. - - Ennenhän tietysti, ku oli nuori poliisin taimi, ni sitä ajatteli kaikista ihmisistä vaan pahaa, että nää ketä on täällä näin, ni ne on pahoja ihmisiä. Et ne on yhteiskunnan vastasia ja ne haluaa toisille pahaa. Eihän nää rosvot täällä loppujen lopuks, ketkä asetta tai jotakin kantaa mukana, eihän ne poliisia vastaan, vaan heidän itsensä turvaamiseksi ne pitää sitä. - - Se ajattelumalli on kyllä mulla muuttunu vuosien varrella sillai, että kyllä mä ennen olin paljon jyrkempi ihmisiä kohtaan. Mutta sit mää tajusin, että ne on ihmisiä vaan, jotka on joutunu syystä tai toisesta tuohon tilanteeseen. Ei oo semmosta rosvokoulua olemassa, että opetetaan jossain, että näin teet rikoksen, ja näin susta tulee paha ihminen, ja näin sä elät ittes tekemättä päivääkään töitä ettet kannu vastuut tässä yhteiskunnassa. Vaan ne ihmiset oppii sen ihan jostain muualta. Ne oppii sen siitä, et niitten vanhemmilla on jo olemassa päihdeongelma ja ne näkee. Niitten elämässä ei oo mitään muuta kun sitä negatiivista asiaa. Ja jos sitä vaan koko ajan lapselle tarjotaan, ni tottakai se kasvuympäristö on semmonen, et siitä tulee helposti samanlainen. Ei kaikista. Mutta suurin osa näistä meidän tyypeistä, niin ne on tosi rikkinäisistä kodeista lähtösin. - - Paljon enemmän on tullu ymmärrystä. Huomattavasti enemmän. (Alipäälylystö)

8.10.3. Haastateltujen asenteet pohdittaessa kokemusasiantuntijan hyödyntämistä poliisin asiakastilanteissa

Ajatus kokemusasiantuntijan rekrytoimisesta poliisiin, tai poliisin yhteistyökumppaniksi sidosryhmäorganisaation kautta, jakoi mielipiteitä haastateltujen keskuudessa. Osa tyrmäsi ajatuksen saman tien, eikä nähnyt tarvetta viedä asiaa lainsäädännön, asetuksen, määräyksen tai ohjeen tasolle, että kokemusasiantuntijoita voitaisiin tulevaisuudessa niiden mukaisesti poliisissa hyödyntää. Osa haastatelluista ei nähnyt kokemusasiantuntijan hyödyntämiselle paikkaa omassa työtehtävässään, mutta osa tästä joukosta pohti avoimin mielin, olisiko toiminnalle paikkaa poliisin muilla sektoreilla. Osa haastatelluista oli pohtinut kokemusasiantuntijan hyödyntämisen mahdollisuutta omassa työssään ja/tai kertoi olevansa valmis kokeilemaan toimintoa, jos siihen saataisiin virallislähteen tuoma mahdollisuus.

Poliisissa entisiä päihteidenkäyttäjiä ja rikollisia kohtaan vallitsevat ennakkoluulot ja asenteet nähtiin haasteeksi kokemusasiantuntijoiden hyödyntämiselle poliisissa, koko organisaation tasolla katsottuna. Asia mainittiin lähes jokaisessa haastattelussa. Haastateltujen keskuudessa nähtiin erilaisia asenneongelmia kokemusasiantuntijoita kohtaan olevan niin vastavalmistuneiden kuin pitkään poliisin työssä olleiden poliisien joukossa. Osa haastatelluista arveli, että kaikki vastavalmistuneet tai vähän aikaa työelämässä olleet eivät välttämättä osaa arvostaa kokemusasiantuntijan tietoja tai tule ajatelleeksi koko asiaa. Osan pitkään poliisina olleista taas arveltiin kyynistyneen, vuodesta toiseen negatiivisten asioiden kanssa tekemisissä oltuaan. Kyynistymiseen arveltiin vaikuttavan osaltaan sektorin, millä poliisi organisaatiossa työskentelee. Lisäksi poliisin asenteeseen arveltiin vaikuttavan poliisin elämäkokemuksen ja persoonan.

Poliisin oma asenne. Jotkut meistä ei koe sitä asiaa tärkeeks, eikä oikein no-teeraa niitä. Meitäkin on poliisissa moneen lähtöön. Ja senkin huomaa, että eri ikäiset, eri työkokemusta omaavat henkilöt, niin ne suhtautuu eri tavalla. Voi olla, et joku nuori koulusta töihin tullu, et se ei pidä minään tommosta kokemusasiantuntijaa tai hänen tietojaan. Kyl se poliisin oma asenne ratkasee aika paljonkin sitä, voiko hyödyntää noita ja millä tavalla. (Alipäällystö)

Se voi olla, että se (kyynistyminen) aiheuttaa siihen asenteeseen, että ei nähdä sitä, et mitä hyötyä siitä on. Että, se voi aiheuttaa sen asenteen, että juoppo on aina juoppo ja rikollinen on aina rikollinen. (Alipäällystö)

Ja tässä vaiheessa, kun ne on näyttäny sen, et ne on tavallaan selvinny siitä, ja ne on kuivilla, ni eihän siinä oo enää sitä ongelmaa. Mut kyllähän meillä en-nakkoluulot on hyvin vahvat täällä, et eihän me luoteta siihen. (Alipäällystö)

No kyllähän asenteet on se haaste. En mää nyt riskejä nää, että riskithän on hallittavissa. Ja jos meinaa jossakin onnistua, niinku kaikessa, niin silloin pitää tietty riski ottaakin. Ja olla valmis siihen, että se voi vaikka epäonnistua. Muuten ei saa mitään aikaseks. Ne on ihan joka asiassa. Mut kyllä ne asenteet on, et jos tuollanen vanha konna tulee tekemään yhteistyötä, kahvipöytään istu-maan niin sanotusti, ni kyllähän se närästää joitakuuta. Mut nää pitää järjes-tää oikein ja asenteet muokata kuntoon. Myös siten, että jos joku ei siihen lähe eikä kiinnosta, niin ei oo pakko sitten, että lähtee vaikka vapaaehtosuuden kautta. Ja sit kun alkaa tuloksia tulee niin, sittenhän se on selvä juttu, että kaikki. (Alipäällystö)

Valvonta- ja hälytyssektori näki kokemusasiantuntijoiden hyödyntämisen omassa työs-sään tarpeettomaksi, koska päihderiippuvaiset asiakkaat ovat poliisin kanssa asioides-saan yleensä vahvassa päihtymyksen tilassa, eivätkä siten kykeneviä ottamaan vastaan

kokemusasiantuntijan sanomaa. Lisäksi valvonta- ja hälytyssektorin virkatehtävien kerrottiin tulevan nopeasti vastaan, eivätkä ne ole aina työturvallisia kokemusasiantuntijoille. Myöskään liikennepoliisia ei nähty oikeaksi paikaksi kokemusasiantuntijan hyödyntämiselle. Liikennepoliisin pääasiallinen tehtävä on liikenteenvalvonta, mikä on liikkuvaa työtä ja missä ollaan paljolti tekemisissä niin kutsuttujen *keskivertokansalaisten* kanssa, jotka eivät ole päihde- ja rikoskierteessä.

Keskitetyn tutkinnan asiakkaiden kerrottiin olevan paljolti järjestäytyneen rikollisuuden ihmisiä, jotka ovat pitkän linjan rikollisia. Haastatellut katsoivat heidän jo valinneen elämäntapansa, eivätkä kokemusasiantuntijat olleet tulleet mieleen heidän kanssaan työskennellessään – joskin osa vakavia rikoksia tutkivista poliiseista pohti, että joku yksittäinen tapaus saattaisi tästäkin asiakaskunnasta ottaa kokemusasiantuntijan tarjoaman avun vastaan.

Rikostorjunnassa ja -tutkinnassa toimivien ja toimineiden haastateltujen keskuudessa kerrottiin, että tutkinnan asiakkaat ovat kuulusteluissa yleensä selvin päin, krapuloissaan tai lievästi päihtyneinä. Haastatellut kertoivat, että poliisi ei saa pääsääntöisesti kuulustella vahvasti päihtynyttä ihmistä. Asia perustuu Esitutkintalain (805/2011) 7. luvun 3 §:ään, jossa sanotaan: ”Jos henkilö on niin päihtynyt alkoholista tai muusta huumaavasta aineesta, että hänen ei voida olettaa ymmärtävän kuulustelun merkitystä, häntä saa kuulustella vain, jos kuulustelua ei voida lykätä rikoksen selvittämistä vaarantamatta.”

Haastattelujen perusteella *päivittäistutkinnan* ensimmäisiä kertoja huumeiden käytöstä kiinni jäävät nuoret kuulusteltavat, olisivat potentiaalisin kohderyhmä kokemusasiantuntijoiden herättely- ja motivointipuheille, jos kappaleessa 8.1. käsitellyt salassapitoa ja vaitiolovelvollisuutta koskevat lakipykälät eivät kokemusasiantuntijoiden hyödyntämistä estäisi. Osa päivittäistutkinnassa työskentelevistä haastatelluista kertoi pohtineensa mahdollisuuksia pyytää kokemustaustainen ihminen kertomaan oma elämäntarinansa nuoren huumeidenkäyttäjän kuulustelutilanteen yhteyteen (kuulusteluun tai ennen tai jälkeen kuulustelun) ennalta estävässä tarkoituksessa. Myös huumeita käyttävien asiakkaiden kodeista poliisitehtävien yhteydessä otettujen kuvien näyttämisen mahdollisuutta nuorten kuulusteluissa oli pohdittu.

Semmosia ku tässä istuis joskus kuulustelussa, niitten nuorten kuulustelussa vieressä, ja kertois niitä omia tarinoitaan, niin mä oon ihan varma et siitä ois hyötyä. Koska ei ne moni tajuaakaan miten pienestä se lähtee. Sehän siinä on se kaikista isoin ongelma, kun se lähtee jostain yhestä.. Eihän kukaan ensimmäisenä rupee piikittämään. Kyllä ne kaikki lähtee jostain pilven poltosta, ja ne ei tajua sitä.. Että se siirtyy pikkuhiljaa. Et jos sais niitä rapanarkkeja tähän joskus, ketkä kertois, et se on ihan samasta lähtötilanteesta joskus lähteny, ni mä oon ihan varma, et sillä vois jotain ennalta estävää olla. (Alipäälylystö)

Sitä ennalta estävää toimintaahan se on parhaimmillaan. - - Mun tekis hirveesti mieli näyttää vaikka valokuvia niistä kämpistä, niitten narkkien kämpistä, koska ne on ihan hirveitä. Et haluutsä, että se on tämmönen, et täällä menee neulojen seassa tämmönen polku? Vai haluatsä, että se on tällanen? Et tomosii mää monesti niinku mietin. Et haluatsää että sulla ei oo puhtaita vaatteita ikinä ja sää haiset hirveelle? Et mää oon ihan varma, et jos semmosia niinku oikeesti käyttäis ja näyttäis niille niitä kuvia, ni varmasti moni vois mieltää. Ja sitä, et ku pitää varastaa, ku ei oo ruokaa, ja tällasia. (Alipäälylystö)

Yksittäiset haastattelut pohtivat kokemusasiantuntijan hyödyntämisen paikoiksi tilanteita, kun taparikollinen asiakas päästetään putkasta, asiakkaaseen yhteydenottamista jälkikäteen ohjeiden ja neuvojen antamiseksi ja poliisiasemalla työskentelevän sosiaalityöntekijän mahdollisuutta muodostaa kontaktit kokemusasiantuntijoihin. Asiassa on huomioitava, että kuten poliisia, myös sosiaalityöntekijää sitoo nykykäytänteillä julkisen sektorin viranomaisena vaitiolovelvollisuutta, salassapitoa ja tietojen luovuttamista ulkopuoliselle koskeva lainsäädäntö (ks. esim. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 3. luku).

Sellases tilanteessa, kun meilläkin on joku kiinni tos, ollu vaikka pidätettynä. Ja on päivän selvää, että kun se pääsee lähtee tosta ovesta ulos, niin 10 minuuttia, ni se tekee jotain. Niin siinä tilanteessa, kun joku ottas hetkeks haltuun. Pistäs oikeelle polulle, oikeeseen suuntaan menemään. Kattos sen vaiheen, ku täältä lähtee pois. Sen tyhjän vaiheen siitä pois. Ni sellasessa mä näkisin käyttöä. Ei se kuulu esitutkintaan, eikä siihen vaiheeseen. Mutta kun nää toimenpiteet on täällä tehty ja kaveri on vapaa lähtemään tonne, niin siinä tilanteessa mä näkisin, että tällasesta toiminnasta vois hyvinki olla hyötyä. Mitä sen sit järjestää. Se on toinen juttu. (Alipäälylystö)

Tai sitten jälkihoito kans, niin ihan semmonen, et on tavallaan niinku poliisi jälkikäteen näihin ihmisiin yhteyksissä ja antaa ohjeita ja neuvoja ja muita. (Alipäälylystö)

Meillähän on sosiaalityöntekijä täällä talossa. Siis tekee työnsä täällä. Istumapaikka on täällä. Et jos hänellä olisi yhteydet sitte.. Et (sosiaalityöntekijän nimi)aan yhteys, et "hei, meil on tämmönen tapaus täällä" ja hän järkkää, että keskustelun kautta pois. Se vois toimia ihan sillee täs talossa. (Alipäällystö)

8.10.4. Haastatteluista poimittuja käytännön esimerkkejä soveltuvista kokemusasiantuntijoista

Osa haastatelluista innostui kertomaan käytännön esimerkkejä tietämistään päihde- ja rikoskierteestä irtautuneista kokemusasiantuntijoista, jotka ovat heidän mielestään onnistuneet työssään kokemusasiantuntijana ja/tai joilla on paljon annettavaa yhteiskuntamme päihdehuollolle. Alle on liitetty kolme haastatteluista poimittua katkelmaa:

Itse asiassa mun yks lapsuuden koulukaveri on tämmönen. Siitä oli jossakin Ylen ohjelmassa aivan muutama viikko sitten juttua. Kova puhumaan. - - Nähtiin työaikana, mutta nähtiin vapaa-aikanakin, oltiin samalta kylältä kotosin. Uskon, että sillä on paljonkin annettavaa. Se silloin toimi jossakin AA-kerhossa ja sitten oli tämmönen kokemusasiantuntija. (Alipäällystö)

Mä tiedän tuolta semmosia nuoria jannuja. Ne oli 10–15 vuotta mukana noissa kuvioissa ja sit yhtäkkiä se rikoskierre katkes. Täällä on hyviäkin tarinoita tässä kaupungissa, ja mä tunnen niitä paljon, ja niitten kans oon tullu juttuun, jotka on päässy kuiville. Ja niitten kans tuolla tarinoin edelleenkin. - - Tuollakin oli yks semmonen, joka (päihdepalvelun nimi) oli sitten vetäjänä, niin se oli kyllä niin sekopää amfetamiinin käyttäjä ja oli noissa (järjestäytyneen rikollisuuden rikollisjengin nimi) hommissa mukana, niin mä olin ihan varma, et se mies ei koskaan paranna tapojaan. Ja yhtäkkiä se loppu kaikki. Ja alko opettaa muita. - - Se on (ammattinimike) kuitenkin pohjakoulutukseltaan. Otti siipiensä alle sinne kavereita. Sillä oli ehtona kuukauden raittius, et se pysty ottaa niitä kavereita. Niitten piti kuukaus olla niinku vetämättä. Ja se otti niitä siipiensä alle sinne näitä, ja autto henkilökohtasesti. - - Mä en muista kenen piikkiin se teki, mutta jonkun järjestön piikkiin se kuitenkin pysty. Et se niinku näitä otti töihin, ja opetti niille (ammattialan töitä) ja muuta. - - Aika hienoa. Että siit tuli todellinen kokemusasiantuntija kyllä niinku siinä. Että se pysty vielä alkaa auttaakin näitä. Et otti ihan niinku töihin ja näin. (Alipäällystö)

Mulla on hyvä esimerkki yhestä kaverista. Meillä oli -90-luvulla kovastikin. Ei oo siis tämmönen viranomaisuhde (poliisin tekemää sidosryhmäyhteistyötä). Tapeltiin. Oli väkivaltaa vastustamisia ja kaikenlaista. Narkkaili tos (tien nimi). Mä tapasin sen toissa kesänä sit tota. Mä kävin (varusteita) hankkimassa. Mä katoin, et tutun näkönen kaveri. Ja mä kysyin, että oot sä, yks kaveri. Se sano, et on hän. Ja kyllä hän muistaa. Mut se oli sellanen hyvä nähä, et kaveri oli töissä siellä ja kaikki reilassa. Juteltiin vähän vanhoja asioita, ja et tästä on hyvä jatkaa eteenpäin. Niin tommonenkin kaveri olis aivan loistava tämmöseen

toimintaan. Ei mulla ainakaan henkilökohtaisesti olis mitään ennakkoluuloja siihen, että hän jotenkin toimis väärin tai aiheuttais poliisille jotain vahinkoa. Eihän hän sen takia tänne tuu, vaan jeesaamaan niitä ihmisiä. Poliisin asenne on helposti se, et tulee tänne, ei nyt räjäyttää taloa, mut kuitenkin jotain pahaa tekemään. Siitähän siinä on kysymys. Tollasenkin tyypin hyvinki voisin nähdä tällasessa mukana. (Alipäälylystö)

8.11. Yhteenvedo

Valitsin pääkappaleessa 8 ilmenneiden ristiriitaisuuksien vuoksi kappaleen yhteenvetämisen keinoksi *8-kenttä SWOT-analyysin* eli *TOWS-matriisin*. Matriisi mahdollistaa poliisin toimimisen kokemusasiantuntijan kanssa tarkastelun (1, 2) *poliisin omien vahvuuksien ja heikkouksien* ja (3, 4) *kokemusasiantuntijoiden tuomien mahdollisuuksien ja uhkien kautta*. TOWS-matriisin avulla on mahdollista viedä ajattelu perinteistä 4-kenttä SWOT-analyysiä pitemmälle pohtimalla (5) mitä voidaan *hyödyntää*, (6) mitä tulisi *korjata/kehittää*, jos tietyntaista toimintaa tai asioita haluttaisiin hyödyntää, (7) mitä kannattaa ottaa huomioon *varautumalla/ennakoimalla* ja (8) mitä kannattaa *välttää/torjua*.

Taulukko 11. TOWS-matriisi: Päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemustiedon hyödyntäminen poliisissa.

<p>Sisäiset: Poliisi</p>	<p>1. Vahvuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Paljon kosketuspintaa päihdeongelmaisiin ➤ Nuoret, ensimmäisiä kertoja huumeiden käytöstä kiinni jäävät, olisivat hyvä kohderyhmä toisenlaiseen elämäntapaan motivoimiselle ➤ Osalla poliiseista on: <ol style="list-style-type: none"> 1. kontakteja kokemusasiantuntijoihin 2. avoin suhtautuminen 3. omakohtaista kokemusta omasta tai läheisen päih- 	<p>2. Heikkoudet</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Ei ole olemassa virallislähdettä (laki, asetus, määräys, ohje), jossa säänneltäisiin poliisin toimimista kokemusasiantuntijan kanssa (salassapito- ja vaitiolovelvollisuus, tietojen luovuttaminen, kustannusten korvaaminen...) ➤ Osalla poliiseista huono tietämys, mistä sidosryhmä- tai muista toimijoista löytyy kokemustaustaisia ihmisiä ➤ Osa poliiseista ei näe asiakkaan päihdeongelmien ratkai-
---------------------------------	---	--

<p>Ulkoiset: Kokemusasiantuntijat/sidosryhmätoimijat, joissa kokemustaustaisia ihmisiä</p>	<p>deongelmasta ja sen hoitoprosessista</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Ennalta estävän toiminnan ryhmä perustettu, jota sidosryhmäasiat koskevat 	<p>semiseen osan ottamista poliisin tehtäväksi tai suhtautuu kokemusasiantuntijuuden hyödyntämiseen kielteisesti</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Ennalta estävälle työlle suunnattu niukasti resursseja
<p>3. Mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Sidosryhmätoimijat (esim. Sovatek-säätiö, Jyväskylän Katulähetys ry), joissa on kokemusasiantuntijoita ➤ Omakohtainen kokemuspäihde- ja rikoskierteestä ➤ Kyky asiakkaan henkiseen tavoittamiseen ja kohtaamiseen ”samalta tasalta” 	<p>5. Hyödynnä</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Koulutuksen (kokemustaustainen ihminen puhujana) ja tieteellisen tutkimuksen (kokemusasiantuntijoilta kerätty materiaali) kautta saatu toisen käden tieto asiakastilanteissa → asiakkaan kohtaaminen, työn eettisen perustan vahvistaminen ➤ Kokemusasiantuntijat palveluiden kehittämisessä ➤ Yhteistyö kasvatuksessa (päihdevalistus nuorille) ja koulutuksessa (poliisin ammattilaisille pitämät) sopivan paikan tullen sekä monialaisissa projekteissa ja työryhmissä ➤ Asiakkaan ohjaaminen sidosryhmätoimijoille, joissa kokemusasiantuntijuutta, lainsäädännön puitteissa ➤ Uusissa ilmiöissä (esim. hakkereiden palkkaaminen tekemään samaa laillisesti mitä ennen tehneet laittomasti); ilmiöitä toisinaan haastava tunnistaa 	<p>6. Korjaa/kehitä</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Mikäli kokemusasiantuntijoita haluttaisiin hyödyntää poliisin asiakastilanteissa (fyysisesti paikan päällä), se edellyttäisi lainsäätäjältä (laki, asetus), (tai vähintään poliisijohdolta [määräys, ohje]) toimenpiteitä ➤ Osan poliiseista kielteisen suhtautumisen vuoksi, käytännön yhteistyö voisi olla toteutuessaan vapaaehtoisuuteen perustuvaa ➤ Voidaanko saada tietoa valvonnan kohdentamiseksi oikeisiin paikkoihin, aikoihin, asioihin? ➤ Yhteiskunnan uusien ilmiöiden tunnistaminen ja niissä hyödyntäminen ➤ JOS virallislähteistä tulisi (kuvitteellisesti!) toimivalta hyödyntää poliisin asiakastilanteissa, olisi huomioitava: <ul style="list-style-type: none"> • Tarvittavat tukitoimet kokemusasiantuntijan työssä jaksamiseksi • Työturvallisuus • Yksityisyyden- ja tietosuoja • Kokemusasiantuntijan tulisi tehdä salassapito- ja vaitiolosopimus sekä sitoutua toiminnan omistajan taholta tuleviin pelisääntöihin
<p>4. Uhat</p>	<p>7. Varaudu/ennakoi</p>	<p>8. Vältä/torju</p>

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kokemustieto on subjektiivista (yksilötietoa), ei objektiivista (yleistettävää) ➤ Päihde- ja rikoskierteen katkeaminen ei tarkoita automaattisesti tervettä moraalikäsitystä ja luotettavuutta ➤ Negatiiviset kokemukset yksittäisistä poliiseista ➤ Kokemusasiantuntijan kunnon heikkeneminen (mielenterveys, päihteet) ➤ Ei ole viranomaisen toimivaltaa eikä koulutusta ➤ Harkinta, mitä itsestä kannattaa kertoa asiakkaille ➤ Koituuko kokemusasiantuntijalle sosiaalisessa ympäristössään ongelmia poliisin kanssa toimimisesta? 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kokemusasiantuntijalta saatavan tiedon oikeellisuus? Mikä on motiivi tietoa poliisille antaa? ➤ Kärkitieto rikosmaailmasta katoaa usein irtautumisen (saati ”poliisin tuttavaksi” leimautumisen) myötä ➤ Kokemusasiantuntijan mahdolliset asenneongelmat ➤ Minkälaista yhteistyötä poliisin toimivalta riittää tekemään? 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Virkavirheen tekeminen/ toimivallan ylittäminen: poliisin huomioitava salassapitoa, vaito-olovelvollisuutta ja tietojen luovuttamista koskeva lainsäädäntö ➤ (Valvonta- ja hälytyssektorin) päihtyneet asiakkaat eivät ole kykeneviä vastaanottamaan kokemusasiantuntijan sanomaa ➤ Jokainen päihde- ja rikoskierteestä irtautunut ei sovellu poliisin yhteistyökumppaniksi (eheytyminen, moraalit, luotettavuus, motivaatio...)
--	---	--

9. JYVÄSKYLÄN POLIISIASEMAN PÄÄLLYSTÖ- JA ALIPÄÄLLYSTÖPOLIISIEN NÄKEMYKSIÄ KÄYTÖSSÄÄN OLEVISTA KEINOISTA JA SIDOSRYHMÄYHTEISTYÖSTÄ PÄIHDEONGELMAISTEN ASIAKKAIDEN AUTTAMISEKSI

*Yhteistyöllähän tätä turvallisuuttakin hoidetaan. Ei pelkäästään poliisin voimin.
(Alipääallystö)*

Päihdehuoltolain (1986/41) 9 § velvoittaa päihdehuollon alalla toimivia viranomaisia ja yhteisöjä keskinäiseen yhteistyöhön. Pykälän mukaan erityistä huomiota on kiinnitettävä päihdehuollon ja muun sosiaali- ja terveydenhuollon, raittiustoimen, asuntoviranomaisten, työvoimaviranomaisten, koulutoimen, nuorisotoimen ja poliisin keskinäiseen yhteistyöhön. Poliisin ja edellä mainittujen sidosryhmätoimijoiden välinen yhteistyö päihdehuollon asioissa, liittyy sikäli läheisesti kokemusasiantuntijateemaan, että esimerkiksi päihdeongelmallisille päihde-, asumis- ja työllisyyspalveluita tuottavissa organisaatioissa toimii usein kokemustaustaisia ihmisiä. Samoin monella sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijällä ja katutyötä tekevästä on kokemustietoa – joko omasta päihdeongelmasta tai lapsuuden perheen/muun läheisen päihdeongelmista.

Tähän kappaleeseen on koottu tutkimukseen haastateltujen päällystö- ja alipääallystöpoliisien näkemyksiä Jyväskylän poliisiaseman tekemästä sidosryhmäyhteistyöstä ja muista käytössään olevista keinoista, päihdeongelmaisten asiakkaidensa havahduttamiseksi ja auttamiseksi. Kappaleessa kerrotuissa asioissa on sekä poliisin virallisia sidosryhmätoimijoita, epävirallisempaa yhteistyötä eri toimijoiden kanssa, poliisin omia keinoja että pohdintaa mahdollisuuksista. Kappaleen 9.14. (Yhteenvedo keinovalikoimasta) taulukko, mikä on koottu kappaleiden 9.1. – 9.13. perusteella ei ole kaiken kattava malli, vaan perustuu kahdentoista haastatellun poliisin vastauksiin.

9.1. Kunnallinen sosiaali- ja terveydenhuolto

Jokaisessa päällystö- ja alipääallystöpoliisin haastattelussa mainittiin kunnallinen sosiaali- ja terveydenhuolto suuntana, mihin poliisi voi tarvittaessa päihdeongelmaisen asiak-

kaansa ohjata. Tarkoitan tässä yhteydessä sosiaali- ja terveydenhuollolla kaikkia lääketieteellisiä ja sosiaalialan (päihdehuolto) palveluita, jotka kunta sekä järjestää että tuottaa. Lisäksi sisällytän termiin tässä yhteydessä myös sairaanhoitopiirin tarjoamat erikoissairaanhoidon palvelut. (Ks. Sosiaali- ja terveysministeriö 2018.)

Jos me ruvetaan tekemään tai tarjoamaan jotain, ni kyllä me se hoitohenkilökunta. No sitte sosiaalipuolelta on tämä, jos asunnottomia ovat taikka rahattomia tai muuten on, ni sit tietenkkin noihin sosiaalityöntekijöihin. Ja meillä on talossa oma sosiaalityöntekijä. Hänen kauttaan niitä asioijaan sitte. (Alipäälylystö)

Suurin osa haastatelluista kertoi poliisiasemalla olevan oma sosiaalityöntekijä, joka työskentelee fyysisesti poliisilaitoksen tiloissa, vaikka organisatorisesti kuuluukin Jyväskylän kaupungin sosiaalipäivystyksikön alaisuuteen (ks. Jyväskylän kaupunki 2018c). Poliisilaitoksella toimiva sosiaalityöntekijä nähtiin poliisin ensisijaiseksi yhteyshenkilöksi sosiaalihuollon asioissa. Haastateltujen mukaan poliisi tekee yhteistyötä sosiaalityöntekijän kanssa pääasiassa alaikäisten lasten, nuorten ja heidän perheidensä sekä vanhusten asioissa. Kyse on yleensä tilanteista, joissa poliisilla on ollut velvollisuus tehdä *Lastensuojelulaki (417/2007) 25 §* perustuen *lastensuojeluilmoitus* tai *Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012) 25 §* perustuen *vanhusilmoitus*. Haastattelujen perusteella lastensuojeluilmoitusasiat liittyvät yleensä alaikäisen tai hänen vanhempansa tekemiin rikoksiin ja/tai päihde- ja/tai mielenterveysongelmiin. Sosiaalityöntekijä osallistuu *Lastensuojelulaki (417/2007) 24 §:n* velvoittamana *alaikäisten kuulusteluihin*. Niin kutsutun vanhuspalvelulain 25 § mukaan poliisi on velvollinen tekemään vanhusilmoituksen, kun hän on saanut tehtävässään tiedon sosiaali- ja terveydenhuollon tarpeessa olevasta iäkkästä henkilöstä, joka on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan (emt).

Tietysti tuo sosiaalityöntekijän talossa oleminen on jo yks pieni askel siihen suuntaan, et tällasta päivittäistä yhteistyötä on. Et se kynnyks ottaa yhteyttä on matala. (Alipäälylystö)

Jyväskylän kaupungin Internet-sivujen mukaan poliisilaitoksella toimiva sosiaalityöntekijä voi toimia myös poliisin täysi-ikäisten asiakkaiden asioissa tilanteen kartoittajana ja palveluihin ohjaajana (Jyväskylän kaupunki 2018c). Osa haastatelluista poliiseista näki

täysi-ikäisen, alkoholiongelmaisen asiakkaan asioihin puuttumisen haastavaksi, koska

1. *Poliisihallituksen ohje: Menettely huumausaineen käyttörिकosta koskevista asioissa (POL-2018-49612)* ei velvoita hänen tapauksessaan tekemään huumeidenkäyttäjän hoitoon ohjaamista, koska kyse ei ole huume- vaan alkoholiongelmasta,
2. *Laki ikääntyvän väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012)* ei velvoita tekemään vanhusilmoitusta sosiaalihuollolle, koska ei ole omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan vastaamaan ilmeisen kykenemätön iäkäs henkilö, ja
3. *Poliisihallituksen ohje: Päihderiippuvuus ja ajo-oikeus (POL-2016-3257)* ei velvoita poliisia ohjaamaan asiakasta hakemaan lääkärinlausuntoa päihderiippuvuudesta ajo-oikeuskäsittelyä varten, mikäli henkilöllä ei ole ajo-oikeutta.

Asiakas voi myös poliisin kanssa asioidessaan kieltää ongelmansa olemassaolon ja/tai asiasta ilmoittamisen sosiaalihuollolle. Lastensuojelulain (417/2007) ja Lain ikääntyvän väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012), nähtiin antavan mahdollisuuksia ottaa sosiaalityöntekijöitä asiakkaan asioiden hoitamiseen parhaiten mukaan, *pykälien soveltamisalaan sisältyvissä tilanteissa*, koska niihin on kirjattu *velvoite* ilmoittaa ”salassapitosäännösten estämättä” ja ”viipymättä” asiasta kunnan sosiaalihuollolle.

Toistuvasti putkassa päihtyneenä oleva henkilö, kykenemätön huolehtimaan itsestään tuolla eläessään, ja makaa milloin tuolla, milloin täällä, joskus joku soittaa häiriökäyttäytymisestä jossain.. Niin kyllähän silloin pitää saada vahvasti näitä sosiaalitoimen tahoja mukaan. Mutta silloin, kun on kysymys aikuisesta ihmisestä, 18-vuotiaasta, ei tarvitse tehdä lastensuojeluilmoitusta, ja jos ei ole riittävän vanha, ei tarvitse tehdä myöskään vanhusilmoitusta. (Päällystö)

Yksi kanava saada päihdeongelmainen asiakas asiansa kanssa eteenpäin, on Jyväskylän yhteistoiminta-alueen terveyskeskuksilla (JYTE) työskentelevien *päihdehoitajien* vastaanotto. Päihdehoitajat tarjoavat ohjausta, neuvontaa ja hoitoa sekä päihdeongelmallisille että heidän läheisilleen. Palvelua saa ilman lähetettä, varaamalla ajan alueen terveyskeskuksista, keskussairaalaan tai Kyllöstä, missä toimii myös ajanvaraukseton päihdearviointivastaanotto arkisin klo 8–11. Palvelu on tarkoitettu täysi-ikäisille jyvaskyläläisille, hankasalmelaisille, muuramelaisille ja uuralislaisille. Päihdehoitaja ohjaa tarvittaessa muun tarkoituksenmukaisemman palvelun, kuten erityispäihdepalveluiden piiriin. (KSSHP 2018a; Sovatek-säätiö 2018; ks. lisää KSSHP 2018b.) Lisäksi, usein päihdeon-

gelmiinkin liittyviä, mielenterveyspalveluita tuotetaan muun muassa terveyskeskuksissa ja erikoissairaanhoidon poliklinikoilla.

9.2. Selviämisasema

Yhtä lukuun ottamatta kaikki haastatellut mainitsivat Jyväskylän poliisiaseman yhteistyötahoksi *Jyväskylän kaupungin rahoittaman selviämisasemapaalvelun*, jota on tuotannut 2/2018 – 1/2019 *Jyväskylän Katulähetys ry* Seppälänkankaan Kankitiellä, ja 2/2019 lähtien *Sovatek-säätiö* Kyllönmäellä (ks. Keski-suomalainen 2018a). Selviämisasemalle on pystytty kuljettamaan rauhalliset ja vaarattomat päihtyneet, Jyväskylän poliisiaseman vankilan eli putkatilojen suljettua tammikuussa 2018 sisäilmaongelman, ja sitä seuranneen remontin vuoksi. Haastatellut kertoivat selviämisasemapaalvelun olleen poliisille suureksi avuksi putkaremonttitalanteessa. Osa haastatelluista kertoi poliisivankilan sulkemista seuranneen päihtyneiden, rikoksesta kiinniotettujen, pidätettyjen ja tutkintavan-kien kuljettamisen Saarijärven, Jämsän ja toisinaan jopa Tampereen putkatiloihin ja poliisivankiloihin. Kuljetustehtävien kerrottiin sitoneen Jyväskylän ja lähipoliisiasemien partioita huomattavasti (ks. myös Keski-suomalainen 2018b). Haastateltujen keskuudessa koettiin positiivisena se, kuinka nopeassa ajassa Katulähetys pystyi järjestämään selviämisasematilat kymmenen päihtyneen majoittamiseen, jotka eivät käyttäyty häiritsevästi tai väkivaltaisesti. Suurin osa haastatelluista ilmaisi selviämisaseman olevan putkaa tarkoituksenmukaisempi paikka rauhalliselle päihtyneelle, joka ei ole syyllistynyt rikokseen. Moni haastatelluista kertoi kaivanneensa selviämisasematoimintoa Jyväskylään vuosia. Palvelusta oli positiivisia kokemuksia ja sitä toivottiin jatkettavan.

Näitä päihdepalveluita, mitä tuotetaan yhteiskunnassa, näillä selviämisasemilla esimerkiksi, niitä meidän täytyy tukea, sitä kautta, et viedään heille asiakkaita, ja he saa sitä alleviivausta sille oman toimintansa tärkeydelle. Siellä ne henkilöt havahdutetaan tilanteeseensa, ehkä he havahtuvat itsekin, ehkä havahdutetaan tätä asunnottomuutta silloin, kun he pikkusen siellä selviää. Sieltähän ne pääsee nimittäin lähtee silloin kun ne haluaa, eikä heillä ole semmoista kontrollia niin kuin poliisissa. Elikkä sinne ne tulee ja menee sieltä. Mut ne saa sieltä monesti apua. Minä olen erittäin voimakkaasti sitä mieltä, että tämä on tapa, joka pitää niinkun saada käytännöksi joka paikassa. Ongelma on vaan, että pikkupaikkakunnilla sitä ei ole. Se on yksinkertaisesti siitä johtuvaa, että siellä ei oo rahaa pitää sitä. Ja sen takia nää palvelut ei oo tasa-

puolisia. - - Mut se on ehdottomasti oikee tie. Niinku sanoin: tää sakki ryömii vielä tuossa. Et yhä nuoremmat rekrytoituu huumeidenkäyttäjiksi. (Päällystö)

Se (selviämisasema) on sillee havaittu hyväks, että nyt meillä on muitakin vaihtoehtoja kun toi putka. Lähinnä niinku alkoholipuolen suurkuluttajat, niin voidaan ohjata sinne. - - Et sitähän on kaivattu, mutta se ei oo vaan sitten kustannussyistä tuolla kaupungin päässä ottanu tuulta alleen, paitsi nyt tässä tilanteessa, missä tosiaan on ihmisiä jouduttu sillon alkutilanteessa kускаamaan täältä, näitä nukkuviakin, sinne 60–70 kilometrin päähän, mistä sitte taas litte-roilla on tultu takasin kaupunkiin. (Alipäällystö)

Sehän on loistava uudistus tässä. - - Poliisin putka ei ensinnäkään oo oikea paikka ihmiselle, joka tuodaan selkeästi vaan päihtymyksen vuoks suojaan tänne, talteen. Et kyl siinä pitää olla jotain muutaki, et se tänne päätyy. - - Kokeuksena ei tietenkään häävi semmoselle ihmiselle, jolla on elämä muuten kunnossa. Ei oo tää putkakaan. Tuolta on tosi noloa herätä aamulla. - - Kankitietä on, nyt ku on selviämisasema, niin pystytään paljon helpommin viemään. Elikä se sillä nimellä kulkee, et selviämisasema, ni se että sinne voidaan viedä se ihminen selviämään, nimensä mukaisesti. (Alipäällystö)

9.3. Huumeongelmaisten hoitoon ohjaaminen

Kahdeksan kahdestatoista haastatellusta kertoi *Sovatek-säätiön* olevan Jyväskylän poliisiaseman yhteistyötaho huumeongelmaisten hoitoon ohjaamisessa. *Poliisihallituksen ohje: Menettely huumausaineen käyttörrikosta koskevissa asioissa (POL-2018-49612)* velvoittaa poliisia antamaan huumausaineen käyttäjille hoitoonohjausta, tukemaan tätä hoitoon hakeutumisessa ja osoittamaan, mistä apua on paikkakunnalla saatavissa. Arvioinnin varsinaisesta hoitotarpeesta tekee, edellä mainitun ohjeen mukaan, terveydenhuollon ammattilainen. *Sovatek-säätiö* tarjoaa Internet-sivujensa mukaan niin *avohoidon palveluita* (lääkärin lausuntoja lukuun ottamatta maksuttomia) kuin *laitoshoitopalveluita* (tulee olla kunnan maksusitoumus tai ostosopimuspalvelu *Sovatek-säätiön* kanssa). Palvelut on tarkoitettu alkoholi-, huume-, lääke-, peli- ja muiden riippuvuuksien hoitoon. *Sovatekin* tuottama laitoshoido jakautuu *vieroitushoito-osastoon* ja *huumevieroitusosastoon*. Avohoidon palveluina *Sovatek* tarjoaa muun muassa raskaana olevien päihdehoitoa, arviointi- ja tutkimuspalveluita, opioidiriippuvaisten korvaushoitoa, ammattiautoilijoiden ja huumeita käyttäneiden ajo-oikeusarvioita (rattiseuranta) sekä erinäisiä päihdeongelmaisten kursseja, ryhmiä ja terapioiden. Lisäksi *Sovatek-säätiö* tarjoaa terveysneuvontapalvelua (nk. ”neulojenjakelutoiminta”) huumeiden käyttäjille, heidän

läheisilleen ja seksityötä tekeville. Palvelua on saatavilla Kyllön päihdepalvelukeskuksesta arkisin klo 9–12 ja VisiittiAutossa, joka kiertää Jyväskylän kaupunginosissa ja lähikunnissa (Laukaa, Joutsa, Keuruu) aikataulunsa mukaan. Terveysneuvontapalvelussa voi asioida anonyymisti. Se tarjoaa muun muassa mahdollisuuden vaihtaa käytetyt ruis- kut ja neulat puhtaisiin, saada ilmaisia kondomeja ja liukuvoiteita, testauttaa pikatestillä kantaako C-hepatiittia tai HIV:tä, saada A- ja B-hepatiitti -rokotus ja saada ohjausta terveydenhoitoon ja hoitopaikkoihin liittyvissä asioissa. (Sovatek-säätiö 2018.)

Jos kaveri halutaan esimerkiksi katkasuun, ni mähän sanon, että se ottaa yhteyttä Sovatekkiin. Siellä on toisessa osastossa päihdepuoli, ja toisessa siivessä on huumepuoli. Ja sinne saadaan lyhytaikainen katkasu. (Alipäällystö)

Yksi alipäällystöhaastateltu mainitsi Sovatekin lääkärin olleen luennoimassa poliiseille. Tiedon saamista poliisin sidosryhmätoimijoiden toiminnasta ja siitä, minkälaisissa asioissa ja minkälaisen kanavien kautta toimijan kanssa kannattaa asioida, pidettiin kaikkienensa hyvänä ja tärkeänä asiana haastateltujen keskuudessa. Kolme haastateltua kertoi Jyväskylässä olleen menneinä vuosina myös kokeilu Sovatekin sairaanhoitajan työskentelemisestä putkalla. Haastattelujen perusteella sairaanhoitaja ei työskentele putkalla nykyään. Haastatellut, jotka ottivat asian esille, olivat kokeneet järjestelyn aikanaan hyväksi. Sairaanhoitajan kerrottiin ottaneen jonkinlaisen asiakaskontaktin kaikkiin, jotka pääsivät aamulla putkasta pois, pääasiassa päihtymiskiinnitöiden jälkeen, ja tarjonneen heille kanavia ja mahdollisuuksia päihdeongelmansa hoitamiseksi. Sovatek-säätiön kerrottiin olleen ensisijainen palvelu, minkä piiriin putkalla työskennellyt sairaanhoitaja ohjasi asiakkaita.

Tuli aamulla töihin (sairaanhoitaja putkalle), ja siellä sitten, niin hän teki sitä kartotusta, että minkälaisia palveluita ihminen kaipaa ja haluaa. Ja tuo päihdepalvelusäätiö, Keskussairaalan kupeessa Kyllönmäellä, niin se oli sellainen ensimmäinen paikka, mihin sitten ohjattiin. Ja edelleen sillee menee, että tuossa kun vartijat päästelee ihmisiä pois, niin jos ihminen haluaa, niin sinne sitten ohjataan. Mutta tietysti, kun ei oo sellaista terveydenhuollon henkilöstöä täällä, jolla on suorat kontaktit, niin se jää vähän niinku siihen varaan, että ihminen sitten niinku ite sinne hakeutuu. Tokihan jos näyttää siltä, et se jää siitä kii, että ei saa kyytiä, niin pyrkii poliisipartiot heittämään sinne, mutta sit taas se, että sieltä eteenpäin niin on ihmisen itsensä sitten. (Alipäällystö)

9.4. Sisä-Suomen syyttäjänvirasto

Useammassa haastattelussa mainittiin ennalta estävään toimintaan tähtäävä poliisin viranomaisyhteistyö syyttäjän kanssa, erityisesti alle 18 vuotiaiden huumausaineen käyttör rikostapauksissa. Poliisihallituksen ohjeen, Menettely huumausaineen käyttör rikosta koskevissa asioissa (POL-2018-49612), mukaan ”huumausaineen käyttör rikoksesta ensimmäisen kerran kiinni jääneelle alle 18-vuotiaalle järjestetään mahdollisimman pian teon jälkeen esitutkinnan yhteydessä puhuttelutilaisuus. Tilaisuudessa ovat nuoren lisäksi samanaikaisesti läsnä, poliisi, sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomainen ja nuoren huoltaja(t). Tarveharkinnan mukaan tilaisuuteen voidaan kutsua muitakin, esimerkiksi nuorisotyöntekijä. Näin tuodaan nuorelle esille selkeä rikosoikeudellinen moite teosta sekä tarjotaan mahdollisuus, sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteille sekä nuorelle päihteettömyyteen. Tilaisuus tähtää siihen, että sen päätteeksi nuorelle annetaan asiassa esitutkintalain mukainen huomautus. Ellei nuori saavu tilaisuuteen tai siinä ilmenee, ettei toimenpiteestä luopuminen ole tarkoituksenmukainen ratkaisu, siirretään asia syyteharkintaan. - - Nuoren jäätyä toistamiseen kiinni huumausaineen käyttör rikoksesta, suoritetaan asiassa esitutkinta ja se saatetaan nopeasti syyteharkintaan. Valtakunnan syyttäjän viraston asiaa koskevan ohjeen mukaan syyttäjä järjestää asiassa suullisen neuvottelun, jossa ovat läsnä rikoksesta epäilty ja tämän huoltaja(t). Syyttäjä voi lisäksi kutsua neuvotteluun tarvittaessa sekä poliisin että sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisen edustajan. Syyttäjän johdolla tapahtuva neuvottelutilaisuus tähtää rikosoikeudellisesti syyttämättä jättämiseen ja kasvatuksellisesti nuoren luopumiseen huumeiden käytöstä. Jos nuori ei saavu tilaisuuteen tai siinä ilmenee muutoin, ettei toimenpiteistä luopuminen ole tarkoituksenmukainen ratkaisu, myös syyttäjälaitteisen rangaistusvaatimuksen antaminen tai syytteen nostaminen on mahdollista. Jos nuori puhuttelun ja neuvottelun jälkeen syyllystyy uudelleen huumausaineen käyttöön, näitä ei yleensä ole tarkoituksenmukaista järjestää uudelleen.” (Emt.)

9.5. Keski-Suomen sovittelutoimisto

Useampi haastateltu mainitsi poliisin säännöllisen yhteistyön sovittelutoimiston kanssa. Kynnystä yhteistyöhön sovittelutoimiston kanssa kerrottiin madaltavan 1. sovittelutoimiston väen oleminen maanantaisin poliisiaseman rakennuksessa ja 2. yhden tällä hetkellä opiskelevan poliisin, jolla on edelleen vakituinen virka poliisissa, työskenteleminen sovittelutoimistossa. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005) 2:7 § mukaan ”terveyden ja hyvinvoinnin laitos on velvollinen järjestämään sovittelutoiminnan siten, että palvelua on saatavissa asianmukaisesti toteutettuna koko maassa”. Sovittelu on vapaaehtoista, maksutonta, puolueetonta ja luottamuksellista palvelua, joka tarjoaa rikosten ja riitojen osapuolille mahdollisuuden kohdata toisensa ja käsitellä tapahtuman aiheuttamia haittoja (Jyväskylän kaupunki 2018b). Soviteltavat asiat ovat tyypillisimmin väkivaltarikoksia, omaisuusrikoksia ja erilaisia riita-asioita (Poliisi 2018). Sovittelijoiden ei tarvitse olla tiettyä ammattitaustaa, vaan sovittelijaksi voi kouluttautua ja työskennellä täysi-ikäinen ihminen, jolla on moitteeton rikostausta sekä soveltuvuus ja kiinnostus vaativaan vapaaehtoistyöhön ja rikos- ja riita-asioiden sovitteluun (Jyväskylän kaupunki 2018a). Aloitteen sovittelusta voi tehdä rikoksen tai riidan osapuoli, hänen huoltajansa tai edunvalvojansa, poliisi, syyttäjä, opetus-, sosiaali- tai muu viranomainen. Jos kyseessä on lähisuhdeväkivalta, aloitteen voi tehdä ainoastaan poliisi tai syyttäjä. Sovittelu edellyttää osapuolien (ja alaikäisen asioissa myös huoltajien) suostumusta sovitteluun. (Poliisi 2018; Jyväskylän kaupunki 2018b.)

9.6. Aseman Lapset ry:n katusovittelu

Yksi haastatelluista kertoi uutena työkaluna saadun katusovittelun, mitä voidaan käyttää esimerkiksi Jyväskylän ydinkeskustassa ilmenevissä nuorten tekemissä rikoksissa, kuten näpistystapauksissa. Haastateltu näki päihteiden käytön olevan usein rikosten tekemisen taustalla oleva tekijä. (Ks. Aseman Lapset ry 2018).

Niillä on koulutusta niillä työntekijöillä (katusovittelijat), et ne voi jatkaa sitä lapsen, nuoren tukemista, niinku pitempään. Et se ei oo nyt ja heti ja huomenna pihalle, et se on siinä. Vaan he jatkaa vähän pitempään ja se on mun mielestä erittäin hyvä. (Päällystö)

9.7. Kriisikeskus Mobile 24/7

Osa haastatelluista kertoi soittaneensa päihdeongelmaisen asiakkaan apua tarvitessa Kriisikeskus Mobilen 24h/7vrk toiminnassa olevaan palvelunumeroon. Toimintoa pidettiin hyvänä, koska moneen paikkaan ei ole olemassa aina auki olevaa palvelulinjaa – asiakkaiden ongelmatilanteet kun voivat tulla poliisilla vastaan ajasta ja päivästä riippumatta. Kriisikeskus Mobilessa työskentelee heidän Internet-sivujen mukaan 15 työntekijää, jotka ovat koulutukseltaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia, sekä Rikosuhripäivystyksen Jyväseudun palvelupisteen toiminnanohjaaja. Lisäksi kriisityön toteuttamiseen osallistuu koulutettuja vapaaehtoisia, joista osa toimii Rikosuhripäivystys (RIKU) -tukihenkilöinä. (Kriisikeskus Mobile 2018.)

Mää oon itseasiassa tohon Mobileen soittanu, jos on ollu joku ihan, että tarvii oikeesti apua, ja haluaa. Että sinne mä oon soittanu, jos tuntuu, että mä en voi jättää jotain. Et mä en voi päästää sitä yksin tästä kuulustelusta. - - Ku mä tiän, että niillä on taas kytköksiä sitte kaikkeen. Et niillä toimii sit taas kaikki, niinku monialan osaajia siellä. Ni sinne mä oon sit soitellu muutamia kertoja. Sieltä ne osaa laittaa oikean avun piiriin. (Alipäällystö)

9.8. Hoidolliset, tuetut ja itsenäiset asumispalvelut

Noin puolet haastatelluista mainitsi asioineensa virkatehtäviensä hoitamisen merkeissä päihdeongelmaisille ja asunnottomille ihmisille tarkoitetuissa asumispalveluissa. Asumis- ja päiväkeskuspalveluita kerrottiin Jyväskylän läheisyydessä tuottavan muun muassa Jyväskylän Katulähetys ry:n, KAN-kodin, A-kiltan ja Laukaan Väentupa ry:n.

Päihdeasiakkaiden nää asuntolat. - - Joissa poliisikin käy. Jonneka toimitetaan asiakkaita, ja sieltä haetaan asiakkaita, ja ollaan niihin henkilökuntaan yhteydessä. Nää on semmosia ihan konkreettisia. Esimerkiks noissa oon itsekin asioinut näitten asikkaitten ja tän henkilökunnan kanssa. (Alipäällystö)

9.9. Päihdeongelmaisille tarkoitettut työpaikat ja työvalmennus

Muutama haastateltu mainitsi asioineensa virkatehtäviensä puolesta päihdeongelmallisille tarkoitetuissa työpaikoissa. Haastattelussa mainittiin työpaikkoja ja -valmennusta tuotaviksi toimijoiksi Jyväskylän Katulähetys ry, Sovatek-säätiö ja Laukaan Väentupa ry.

Nää päihdekuntoutujien, rikoskierteestä irtautuneitten, niille järjestetyt nää työpaikat. Niissä ollaan, kun miettii tässä, niin tuon Kankitien yhteydessä on tämmönen EkoCenteri. Laukaassa on Väentuvan yhteydessä Vattipaja. Niitä on, ne työllistetään sinne, niitä ohjataan työelämään takasi. Sitte on tota SER-purkaamo, Sovatekkiä, tämmösiä, joissa on nimenomaan heille varattu näitä työpaikkoja. Niin näittenkin kanssa poliisi jonkun verran touhuua. Me viedään tavaroita tonne, omaisuutta noihin purkaamoihin ja asioidaan noiden henkilökunnan ja asiakkaitten kanssa jonkun verran. (Alipäälylystö)

Jyväskylän Katulähetys ry:n (2018) Internet-sivuilta löytyy tieto muun muassa kolmesta kierrätystavaratalosta (EkoCenter Talentti, Kankitie 14; EkoCenter Harjunporras, Gummeruksenkatu 13 ja EkoCenter Muurame, Punasillantie 4), kierrätysrakennustarvikemyymälä Talentti Tuuma”-sta (Kankitie 10) ja Talentti-valmennuksen nimellä kulkevas-ta työvalmennuksesta, minkä alle kuuluu sosiaalinen valmennus, kuntouttava työtoimin-ta, työkokeilu ja palkkatuettu työ (oppisopimus). (Emt.)

Sovatek-säätiöllä (2018) on Internet-sivujensa mukaan tuotannollista toimintaa Sorastajantie 4:ssä toimialoilla: autopesu, graafiset media- ja kopiopalvelut, kierrätyskauppa, kirjansitomo ja laatikkovalmistus, ompelimo, pyöräkirppis, kilpikaiverrus ja kiinteistö-toimi. Lisäksi Sovatekillä on kausiluontoisia hankkeita ja projekteja, jotka työllistävät ihmisiä. Sovatek tukee myös koulutusta ja työllistymistä, muun muassa tekemällä oppi-laitosyhteistyötä (merkittävä yhteistyötaho Jyväskylän Ammattiopiston oppisopimus-keskus, mutta myös muita), tarjoamalla työvalmennusta ja tuottamalla lyhytkursseja. Heillä on myös Starttiyksikkö Buusti, minkä kautta on mahdollisuus työskennellä 3–4 päivänä viikossa, neljän tunnin jaksoissa, alkuun kolmen kuukauden ajan, sekä Sauma-starttivalmennus, mikä on osa Buustia, ja tarkoitettu 17–29-vuotiaille. (Emt.)

Laukaan Väentuvan yhteydessä (Katajamäentie 6) toimii SER-kierrätys, tietokonehuolto, käytettyjen tietokoneiden ja oheislaitteiden myynti, polkupyöräkorjaamo ja vanerin myynti. Väentupa tarjoaa erinäisten projektien ja hankkeiden kautta palkkatukityöpaikoja, työkokeilupaiikkoja ja oppisopimus opiskelupaikkoja tukiasumisyksikössään, hoi-

tokodissaan ja SER-Väentuvan tukityöllistämisyksikössä. Paikkojen kohderyhmä ovat vaikeassa työmarkkina-asemassa olevat henkilöt – yhtenä ryhmänä päihde- ja mielenterveysasiakkaat. Valmennettavat pyritään Väentuvan Internet-sivujen mukaan ohjaamaan jaksojen päättymisen jälkeen mahdollisimman joustavasti avoimille työmarkkinoille. (Väentupa ry 2018.)

9.10. Etsivä nuorisotyö

Neljä haastatelluista mainitsi kohdanneensa nuoria auttamaan pyrkiviä katutyöntekijöitä, virkauransa varrella tekemänsä katupartioinnin yhteydessä. Osa haastelluista tiesi katutyöntekijöitä, joilla on omakohtainen kokemus päihdeongelmasta ja siitä irtautumisesta tai alkoholisti- tai huumelapsuudenperhetausta. koppari.fi -Internet-sivuston mukaan etsivää nuorisotyötä tekee Jyväskylässä: 1. *Sovatek-säätiö* (Matarankatu 4), 2. *Nuorisopalvelut* (Veturitallinkatu 6) ja 3. *Nuorten Taidetyöpaja* (Matarankatu 6) sekä lisäksi 4. *Jyväskylän seurakunta erityisnuorisotyötä* nuorille ja heidän perheilleen (tavoitettavissa lähes kaikkina aikoina), 5. *Jyväskylän Katulähetys ry:n nuortentalo Katutason etsivä katutyö* (ma-pe iltaisin; Gummeruksenkatu 13), 6. *Aseman Lapset ry:n Löytävä nuorisotyö* ja 7. *Romaninuurille suunnattu etsivä työ ja ohjaus: Valoa huomiseen -hanke*. (koppari.fi 2018.) Sivuston mukaan etsivä nuorisotyö on tarkoitettu 15–29-vuotiaiden nuorten ja nuorten aikuisten ohjaamiseen opiskeluun, työelämään ja palveluiden liittyvissä asioissa sekä heidän arjen hallintansa tukemiseen. Internet-sivujen mukaan etsivät nuorisotyöntekijät ovat tavoitettavissa tiettyihin kellonaikoihin omilta toimipisteiltään, mutta sivustolla mainitaan, että tietyt seurakunnan ja järjestöjen erityisnuorisotyön ammattilaiset ovat tavoitettavissa puhelimitse myös virka-ajan ulkopuolella.

Katutyöntekijöitä tuolla on jonkun verran sit, jotka auttaa ihan tuolla kadulla, ni niitä tavataan joskus, kun mekin tehdään sitä valvontahommaa tuolla. - - Eihän se mitään tiivistä se mejän yhteistyö niitten kanssa oo, mutta kuitenkin tällasta, et kohtaamisia on ainakin ollu. Ja joskus ne saattaa olla yhteyksissä, jos ne tuntee henkilökohtaisesti jonkun poliisimiehen. Mutta semmosta ihan niinku organisoitua yhteistyötä ei varmaan oo, että se on enemmän tämmöstä käytännön työssä tullutta ja vapaaehtoisuuteen perustuvaa. (Alipäällystö)

9.11. Muita päihdepalveluita

A-klinikan toiminta mainittiin kahdessa haastattelussa. A-klinikka Oy:lla on Internet-sivujensa mukaan toimipisteet Espoossa, Haminassa, Helsingissä, Hämeenlinnassa, Järvenpäässä, Kokemäellä, Kotkassa, Kouvolassa, Lahdessa, Salossa, Tampereella ja Turussa, mutta lisäksi sillä on koko Suomen kattavaa toimintaa. A-klinikka Oy tekee sivuston mukaan yhteistyötä yli 150 eli noin puolien Suomen kunnista (311) kanssa. (A-klinikka 2018; Kuntaliitto 2018.) A-klinikkasäätiön yhteystietosivusto kunnallisista hoitopaikoista paikkakunnittain, näkyy ohjaavan *Jyväskylän yhteistoiminta-alueen terveyskeskusten (JYTE)* palveluiden piiriin, sivulla ollen linkit *päihdehoitajien vastaanottoon terveysasemalla* (ks. 9.1. Kunnallinen sosiaali- ja terveydenhuolto) ja *nuorisovastaanottoon* (A-klinikkasäätiö 2018). Kaupungin Internet-sivujen mukaan nuorisovastaanotto toimii Sepänkatu 4 A:n 2. kerroksessa, ja on tarkoitettu 13–22-vuotiaille nuorille ja heidän läheisilleen muun muassa päihde- ja mielenterveysasioissa. Nuorisovastaanoton työntekijöitä toimii tiettyinä päivinä myös 13–29-vuotiaiden kohtaamispaikka Bostaris-sa Forumissa (Jyväskylän kaupunki 2018d).

A-klinikka, nää kaikki laputhan meillä on niinku ihan näille alkoholipäihteille. Et niitä lappusia me jaetaan. (Päällystö)

Minnesota-malliin perustuva päihdekuntoutus tuli puheeksi kahdessa haastattelussa suuntana, johon päihdeongelmaista asiakasta voidaan kehottaa hakeutumaan. Mallin hoito perustuu 12 askeleen ohjelmaan. Minnesota-malliin perustuvaa hoitoa tarjotaan useammassa päihdekuntoutuspaikassa eri puolilla Suomea. Tunnetuimmasta päästä lienevät Lapuan ja Hämeenkosken hoitokeskusten *Minnesota-hoito*, Nurmijärvellä toimiva Kalliolan Settlementin *Myllyhoito* ja *Avominne Oy:n* toiminta (intensiivisemmän hoidon paikat Oulu ja Riihimäki), mutta näiden toimijoiden toiminta ei pääsääntöisesti tapahdu Jyväskylässä, sillä perusteella mitä tietoa heidän Internet-sivuiltaan löysin. *Länsi-Suomen alueen* (Lapua, Hämeenkoski) *Minnesota-hoidon jatkohoidolle* on tosin heidän Internet-sivujensa perusteella mahdollisuus muun muassa Jyväskylässä. Minnesota-mallin hoitojaksotus menee pääpiirteissään siten, että hoito alkaa *28 päivää kestäväällä perushoitojaksolla hoitokeskuksessa*, minkä aikana käydään askelohjelmasta läpi viisi. Loput askeleet käydään läpi *jatkohoidossa ja 48 viikoittaisen istunnon aikana*. Hoito on mak-

sullista. (Lue lisää aiheesta: Avominne Oy 2018; Kalliolan Settlementti 2018; Minnesota-hoito 2018.) 12 askeleen ohjelmaa toteuttavat myös vertaistukea tarjoavat *AA- ja NA-ryhmät*, joilla on useampia ryhmiä Jyväskylän alueella. (Nimettömät Alkoholistit 2018; Nimettömät Narkomaanit 2018.)

9.12. Ennalta estävä työ ja monialainen yhteistyö

Useampi haastateltu kertoi päällystön hoitavan poliisiaseman virallista sidosryhmäyhteistyötä ja käyvän esimerkiksi monialaisissa palaverissa viranomais- ja ammatillisten toimijoiden kanssa.

Useampi haastateltu kertoi käytännön työn kontaktien hoitamisen sidosryhmätoimijoihin toimineen aikaisemmin paremmin, kun poliisiasemalla toimi ennalta estävän toiminnan ryhmä. Ryhmän kerrottiin lakkautetun, mutta toimintaa kerrottiin käynnisteltävän tällä hetkellä uudelleen. Poliisin ennalta estävälle työlle, ja sitä mukaa sidosryhmäyhteistyölle ja koulupoliisityölle, suuntaamien resurssien kerrottiin olevan vähäisiä.

Tuo Ankkuri-toimintakin varmaan vähän niinku hakee muotojaan tällä hetkellä. Siihen on kyllä nimetyt henkilöt, että sitä kautta varmaan se homma.. (Alipäällystö)

Meillähän on ollu ennen täällä semmonen ennalta estävä poliisi, joka on tehny tämmöstä hommaa. Tai täällä on ollu ennen jopa semmonen ryhmäkin. Ja viranomaisyhteistyö on ollu yks niitten iso osa-alue. On ollu, mutta se on lakkautettu, eikä siitä kovin kauaa oo. Et se nyt vähän hakee taas sitä paikkaansa. Semmonen ryhmä on nyt taas uus, mutta ne nyt tota keskittyy tällä hetkellä tämmöseen tiedusteluun ja uhka-arvioitten tekemiseen, ja huolta aiheuttavien henkilöitten, niinku tämmösiin hommiin. Et siellä on nyt ihan retuperällä tää viranomaisyhteistyöhomma. - - Nyt on semmonen systeemi menossa, että ryhmien ylikonstaapelit, niin tota.. Pitäs luoda semmonen viranomaisyhteistyöverkosto. Semmonen projekti on menossa tällä hetkellä. Juuri tuli eilen sähköpostia, että tuli ens vuodelle (2019) jo kaikki päivämäärät. - - Se laitettiin viime keväänä (2018) käyntiin se juttu, ja sitä ollaan kehittämässä, juuri tällä hetkellä. Et siinä on sosiaalipuoli ja päihdepuoli ja lastensuojelu ja kaikki eri viranomaiset, mitä voidaan niinku kattoo, että on sidosryhmiä. (Alipäällystö)

Ennalta estävää työtä tehdään aika vähän tällä hetkellä. Ja kun koulupoliisitoiminta on ihan nollassa, niin tämmönen niinku rikos- ja päihdekierteessä olevien osalta, niin semmosta kohdennettua ei oikein hirveesti oo. Nyt kun on

vedetty henkilökuntamäärä alas, että tehtäviä ja töitä on paljon, niin se tarkoittaa, et kun on karsittu, niin se on karsittu just tuolta päästä. Kun sitä ei koeta tärkeeks, niin se niinku tavallaan, niin se karsiminen on tapahtunu sieltä päästä, mikä niinku olis sitä ennalta estävää. (Alipäällystö)

9.13. Poliisin omat keinot

- pakkokeinot pysäyttäjinä, tutkintavankilat ja vankilat katkoina
- häiriökäyttäytymiseen puuttuminen
  1. toisen asunnossa ilmaiseksi asuminen, mihin asunnon omistaja kyllästyy ja alkaa soittelemaan poliisia paikalle
  2. kaupunkien keskustojen päihteidenkäyttö ja häiriökäyttäytyminen, mikä vaikuttaa sekä keskustassa asioivien että yrittäjätahojen turvallisuuteen ja viihtyvyyteen
- asunnottomuuteen havahduttaminen

Se pitää ihmiselle itselle löytyä se motivaatio ja sitä ei kukaan istuta toiseen. (Päällystö)

Esimerkkinä tää, mitä vangitsemisvaatimusta kirjotan tässä, niin semmonen rikoskierteessä oleva nuori mies, niin toi Suomen suurin katko on varmaan tutkintavankilat. Ja yleensäkin vankilat. Niinku tääkin, niin tuossa on kaikenlaista. Lähinnä, no huumeiden käyttö, ja sitte huumeiden vaikutuksen alaisena ni tehdään kaikenlaista. Nytkin on.. Todella vakavalla rikosnimikkeellä mennään tällä hetkellä. Meillä ei oo oikein konsteja. (Päällystö)

Tarvitaan niitäkin tiloja, missä on kalterit ja paksut sementtiseinät, koska nää riehujathan tappaa välittömästi, jos ne saa hillua tuolla kaupungilla. Elikkä niitäkin toimintoja pitää olla. Ja niitä pitää käyttää kursailematta silloin kun tuota.. Mutta jos ei ole semmosta tarvetta niin kyllähän poliisiputka väärä paikka on. Ja joskus joutuu tekemään päätöksiä nopeasti, eikä aina ole aikaa neuvotellakaan. - - Mutta tuommonen kentällä muutaman vuoden työskennellyt poliisimies tai -nainen, niin niillä on pirun hyvä pelisilmä. Ne ei useestikaan erehdy siitä, että mihin kukakin lähtee. Siitä käytöksestä pystyy aistimaan sen. (Päällystö)

9.14. Yhteenvedo keinovalikoimasta

Alle on koottu yhdeksi taulukoksi (12) kappaleissa 9.1. – 9.13. esiteltyt keinot, mitä Jyväskylän poliisiaseman päällystö- ja alipäällystöpoliisit kertoivat haastatteluissaan olevan käytössään päihdeongelmaisten asiakkaiden auttamiseksi. Taulukko ei ole kaiken kattava kokonaisuus Jyväskylän alueen laajasta palveluverkostosta, eikä sitä voida sellaisena hyödyntää, vaan perustuu poliisien haastatteluissa kertomiin asioihin.

Taulukko 12. Haastateltujen näkemyksiä käytössään olevista keinoista päihdeongelmaisten asiakkaiden auttamiseksi. (Haastateltujen antamia tietoja täsmennetty lähteistä: A-klinikkasäätiö 2018; Aseman Lapset ry 2018; Avominne Oy 2018; Jyväskylän A-kilta ry 2019; Jyväskylän Katulähetys ry 2018; Jyväskylän kaupunki 2018b, 2018d, 2018e; Kalliolan Settlementti 2018; Keskisuomalainen 2018a; koppari.fi 2018; Kriisikeskus Mobile 2018; Kristillinen alkoholisti- ja narkomaaniryö ry 2018; KSSH 2018a, 2018c; Minnesota-hoito 2018; Nimettömät Alkoholistit 2018; Nimettömät Narkomaanit 2018; Poliisi 2018; Poliisihallituksen ohje POL-2018-49612: Menettely huumeaineiden käytöstä koskeissa asioissa, Sovatek-säätiö 2018, Väentupa ry 2018.)

	Palvelun tuottaja
Selviämisasema <ul style="list-style-type: none"> • rauhalliset päihtyneet, jotka eivät ole syyllistyneet rikokseen 	Sovatek-säätiö (2/2019→) <ul style="list-style-type: none"> • Kyllönmäki
	Jyväskylän Katulähetys ry (5/2018 – 12/2018) <ul style="list-style-type: none"> • Kankitie 9, Seppälänkangas
Avo- ja laitoshoido	Sovatek-säätiö <ul style="list-style-type: none"> • huumeongelmaisten hoitoon ohjaaminen • alkoholi-, huume-, lääke-, peli- ja muiden riippuvuuksien hoito Laitoshoitopalveluita (maksusitoumus, ostosopimus): <ol style="list-style-type: none"> 1. vieroitushoito-osasto 2. huumevieroitusosasto Avohoidon palveluita (lääkärinlausuntoja lukuun ottamatta maksuttomia), mm. <ul style="list-style-type: none"> • raskaana olevien päihdehoito • arviointi- ja tutkimuspalvelut • korvaushoito • ammattiautoilijoiden ja huumeita käyttäneiden rattiseuranta • kurssit, ryhmät, terapiat

Kriisiapua	Kriisikeskus Mobile 24/7 päivystysnumero
Rikosuhrapäivystys (RIKU)	<ul style="list-style-type: none"> • työntekijöillä hyvät kontaktit ja palveluverkoston tuntemus → kyky ohjata asiakas oikean palvelun piiriin
Päihdehoitajan vastaanotto	Jyväskylän yhteistoiminta-alueen terveyskeskukset (JYTE), keskussairaala, Kyllö <ul style="list-style-type: none"> • ohjaavat tarvittaessa esim. erikoispäihdehoitoon
Kunnan sosiaalihoito	Ensisijainen kontakti poliisiaseman tiloissa työskentelevä sosiaalityöntekijä <ul style="list-style-type: none"> • lastensuojeluasiat • lasten kuulustelut • vanhuspalveluasiat • täysi-ikäisen asiakkaan tilanteen kartoittaminen ja oikean palvelun piiriin ohjaaminen
Mielenterveyspalvelut	Keski-Suomen sairaanhoitopiiri/erikoissairaanhoito Jyväskylän yhteistoiminta-alueen terveyskeskukset
A-klinikka	A-klinikkasäätiön Internet-sivusto ohjaa Jyväskylän osalta kunnallisiin JYTE:n palveluihin → päihdehoitajien vastaanotto, sekä nuorisovastaanottoon. Nuorisovastaanotto on tarkoitettu 13–22-vuotiaille nuorille ja heidän läheisilleen mm. päihde- ja mt-asioissa. Sijainti: Sepänkatu 4 A 2, työntekijä toimii tiettyinä päivinä myös 13–29-vuotiaiden kohtaamispaikka Bostarissa Forumissa
Asumis- ja päiväkeskuspalvelut	Jyväskylän Katulähetys ry Voi mennä päihtyneenä: <ul style="list-style-type: none"> • Ensiaskel: Kankitie 9 (24h) Ei päihtyneenä: <ul style="list-style-type: none"> • Puuppola: Koluntie • Myllyjärvi: Roninmäentie 2 • Köhniö: Köhniönkatu 2 • Etappi: Vähämäentie 78 • Kuokkala: Kolmoispesänkatu 6
<ul style="list-style-type: none"> • Tuettu, hoidollinen ja/tai itsenäinen asuminen • Päihdekuntoutus 	KAN-koti, Kaunisharju <ul style="list-style-type: none"> • päihteetön • kristillinen
<ul style="list-style-type: none"> • Asioiminen virkatehtävien hoidon merkeissä 	Väentupa ry, Laukaa <ul style="list-style-type: none"> • kristillinen Päihteettömät: <ul style="list-style-type: none"> • Hoitokoti Seukkala • Asumispalveluita: Honkatupa, Kievari, Ketorinne Mäkituvan asumisyksikön asukkailla ei ole päihteettömyysvaatimusta, mutta itse alue on päihteetön

	<p>A-kilta, Kortesusuo</p> <ul style="list-style-type: none"> • päihteetön • uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton
Minnesota-malliin perustuva päihdekuntoutus	<p>Mm.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Minnesota-hoito: Lapuan ja Hämeenkosken hoitokeskukset <ul style="list-style-type: none"> • jatkohoidolle mahdollisuus Jyväskylässä 2. Kalliolan Settlementin Myllyhoito: Nurmijärvi 3. Avominne Oy: intensiivisemmän hoidon paikat Oulu ja Riihimäki
<p>Työvalmennus, työpaikat ja/tai koulutuksen tukeminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • asioiminen virkatehtävissä 	<p>Jyväskylän Katulähetys ry</p> <ul style="list-style-type: none"> • Talentti-valmennus • EkoCenter Talentti, Kankitie 14 • Talentti-pesula, Kankitie 14 • TalenttiTuuma”, Kankitie 10 • EkoCenter Harjunporras, Gummeruksenkatu 13 • EkoCenter Muurame Autotalo, Punasillantie 4
	<p>Sovatek-säätiö</p> <ul style="list-style-type: none"> • oppilaitosyhteistyö (mm. Jyväskylän Ammattiopiston oppisopimuskampuskeskus) • Starttiyksikkö Buustin työvalmennus - Sauma-starttivalmennus 17–29-vuotiaille • Tuotannollista toimintaa, Sorastajantie 4 • lyhytkurssit, hankkeet, projektit
	<p>Väentupa ry, Laukaa</p> <ul style="list-style-type: none"> • projektien ja hankkeiden kautta palkkatukityö-, työkokeilu-, oppisopimus- ja opiskelupaikkoja, ohjaus avoimille työmarkkinoille • mm. SER-kierrätys, tietokonehuolto ja -myynti, polkupyöräkorjaamo, vanerin myynti
<p>Etsivä nuorisotyö</p> <ul style="list-style-type: none"> • kohtaamisia katuvalvonnan merkeissä 	Sovatek-säätiö, Matarankatu 4
	Nuorisopalvelut, Veturintallinkatu 6
	Nuorten taidetyöpaja, Matarankatu 6
	Jyväskylän seurakunnan erityisnuorisotyö (tavoitettavissa lähes kaikkina aikoina)
	Jyväskylän Katulähetys ry, Nuortentalo Katutason etsivä nuorisotyö, Gummeruksenkatu 13 (ma-pe iltaisin)
	Aseman Lapset ry: Löytävä nuorisotyö/Walkers
	Valoa huomiseen hanke, romaninuorille suunnattu etsivä nuorisotyö ja ohjaus
Syyttäjäjyhteistyö	<p>Sisä-Suomen syyttäjänvirasto</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yhteistyötä mm. Poliisihallituksen ohjeen <i>Menettely huumeaineiden käyttör rikosta koskevissa asioissa</i> (POL-2018-49612) mukaisissa alle 18-vuotiaiden huumeiden käyttöä koskevissa asioissa →

	tähtää rikosoikeudellisesti syyttämättä jättämispäätökseen ja kasvatuksellisesti nuoren luopumiseen huumeiden käytöstä
Sovittelu	Keski-Suomen sovittelutoimisto <ul style="list-style-type: none"> väki ma poliisiaseman tiloissa rikosten ja riitojen osapuolille mahdollisuus kohdata toisensa ja käsitellä tapahtuman aiheuttamia haittoja. Soviteltavat asiat tyypillisimmin väkivalta- ja omaisuusrikoksia tai riita-asioita.
Katusovittelu	Aseman Lapset ry <ul style="list-style-type: none"> esim. nuorten Jyväskylän ydinkeskustassa tekemät rikokset, kuten näpistys
Terveysneuvontapalvelu (nk. neulojenvaihtotoiminta)	Sovatek-säätiö <ul style="list-style-type: none"> Kyllön päihdepalvelukeskus arkisin klo 9-12 VisiittiAuto, joka kiertää Jyväskylän kaupunginosissa ja lähikunnissa (Laukaa, Joutsa, Keuruu) Internetistä löytyvän aikataulun mukaan
Poliisin omat keinot	Pakkokeinot pysäyttävät, tutkintavankilat ja vankilat toimivat katkoina Ennalta estävä- ja Ankkuri -toiminta (sidosryhmäyhteistyö, koulupoliisi-työ...) Monialaisen viranomais- ja ammatillisen yhteistyön palavereihin osallistuminen (päällystö) Asiakkaan asunnottomuuteen ja työttömyyteen havahduttaminen
Vertaistukitoiminta	AA (Anonyymit Alkoholistit) NA (Nimettömät Narkomaanit) <ul style="list-style-type: none"> Useampia ryhmiä Jyväskylän alueella A-kilta Jyväskylä: Taitoniekantie 14, Kortesusuo Laukaa: Väentupa ry:n Kievari-asumispalvelun päiväkeskuksen yhteydessä KRIS (jäsenyhdistykset: Keskusliitto, Etelä-Suomi, Tampere, Oulu, Satakunta ja Etelä-Pohjanmaa): vankilasta vapautuvien vankien tukeminen

9.15. Poliisin ja päihdehuollon yhteistyöhön vaikuttavia tekijöitä

Haastattelujen perusteella poliisin ja päihdehuollon yhteistyön toimivuudessa on kunta- ja aluekohtaisia eroja. Yhteistyön muodostumiseen ja toimivuuteen vaikuttavat haastattelujen perusteella alla olevaan taulukkoon (13) kootut asiat.

Taulukko 13. Poliisin ja päihdehuollon yhteistyöhön vaikuttavia asioita.

POLIISI	PÄIHDEHUOLTO
<p style="text-align: center;">POLIITTINEN PÄÄTÖKSENTEKO → RESURSSIT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Onko kunnassa poliisiasema? • Onko kunnassa selviämisasema tai selviämishoitoasema? <ul style="list-style-type: none"> • Entä muita päihdehuollon toimijoita? • Onko sidosryhmäyhteistyön hoitamiselle riittävästi rahaa → työvoimaa, aikaa 	
<p style="text-align: center;">ESIMIESTASO</p> <ul style="list-style-type: none"> • resurssien toteuttaminen • toiminnan linjaaminen • virallisen sidosryhmäyhteistyön hoitaminen <ul style="list-style-type: none"> • vastuunjaon selkeys <ul style="list-style-type: none"> • työpaine • yksilölliset tekijät (arvot, asenteet, kiinnostus...) 	
<p style="text-align: center;">ASIAKASTYÖTÄ TEKEVÄ POLIISI TAI PÄIHDETYÖNTEKIJÄ</p> <ul style="list-style-type: none"> • toimivalta-asiat (laki, asetus, määräys, ohje) <ul style="list-style-type: none"> • palveluverkoston tuntemus (kanavat) <ul style="list-style-type: none"> • havaintokyky • arvot, asenteet, motivoituneisuus... <ul style="list-style-type: none"> • työpaine • henkilökohtaiset, työn kautta syntyneet, kontaktit sidosryhmätoimijoihin 	
<p style="text-align: center;">RIITTÄVÄN SYVÄLLE ULOTTUVA VUOROPUHELU, JOSSA TOIMIJA YMMÄRTÄVÄT TOISTENSA TOIMIVALLAN JA RESURSSIT JA SITÄ KAUTTA VALMIUDET</p>	

<p style="text-align: center;">YHTEISTYÖN KÄYTÄNNÖN HAASTEITA:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tiedon saaminen sidosryhmätoimijan organisaatiouudistuksista ja muutoksista palveluiden järjestämisessä • Poliisin ja sosiaali- ja terveydenhuollon (päihdehuollon) maantieteelliset aluerajat ovat paikkapaikoin erilaiset <ul style="list-style-type: none"> • Sähköpostin suuri informaatiotulva • Palveluverkoston monimutkaisuus <ul style="list-style-type: none"> ”Siinä kun rupee tavoittelee, että ketä sä tavotat.” (Alipäällystö) - palvelunumerot soittoaikoineen
--

Haastatelluilta kysyttiin, kenen varassa tai vastuulla he näkivät kontaktien muodostumisen alueen päihdepalveluiden kanssa olevan. Vastaukset olivat siltä osin kohtuullisen yhteneviä, että suurimmassa osassa haastatteluista nähtiin päällystön hoitavan poliisiase-
man virallista sidosryhmäyhteistyötä. Lisäksi poliiseilla kerrottiin olevan henkilökohtaisia, vuosien saatossa muodostuneita kontakteja sidosryhmätoimijoihin, joiden nähtiin vaikuttavan merkittävästi käytännön yhteistyöhön.

Kyllähän se esimiesasia, tai ainakin esimiehen toimeksianto. Kyl mä nään, et me ollaan kumminkin puolisoillaallinen organisaatio. - - Kyllähän kontaktit, et jos ajatellaan, vaikka jonnekin sosiaalitoimen puolelle tai vastaavaa, niin kyllä se ois sit esimiestason hyvä olla, joka sen kontaktin luo. Ja sit sovitaan ne yhteiset pelisäännöt. - - Ei täällä hirveesti voi vanhempi konstaapeli linjata, että me tehdään jatkossa näin meidän yksikössä. Et se jopa menee minun esimiehelle sitten eli yksikönjohtajalle. (Päällystö)

Valitettavan usein henkilötasolla, että joku henkilö profiloituu siihen. Tietysti varmaan tuolla sosiaali- ja terveystasolla, siellä henkilöt vaihtuu ja muuta, mut sit tavallaan ne vastinparit täällä poliisissa on monestikin sellasia hyvinkin perinteisiä. Tietysti omalta kohdaltani, että täällä kun oon Keski-Suomessa kohta 30 vuotta enemmän tai vähemmän huumausaineisiin liittyvien asioiden kanssa ollu tekemisissä, niin on niinku profiloitunu semmoseks tietynlaiseks yhteistyötahoks poliisissa. (Päällystö)

Eihän tätä oo vastuutettu täällä millään tavalla. Tässä ei oo semmosta vastuuta jaettu ollenkaan. Et ei mulle koskaan kukaan oo tullu sanomaan, että tää on jonkun vastuulla. - - Se jää ihan sen yksittäisen poliisimiehen tehtäväks. Että joko hän haluaa auttaa, ottaa selvää, et mihin tää ihminen ohjataan tai muuta – tai ei. Se riippuu siitä, minkälainen tieto sulla on siitä, yksittäisellä poliisimiehellä. Mitä sä tiedät näitä väyliä. (Alipäällystö)

Useammassa haastattelussa korostui, että käytössä olevat keinot ja kanavat päihdeongelmaisen asiakkaan oikean avun piiriin ohjaamiseksi ja/tai sidosryhmäyhteistyön vastuunjako poliisissa ei ole selkeä. Useampi haastatelluista näki, että asiaa voitaisiin parantaa esimerkiksi (1) selkeämmällä vastuunjaolla, (2) paremmalla tiedotuksella sidosryhmäyhteistyöstä ja vastuuhenkilöistä poliisin päässä, (3) koulutuksen lisäämisellä ja (4) kehittämällä selkeä proseduuri, minkä mukaan voitaisiin toimia.

Kyl mää näkisin, että voitais parantaa niinku sitä huomattavastikin (päihdeongelmaisten oikean avun piiriin ohjaamista). - - Siinä on hyvä jatkotyön paikka: kehittää joku toimiva toimintamalli. - - On paljon helpompi jalkauttaa joku asia, jos meillä on joku proseduuri, miten meet. Jos tulee tällanen tapaus, ni ota yhteyttä tuohon ja tuohon henkilöön. Tai voisit antaa, et tällasia kortteja on. (Päällystö)

Sanotaanko näin, että varmaan ne prosessit ei oo kovin selviä ainakaan. Aina-ki näppituntuma on semmonen, että siellä ei ehkä sitä tietoa, osaamista, oo riittävästi, että sitä ois syytä niinku kehittää. - - Sen prosessin pitäis olla niinku selkeempi ja se yhteistyö. Oikeitten viranomaisten ja tahojen kans pitäis olla selvä, että mihin otetaan yhteyttä, jos nähdään, että tilanne on jonkunlainen. Et se pitää se hoitoonohjaus alottaa. (Alipäällystö)

Meille kuuluu vähän kaikki. Me ollaan semmonen papista sairaanhoitajaan välillä. Tietysti on niin paljon niitä osa-alueita, ja sitte pitäis vielä kouluttaa tuota lakiakin ja sitä puolta, mitä tarvitaan niinku päivittäistoiminnassa, ja syyttä-jäkoulutuksia ja niin edelleen. Eli on paljon osa-alueita, mihin olis hyvä kiinnittää lisää huomiota, ja tää on yks niistä. (Päällystö)

9.16. Haastateltujen näkemyksiä: poliisien arvot ja motivoituneisuus päihdeongelmaisten hoitoon ohjaamiseen sekä päihdepalveluiden tuntemus

Haastatelluilta kysyttiin, miten päihdeongelmaisten (huume-, alkoholi- ja lääkeriippuvaiset) päihdepalveluiden piiriin ohjaaminen arvotetaan heidän työyhteisössään, ja kuinka motivoituneita he ajattelevat poliisiasemansa poliisien keskimääräisesti olevan päihdeongelmaisten hoitoon ohjaamiseen. Haastatellut katsoivat asiaa siitä näkökulmasta, minkä omalta paikaltaan organisaatiossa näkevät. Haastateltujen vastauksissa oli suurta vaihtelua. Ne voidaan jakaa karkeasti viidenlaisiin:

- Hoitoon ohjaaminen on todella tärkeä asia, mihin peruspoliisilta löytyy osaaminen ja motivoituneisuus.
- Hoitoon ohjaaminen on yksi työtehtävä muiden joukossa, joka hoidetaan virallislähteiden edellyttämällä tavalla.
- Poliisien motivoituneisuus vaihtelee yksilöstä ja/tai ulkoisista tekijöistä riippuen (ks. alla oleva taulukko 14).

- Hoitoon ohjaaminen on poliisin päivittäistoiminnassa liian vähälle huomiolle jäävä asia, mihin voitaisiin (päihdeiden käytön poliisille tuoma työmäärä huomioiden) panostaa enemmän.
- Poliisissa vallitsee yleisesti ottaen vanhoilliset asenteet, joiden mukaan rosvo on rosvo, joka on itse aiheuttanut oman tilanteensa, ja poliisi on poliisi. Aitoa välittämistä asiakkaan tilanteesta, uskoa kierteestä irtautumiseen tai laaja-alaista ymmärrystä asiakkaan ongelmista ei keskimääräisesti ole.

Moni haastatelluista mainitsi haastattelussaan, että poliisien motivoituneisuudessa huume- ja alkoholiongelmiaisten asiakkaiden auttamiseen ja ohjaamiseen on yksilöstä ja/tai ulkoa päin vaikuttavista tekijöistä johtuvia eroja. Alla olevaan taulukko (14) on koottu haastatteluissa mainittujen asioiden perusteella.

Taulukko 14. Haastateltujen näkemyksiä poliisin päihdeongelmaisen asiakkaan hoitoon ohjaamisen tekemiseen ja onnistumiseen vaikuttavista tekijöistä.

Poliisin motivoituneisuuteen vaikuttavia ja siitä johtuvia tekijöitä	Ulkoa päin vaikuttavia tekijöitä
<p>Virkaiän myötä tullut kokemus</p> <ul style="list-style-type: none"> + palveluverkoston tuntemus + rutiini perus työhön (vrt. virkauran alussa olevat; työtilanteet kattavia, monta asiaa muistettavana) - kyynistyminen, uskon menettäminen ihmisiin <p>Sektorit/työtehtävä, missä toimii (tai on suurimman osan virkaurasta toiminut)</p> <ul style="list-style-type: none"> • palveluverkoston tuntemus • ihmisten asioinnin luonne: tuleeko tarvetta ohjata päihdehuollon palveluihin? • resurssien suuntaaminen, kiire • kyynistyminen <p>Yksilölliset tekijät</p> <ul style="list-style-type: none"> • persoona • arvot • viran ulkopuolinen elämäkokemus ja koulutus 	<p>Asiakkaan oma motivoituneisuus päihdehoitoon menemiseen</p> <p>Onko paikkakunnalla selviämisasiä tai selviämishoitoasema?</p> <p>Miten paikkakunnalla on resursoitu muihin päihdehuollon palveluihin?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Onko palveluita tarjolla? • Kuinka helppoa hoitopaikka on saada? <p>Onko hoitoon ohjaamisesta ollut koulutusta poliisiasemalla sen sektorin työntekijöille, millä poliisi toimii?</p>

<p>Vuorovaikutus hoitoon ohjaamistilanteessa (1) voi jäädä nopeasti ohitetuksi mekaaniseksi toimenpiteeksi, mikä tehdään velvoitteen vuoksi (2) voi kummuta aitoa välittämistä asiakkaasta ja hänen tilanteestaan → minkälaisen muistijäljen haluamme asiakkaalle tilanteesta jättää?</p>	
--	--

Tää on kokonaisuutta, mikä edistää ja helpottaa myös meidän työtä. - - Ensimmäisesti olen sen linjan kannattaja, että me palvellaan esitutkintaprosessia, niinku tutkinnan puolella. Mut ei tää niin mustavalkosta voi olla, että sitten vaan nimi alle ja pihalle. Että, tiedostetaan se, ja että ois niitä toimivia käytänteitä, minne ohjataan. Ja että saa apua. (Päällystö)

Ei, se on hyvin huonolla pohjalla. Et sanotaan nyt niinku rattijuopumuksesta, kun ohjaa (ks. perusteet kappaleesta 6.3. Päihderiippuvuus ja ajo-oikeus), niin se on sillei, että: "Hei haluatko hoitoon?" – "En oo kiinnostunu." – "Terve." Se on näin. Että ei siihen kyllä uhrata täällä mitään. Se jätetään sen asiakkaan omalle kontolle, hakeutuuko vai ei. Ja senhän tietää kuinka siinä käy. Sen vois ihan suoraan sanoa niin, että ei siitä välitetä. Et kuulusteluun ja pois. (Alipäällystö)

Haastateltujen näkemykset Jyväskylän poliisiaseman poliisien alueen päihdepalveluverkoston tuntemuksesta vaihtelivat. Suurin osa haastatelluista arveli, että tuntemus ei ole keskimääräisesti kovin hyvällä tasolla. Poliisin alueen päihdepalvelutarjonnan tuntemiseen arveltiin vaikuttavan:

- poliisin työtehtävän
- poliisin arvojen ja omakohtaisen kiinnostuksen asiaa kohtaan
- onko sektorilla, millä poliisi toimii, ollut aihetta koskien koulutusta
- työpaineen tuoman kiireen (vaihtelee eri työtehtävissä) → onko aikaa perehtyä työajalla
- kuinka paljon tutkinta- tai kenttäryhmässä on vaihtuvuutta (virkasuhteen alussa tiedon tulva valtava → päihdepalveluyhteistyö ja hoitoon ohjaaminen saattavat jäädä toissijaisiksi asioiksi; vastaavasti poliisin vaihtaessa työtehtävää muodostuneet henkilökohtaiset kontaktit sidosryhmätoimijoihin usein menevät mukana)

Kyllä kaikki varmaan Katulähetyksen ja Sovatekin tietää. (Alipäällystö)

Ei se varmasti paras mahdollinen oo. Et se mihin tässä niinku nojaututaan tällä hetkellä, on tuo selviämisasema, mihin toimitetaan ihmisiä. Ja sit taas niinku vastaavasti tuo päihdepalvelusäätiön pitämä toiminta tossa Kyllönmäellä, niinku tämmösten, jotka haluaa katkolle. (Alipäällystö)

Mää väitän et tuntemus on huonolla tasolla. Esimerkiks mää en tunne ollenkaan. Kyllä mun pitäis tietää paremmin tässä ajassa. - - Tiedetään, et jotain on, mutta ne ei kuulu meille. (Alipäällystö)

9.17. Miten poliisin tekemää sidosryhmäyhteistyötä päihdeongelmaisten asiakkaiden auttamiseksi kannattaisi kehittää?

Tutkimukseen osallistuneet päällystö- ja alipäällystöpoliisit pohtivat haastatteluissaan, mihin suuntaan Jyväskylän alueen päihdehuollon järjestämistä ja poliisin tekemää sidosryhmäyhteistyötä päihdepalveluluiden kanssa kannattaisi kehittää. Alla olevaan taulukoon (15) on koottu näkemyksiä poliisien haastatteluista.

Taulukko 15. Haastateltujen näkemyksiä kehittämiskohteista poliisin päihdeongelmaisten asiakkaiden auttamiseksi tekemässä sidosryhmäyhteistyössä.

Kehittämiskohde	Mitä saavutettaisiin?	Mitä haasteita toteuttaa?
Poliisille selkeä toimintamalli käytössä olevista keinoista ja kanavista, sisältäen: (1) Kuvaus asiakastilanteesta, (2) Siinä sovellettavat lakipykälät, ohjeet ja määräykset (3) Minne ohjataan, (4) Sidosryhmätoimijan yhteystiedot ja ajankohdat, milloin tavoitettavissa	(1) Säästäisi poliisilta aikaa ja helpottaisi asiakkaiden eteenpäin ohjaamista, (2) Asiakas saisi parempaa palvelua	Vastaa tulevat tilanteet ovat kompleksisia eivätkä noudata samaa kaavaa. Sama malli ei soveltuisi koko Suomen alalle, koska palveluiden toteutus vaihtelee eri alueilla. Poliisi ei tee sidosryhmäyhteistyötä yksin; mallia tulisi päivittää sidosryhmätahojen ja poliisin toiminnan muuttuessa.
Selviämisasema poliisitalokonseptin yhteyteen; kulku putkan viereisestä ovesta	(1) Palvelu kohtaa asiakkaan, (2) Säästää poliisilta kuljetuksiin ja poliisilakiperustaisten sisään kirjaamiseen menevää aikaa, (3) Selviämisaseman	Tilat Raha

	asiakkaan käytöksen muuttuminen poliisiin asiakkuudeksi → nopea siirto putkalle; parantaisi selviämisaseman työntekijöiden työturvallisuutta	
Selviämisasema maakuntiin	Palveluiden tasavertaisuus	Raha
Rauhallisten juopuneiden talteen ottamisen ulkoistaminen kaupungille tai yksityiselle toimijalle	Säästää poliisin resursseja → kansalaisille parempaa palvelua rikosasioissa	(1) Työturvallisuuskysymykset asiakkaan käytöksen muuttuessa poliisin tehtäväksi, (2) Raha, (3) Lainsäädännölliset ja toimivalta-asiat
Koulutusta päihdepalveluiden toiminnasta	(1) Tietouden lisääminen alueen päihdepalveluista, (2) Mahdollisten yhteistyön ongelmakohtien esille tulo ja korjaaminen	Resurssit: aika ja raha. Poliisin työssä tulee hallita laaja-alaisesti erilaisia tietoja ja taitoja; on paljon muutakin mitä olisi hyvä kouluttaa (esim. laki, järjestelmät, voimankäyttö...)
Yksityisille päihdepalveluille parempi status toimia poliisin kumppanina	Lisäisi yksityisten päihdepalvelutuottajien arvostusta. Madaltaisi kynnyksiä tehdä yhteistyötä ilman pelkoa virkavirheen tekemisestä.	Edellyttäisi lakipykälää, joissa selkeä kirjaus poliisin yhteistyöstä yksityisten päihdepalveluiden kanssa (esim. tietojen luovuttaminen, asiakkaan kohtelu...)
Toimiva moniviranomaisyhteistyöverkosto Selkeä vastuu päihdepalveluyhteistyöstä nimetyille poliiseille Virka-aikaa tekevä päihdehuoltoasioihin keskittynyt ihminen poliisiasemalle (poliisi tai sosiaali-/terveydenhuolto)	Yhteistyösuhteita tulee käytännössä hoidettua	Tiedon kulkemiseen sidosryhmäyhteistyöstä koko organisaatiolle kiinnitettävä huomiota, että tieto siitä kuka on poliisissa vastuuhenkilö, miten yhteistyötä käytännössä hoidetaan ja mitä yhteistyökumppanin kanssa on sovittu ei jää ”sumuun”/yksilötasolle
Lisää resursseja ennalta estävälle työlle, kuten koulupoliisityölle	Onnistunut päihde- ja rikoskierteeseen päättämisen ennalta estäminen on etu yksilölle ja hänen läheisilleen sekä säästö yhteiskunnalle	Raha, päättäjien arvot

Muutamassa haastattelussa mainittiin, että poliisissa olisi käyttöä selkeälle toimintamallille, josta ilmenisi esimerkiksi 1. päihdeongelmaisen asiakkaan tilanne, 2. tapauksessa

poliisia velvoittavat lakipykälät, asetukset määräykset ja ohjeet, 3. vaihtoehdot, minne voidaan ohjata ja 4. sidosryhmäyhteistyötahojen yhteystiedot tavoittamisaikoinen.

Joku toimiva malli, mihin me voidaan ihminen ohjata. - - Kun on tällainen tilanne, niin voitais tehdä näin. - - Se ois mun mielestä se, mitä mallia vois ja kannattais viedä eteenpäin. (Päällystö)

Haastatellut poliisit näkivät, että toimintamalli säästäisi onnistuessaan poliisilta eri vaihtoehtojen punnitsemiseen kuluvaan aikaan ja mahdollistaisi asiakkaalle paremman palvelun saamisen. Mallin rakentamisen haasteeksi nähtiin, että poliisitehtävissä vastaan tulevat tilanteet (esimerkiksi päihdeongelmaisten asiakkaiden tekemät rikokset, elämäntilanne ja asenne), ja siten asiakkaan palvelun tarve, eivät ole samanlaisia. Samaa proseduuria ei voitaisi soveltaa myöskään koko Suomen alalle, koska kuntien käytännöt päihdehuollon palveluiden järjestämisen suhteen vaihtelevat aluekohtaisesti. Lisäksi sekä poliisiin että sidosryhmätoimijoiden (esimerkiksi päihdepalvelut) toiminta-alueen maantieteelliset rajat vaihtelevat, eivätkä ne ole aina keskenään yhtenevät. Mallia tulisi myös päivittää säännönmukaisesti, koska käytännöt muuttuvat. Tästä hyvä käytännön esimerkki on, että tämän pro gradu -tutkimuksen kirjoittamisen aikana Jyväskylän kaupungin rahoittaman selviämisasemapaalvelun tuottaminen siirtyi Jyväskylän Katulähetysry:ltä Sovatek-säätiölle.

Muutama haastatelluista kertoi toivovansa, että Jyväskylän selviämisasema tai selviämishoitoasema sijaitsisi fyysisesti poliisitalokonseptin yhteydessä. Haastatelluista ilmeni, että Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueella, Tampereella, 24 tuntia vuorokaudessa palveleva selviämishoitoasema sijaitsee Tampereen pääpoliisiaseman vieressä. Osassa haastatelluista mainittiin esimerkkinä myös, että Helsingin Töölössä toimii selviämishoitoasema Kisahallin putkan yhteydessä. Haastateltujen keskuudessa nähtiin, että selviämisaseman tai selviämishoitoaseman toimiminen poliisitalokonseptin yhteydessä, säästäisi poliisilta resursseja, koska 1. poliisiin ei tarvitsisi kirjata asiakkaita poliisilakiperustaisina putkaan ja 2. kuljetuksiin ei menisi ylimääräistä aikaa. Lisäksi toimintamalli lisäisi poliisiin ja selviämisaseman tai selviämishoitoaseman välistä sidosryhmäyhteistyötä ja mahdollistaisi asiakkaalle matalalla kynnyksellä tilanteeseensa tarkoituksenmukaisemman palvelun saamisen. Poliisiputkan sijaitseminen selviämisasema- tai selviämishoitoaseman vieressä, parantaisi myös palvelussa työskentelevien työturvallisuutta,

mahdollistaen asiakkaan nopean siirtämisen putkatiloihin, hänen käyttöksensä muuttues-
sa poliisiin ja putkavartijoiden asiakkuudeksi.

Jos mulla ois valta ja voima, ni se (selviämisasema tai selviämishoitoasema) ois aina poliisitalokonseptin yhteydessä. Ja niinku Helsingissä se meni sillai, et sieltä selviämishoitoaseman puolelta tuli työntekijä käytännössä vastaan siinä tiskillä. Et he suoraan niinku sano oikeastaan, että he vois ottaa. - - Monella tavalla se jopa nopeuttaa poliisin työtä, koska sillonhan sitä ei kirjata mihinkään, niinku sisälle niin sanotusti, koska se meneekin kaupungin hoteisiin sillon eikä poliisin kiinniottamaks. Ja sit taas vähän niinku molemmin päin. Sit taas sieltä siirrettiin sieltä selviämisaseman puolelta, jos sit rupes ärhentelee siellä, ja he ei tullu toimeen, ni sit siirty sit putkan puolelle. (Päällystö)

Osa haastatelluista mainitsi, että selviämisasema- tai selviämishoitoasemapalvelu tulisi periaatteessa olla maakunnissakin saatavilla palveluiden alueellisen tasapuolisuuden nimissä. Käytännössä niin ei kuitenkaan ole – edes paikkakunnilla, missä on toiminnassa oleva poliisiasema. Haastatellut nimesivät syyksi rahan. Ensinnä tilojen järjestäminen palvelua varten maksaa, mutta ennen kaikkea työvoiman palkkaaminen toimimaan palvelussa 24/7.

Osa haastatelluista toivoi yksityisille päihdepalvelutuottajille parempaa lainsäädännöllistä statusta toimia poliisiin yhteistyökumppanina. Esimerkiksi rauhallisten juopuneiden talteen ottamista pohdittiin, tuleeko sen olla osa poliisin työtä, vai voisiko sen ulkoistaa kaupungille tai yksityiselle toimijalle? Osa haastatelluista ideoi selviämisasemalle katu-partioita, jotka keräisivät rauhalliset juopuneet talteen. Toimintamallin hyvä puoli olisi, että se vapauttaisi poliisiresursseja keikoille, joissa olisi kyseessä rikos tai aggressiivisesti käyttäytyvä henkilö. Toimintamallin toteuttamisen ongelmia olisivat tällä hetkellä muun muassa: 1. lainsäädäntö- ja toimivaltakysymykset: kuka tahansa ei saa kerätä miten tahansa ihmisiä omaisuuksineen talteen, 2. raha: palvelun järjestäminen maksaa ja 3. kunnallisen tai yksityisen palvelussa työskentelevän työturvallisuus: päihtyneen asiakkaan käytös saattaisi muuttua poliisitehtäväksi.

Se et jääkö se jossain vaihees poliisilta kokonaan pois, päihtyneitten ihmisten talteen otto tuolta kadulta, ni ei sekään huono vaihtoehto oo. Et meillä ois joku yksityistetty firma, joka hoitais tuolta. Ne ohjattaiski hälytyskeskuksen puhelut heille. He kävis kattomassa. Sit jos se onkin joku tosi hankala tapaus, niin sitten poliisille. Mut alkutiedoissa, jos se on vaan makaava juoppo, joka on tuol-

la, niin se voitais aivan hyvin kyllä jonkun muun toimesta hoitaa selviämisesemalle. Et se on resurssikysymyksenä siinä. - - Kannattaako meidän kesäiltana käyttää tohon aikaa, että me noita kolmenelosta poimitaan tänne sitte? Mut siinä tulee aina tietyt oikeudelliset asiat sitten kysymykseen, ja minkälaiset voimankäyttöoikeudet on, että missä vaiheessa se ihminen siirtyy niin sanotusti sitten poliisiin asiakkaaks, jos se onkin aggressiivinen. (Alipäälylystö)

Poliisin toiminta on hirveen säänneltyä, ja meitä kuitenkin sitoo aika pitkälle kaikki lait ja asetukset tässä toiminnassa. Poliisilaki on mukana siinä. Et minä alla sit toimittais, jos kuvitteellisesti ajatellaan, et meille perustettais tänne kaupungille joku tällönen yksikkö, mikä sit keräis näitä ihmisiä? Sehän ei oo ihan niin vaan, että meillä olis tällönen toimiva yksikkö. Sehän täytyy sit säännellä ihan samalla tavalla, kun meidän päihtyneiden talteen otto. Henkilönsuojalain puolelta tulee varmaan asioita, mitkä pitää miettiä sit.. Että kuinka se ihminen kirjataan sisään ja muuta. Et ei se pelkästään, että juoppoja kerätään talteen. Se on säänneltyä toimintaa kuitenkin siinä, missä mekin tehdään päihtyneiden talteen otto, niitten säilyttäminen. - - Kuinka se kohtelu on tuolla, ja minkälaiset tilat pitää olla. Et tuo selviämisesema nyt on. Se on hyväksytty paikaks, minne ihminen pystytään viemään. (Alipäälylystö)

Suurin osa haastatelluista kertoi toivovansa poliisiin tekemälle ennalta estävälle työlle lisää resursseja. Lisäresurssit mahdollistaisivat kattavamman sidosryhmäyhteistyön tekemisen ja esimerkiksi koulutusten pitämisen alueen sosiaali- ja terveydenhuollon ja päihdehuollon palveluista. Tällä hetkellä koulutusten järjestämisen haasteeksi nähtiin, että poliisin työ on laaja-alaista ja on paljon muitakin asioita, mitä pitäisi kouluttaa. Moni haastatelluista toivoi selkeämpää vastuunjakoja ja parempaa tiedostusta sidosryhmäyhteistyöstä ja kontaktihenkilöistä.

10. JOHTOPÄÄTÖKSET

Kyllähän meillä kosketuspintaa on päihdeongelmaisiin. Parhaat tai pahimmat, niin varmaan tulee satoja yöpymisvuorokausia vuodessa meillä. Tietyt nimet voi sanoa, jotka aika lailla päivittäin tuodaan tuosta kyliltä tähän lepäämään, meidän tiloihin. (Päällystö)

Sekä tämän tutkimuksen haastatteluiden että lukuisten aikaisempien tutkimusten perusteella tiedetään, että kansalaisten alkoholi-, huume- ja lääkeriippuvuudet ovat taustatekijöinä merkittävälle osalle poliisin virkatehtävistä. Vaikka poliisilla on paljon kosketuspintaa päihdeongelmiin virkatehtävissään, päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijoiden hyödyntämisen tarvetta, mahdollisuuksia ja ongelmakohtia poliisissa, ei ollut maassamme aikaisemmin tutkittu. Tässä tutkimuksessa huomioitiin poliisin entisissä asiakkaisissa oleva potentiaali, katsoen poliisin toiminnan kehittämistä ja vaikutavuuden lisäämistä päihdehaittojen torjumiseksi ja ennalta estämiseksi. Lisäksi tutkimuksessa pyrittiin kartoittamaan, minkälaisia keinoja ja sidosryhmäyhteistyötä Jyväskylän poliisiaseman poliiseilla on käytössään, päihdeongelmaisten asiakkaidensa auttamiseksi. Tutkimuksen ydinkysymyksiä olivat:

1. Mitä kokemusasiantuntijuus on, ja miten sitä on aikaisemmin hyödynnetty julkisella ja kolmannella sektorilla?
2. Miten poliisissa suhtaudutaan päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuuteen?
3. Onko poliisissa tarvetta päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemustiedolle? Mitä lisäarvoa sillä voitaisiin saada? Ja mitä haasteita, riskejä ja esteitä sen hyödyntämiseen liittyy?
4. Minkälaista yhteistyötä Jyväskylän poliisiasema tekee tai on tehnyt toimialueensa päihdehuollon tai muiden sidosryhmätahojen kanssa päihderiippuvaisten asiakkaidensa auttamiseksi? Onko sidosryhmätahoissa kokemustaustaisia työntekijöitä?
5. Miten kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä poliisissa kannattaisi kehittää?
6. Miten poliisin ja alueen päihdehuollon sidosryhmäyhteistyötä kannattaisi kehittää?

Kysymykseen 1 saatiin vastauksia aikaisemmasta kokemusasiantuntijuutta koskevasta tutkimuksesta ja kirjallisuudesta. Koska *päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuuden* hyödyntämisen mahdollisuuksia *poliisissa* ei ole maassamme aikaisemmin tutkittu, kysymyksiin 2–6 haettiin vastauksia teemahaastattelemalla 12 Jyväskylän poliisiaseman poliisia, joista 4 on päällystöön ja 8 alipäällystöön kuuluvia. Haastateltuja oli niin valvonta- ja hälytyssektorilta, rikostorjunnasta ja -tutkinnasta (päivittäistutkinta ja keskitetty tutkinta) kuin liikennepoliisista – näkemysten saamisiksi eri sektoreilta.

Tutkimuksen tekemisen ensimmäinen haaste oli teoriaperustan muodostaminen. *Kokemuksen* käsite on vanha ja sitä on tutkittu esimerkiksi filosofian ja psykologian tieteenaloilla paljonkin (ks. esim. Perttula 1995: 27–36; Niiniluoto 2002: 9). Sen sijaan käsitteillä *kokemusasiantuntija*, *kokemusasiantuntijuus* ja *kokemustieto* on lyhyt historia. Suomen kielen dosentti ja erityisasiantuntija Vesa Heikkisen mukaan *kokemusasiantuntija* -sanalle ei löydy osumia Suomen media-arkistosta viime vuosikymmenen puolelta. Kotimaisten kielten keskuksen sanapöytäkirjoihin kokemusasiantuntija on hänen mukaansa ilmestynyt vuonna 2011. (Heikkinen 2015.) Käsitteitä kokemusasiantuntija, kokemusasiantuntijuus ja kokemustieto ei löydy myöskään esimerkiksi Kielitoimiston sanakirjasta (tarkastettu: Kotimaisten kielten keskus 22.3.2018). En katso kokemusasiantuntijuudella olevan vielä vakiintunutta, jämäkkää teoriaperustaa – joskin sitä on tutkittu 2000-luvun alusta lähtien kasvavissa määrin, pääasiassa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kehittämisen näkökulmasta. Päihde- ja mielenterveyspalvelut ovat olleet tutkimuksessa keskeisessä roolissa. Vaikka päihdeongelmat ovat myös poliisin asiakastyön keskiössä, päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden, poliisin entisten asiakkaiden, kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisen mahdollisuutta poliisissa ei ole aikaisemmin maassamme tutkittu – eikä silmäni osunut, että olisi muissa maissakaan.

Koin teoriaperustan muodostamisen ja empiirisen aineiston analysoimisen tutkimuksen tekemisen haastavimmiksi vaiheiksi. Tutkimushaastattelut sujuivat omalla painollaan haastateltujen kanssa etukäteen sovittuina ajankohtina ja litteroiminen oli käytännössä mekaanista työtä. Teoriaperustan muodostamisen ja empiiriseen aineistoon sisällyttämisen teki haastavaksi *kokemusasiantuntijuuden aikaisemman teoriaperustan ja polii-*

sin toimivaltaa sääntelevien virallislähteiden yhteensovittaminen, useine ristiriitaisuuk-
sineen. Poliisin toiminta on hyvin säänneltyä ja toimivalta tulee *laista* – tai vähintään
asetus-, määräys- tai ohjetasolta. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen poliisissa ei
mene kaikilta osin yksi yhteen verrattuna hyödyntämiseen kunnallisissa sosiaali- ja ter-
veydenhuollon tai kolmannen sektorin päihde- ja mielenterveyspalveluissa (vaikkakin
heidänkin toiminnalleen on omat lain säädöksensä). Aineistoon sisälle pääsemistä olisi
todennäköisesti helpottanut, jos en olisi vastavalmistunut poliisi, kuten tutkimusta teh-
dessäni olen ollut, vaan minulla olisi enemmän työkokemusta poliisista. Uskon tosin,
että tutkimuksessani olisi ollut työtä pitempään virassa olleellekin poliisille. Vaikkakin
tutkimus oli työläs, koin että se oli myös antoisa ja mielenkiintoinen. Opin sen tekemi-
sen, ja erityisesti teemahaastattelujen ja aineiston analysoimisen, myötä paljon.

Tutkimuksen teemahaastattelujen oli tarkoitus herättää keskustelua (1) päihde- ja rikos-
kierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisen mahdollisuuksista po-
liisissa ja (2) poliisin tekemästä yhteistyöstä alueen päihdehuollon kanssa, päihderiippu-
vaisten asiakkaiden palveluiden piiriin saamiseksi – pohtien niitä monesta näkökulmas-
ta. Mielestäni tutkimus täytti tämän tavoitteen. Tutkimuksen haastateltaviksi valikoitui
päälylystö- ja alipäälylystöpoliiseja, joilla on poliisikokemusta 12–40 vuotta. Vaikkakin
kokemusasiantuntija -käsite koettiin poliisille kohtuullisen vieraaksi ja uudeksi, ja näkö-
kulma lähestyä poliisin toiminnan kehittämistä poliisin entisissä asiakkaissa olevan po-
tentiaalinen pohtimisen kautta totutusta poikkeavaksi, haastateltujen pitkät virkaurat ja
monipuolinen työkokemus eri sektoreilta ja työtehtävistä, mahdollistivat aiheen riittävän
kattavan käsittelemisen. Useampi haastateltu arveli, että lyhyemmällä poliisikokemuk-
sella olisi ollut vaikea esittämiini kysymyksiin vastata. Haastatteluista sai koottua laaja-
alaisen aineiston tutkimuksen empiirisen osan muodostamiseksi. Tutkimustulosten
yleistettävyyttä pohdittaessa on otettava huomioon tutkimuksen laadullisuus. Vaikkakin
tutkimus on toteutettu tarkasti ja luotettavasti (ks. kuvaus tutkimuksen toteuttamisesta
kappaleesta 7), haastatelluilla on korkea ammattitaito ja saatu aineisto oli laadukasta, on
tutkimustuloksia pidettävä laadullisen tutkimuksen mukaisesti ainutlaatuisina, vain tätä
aineistoa koskevana (ks. Tuomi 2007: 97).

Tutkimuksen keskeisimmät johtopäätökset ovat:

- Poliisin tekemä sidosryhmäyhteistyö asiakkaiden alkoholi- ja huumeasioissa perustuu lähtökohtaisesti *viranomais- ja ammatilliseen yhteistyöhön*.
- Poliisin toimivalta perustuu lakiin. *Ei ole olemassa virallislähdettä* (laki, asetus, määräys, ohje), *joka sääntelisi poliisin toimimista kokemusasiantuntijoiden kanssa* (esim. tietojen luovuttaminen, kustannusten korvaaminen...)
- Poliisia sitovat *salassapito- ja vaitiolovelvollisuus* estävät asiakkaan tietojen luovuttamisen ulkopuoliselle toimijalle, mukaan lukien kokemusasiantuntijat. Tietoja voidaan luovuttaa toiselle viranomaiselle tai muulle julkista tehtävää hoitavalle toimijalle *niissä rajoissa mitä laki antaa toimivaltaa*.
- Muita keskeisiä haasteita kokemusasiantuntijoiden hyödyntämisessä poliisissa ovat asenteet, luottamus ja ennalta estävälle työlle suunnattujen resurssien vähäisyys.
- Haastatellut näkivät kokemusasiantuntijuuden hyvänä yhteiskunnallisena tukitoimena, kun sitä hyödynnetään oikeassa paikassa, oikealla tavalla ja oikealle kohderyhmälle.
- Suurimman osan poliiseista mielestä kyse on sosiaali- ja terveydenhuollollisesta (sis. päihdehuolto) asiasta, ei poliisin.
- Mikäli kokemusasiantuntijaa pystyttäisiin virallislähteiden puitteissa hyödyntämään poliisin asiakastilanteessa, tarkoituksenmukaisin paikka siihen olisi haastattelujen perusteella nuoren, ensimmäisiä kertoja huumeiden käytöstä kiinni jäävän (päivittäis) tutkinnan asiakkaan kuulustelutilanne (/ennen tai jälkeen).
- Poliisiin on *mahdollista* nykyainsäädännöllä hyödyntää päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuutta ainakin:
  - (1) *Kokemustietona*: asiakaspalaute, tieteellinen tieto (heiltä kerätty), poliisien kouluttaminen, poliisille kentältä kerrotut asiat → organisaation toiminnan kehittäminen, inhimillisempi kohtaaminen ja toisen käden tiedon hyödyntäminen asiakastilanteissa, valvonnan kohdentaminen, rikoksiin puuttuminen.
  - (2) *Yhteistyökumppanina* päihdevalistuksen pitämisessä, ammattilaisten kouluttamisessa, monialaisissa työryhmissä, hankkeissa ja projekteissa.
  - (3) *Sidosryhmäorganisaatioiden kautta*. Jyväskylän poliisiasemalla on päihdehuollon sidosryhmätoimijoita, joiden työntekijöiden joukossa on huume- ja/tai

alkoholiriippuvuudesta irtautuneita ihmisiä (esim. Sovatek-säätiö, Jyväskylän Katulähetys ry) → asiakkaan ohjaaminen tai toimittaminen paikkoihin, missä on mahdollisuus hyödyntää kokemusasiantuntijoita.

- Poliisin tekemän hoitoon ohjaamisen (huumeongelmaiset, rattijuopot...) vuorovaikutustilanteissa on todennäköisesti parantamisen varaa. Tilanne jäänee monelta mekaaniseksi, nopeasti ohitetuksi ja pelkästä velvoitteesta tehdyksi toimenpiteeksi.
- Haastatteluista nousi toive selkeästä proseduurista, mistä ilmeni minkä palvelun piiriin asiakas voidaan missäkin tilanteessa ohjata. Proseduuri vaatisi päivitystä, mikäli alueen kuntien päihdehuollon järjestämisessä tulisi muutoksia.

Tästä tutkimuksesta on johdettavissa useampia jatkotutkimusaiheita. Keskeisimmäksi jatkotutkimustoiveeksi nousi haastatteluista äsken mainitsemani selkeän toimintamallin kehittäminen, mistä ilmeni a) asiakkaan tilanne, b) tilanteessa sovellettavat virallislähteet, c) sidosryhmätoimija, minkä palvelun piiriin voidaan ohjata, d) sidosryhmätoimijan yhteystiedot ja tavoittamisajankohdat. Malli selkeyttäisi poliisin päihde- ja mielen-terveysongelmaisten asiakkaiden palveluihin ohjaamisprosesseja ja helpottaisi toiminnan jalkauttamista organisaatiossa. Toinen haastatteluista noussut jatkotutkimusidea koskee poliisin päihdepalveluyhteistyökumppaneita. Osaa haastatteluista kiinnosti tutkimukseni aiheen tarkastelu heidän suunnastaan käsin: minkälaista yhteistyötä he toivovat poliisin kanssa? Kokevatko he lakiin kirjatun toimivaltansa (erityisesti yksityiset päihdepalveluiden tuottajat) riittäväksi yhteistyöhön poliisin kanssa? Onko heillä kokemusasiantuntijoita käytössä, ja miten he toivoisivat asiakkaiden ohjautuvan poliiseilta kokemusasiantuntijoiden vaikutuspiiriin? Itse pohdin poliisien omakohtaisen kokemuksen, omasta tai läheisen päihdeongelmasta ja siihen mahdollisesti liittyvästä hoitoprosessista, hyödyntämisen mahdollisuuksia poliisissa. Paljonko tällaista kokemusta poliisista löytyy? Voitaisiko siitä saada nykyistä enemmän irti? Miten? Kaikkinensa toivon, että kunnan järjestämän päihdehuollon ja poliisin välisestä yhteistyöstä käydään keskustelua jatkossakin, löydetään toimivia käytänteitä ja palvelut saataisiin yhdenvertaisiksi myös maaseutupaikajissa.

LÄHDELUETTELO

- A-klinikka (2018). Tietoa meistä: A-klinikka Oy. Viitattu 26.12.2018. <https://www.a-klinikka.fi/tietoa-meista/a-klinikka-oy>
- A-klinikkasäätiö (2018). Yhteystiedot: JYTE. Viitattu 26.12.2018. <https://a-klinikkasaa-tio.fi/yhteystiedot/kunnalliset-hoitopaikat-paikkakunnittain/jyte>
- Alhanen, Kai. (2013). John Dewey'n kokemusfilosofia. Helsinki: Hakapaino.
- Aseman Lapset ry (2018). Toimintamuotomme. Viitattu 15.12.2018. <http://www.asemanlapset.fi/fi/toimintamuotomme/>
- Avominne Oy (2018). Hoito-ohjelmat. Viitattu 21.12.2018. <https://www.avominne.fi/riippuvuushoidot/hoito-ohjelmat/>
- Backman, Jussi & Juha Himanka (2007). Husserlin fenomenologia menetelmänä. Artikkelissa: Fenomenologia. Saatavissa 20.4.2018: [filosofia.fi/node/2712#Husserlin%20fe nomenologia%20menetelm%C3%A4n%C3%A4](http://filosofia.fi/node/2712#Husserlin%20fe%20nomenologia%20menetelm%C3%A4n%C3%A4)
- Becker, Carol S. (1992). Living & Relating: an introduction to phenomenology. Newbury Park: Sage.
- Beresford, Peter (2002). User Involvement in Research and Evaluation: Liberation or Regulation? *Social Policy and Society* 1(2), 95–105. Saatavissa 20.4.2018: <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=100147&fileId=S1474746402000222>
- Beresford, Peter & Suzy Croft (2004). Service Users and Practitioners Reunited: The Key Component for Social Work Reform. *The British Journal of Social Work* 34(1), 53–68. Saatavissa 20.4.2018: <http://bjsw.oxfordjournals.org/content/34/1/53.abstract>

- Beresford, Peter, Markku Salo & Eeva Varner (2008). Kokemuksen muodonmuutos: kohti palveluiden käyttäjien omaa tutkimustoimintaa. Pori: Mielenterveyden keskusliitto ry.
- Bransford, John D., Ann L. Brown & Rodney R. Cocking (eds). (2000). How People Learn: Brain, Mind, Experience and School. Washington D. C.: National Academy Press.
- Bäcklund, Pia (2007). Tietämisen politiikka: Kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Clark, Marion, Ann Davis, Adrian Fisher, Tony Glynn & Jean Jefferies (2008). Transforming services: Changing lives. A Guide for Action. Birmingham: The Centre of Excellence in Interdisciplinary Mental Health The University of Birmingham and research. Saatavissa 25.3.2017: <https://www.birmingham.ac.uk/Documents/college-social-sciences/social-policy/CEIMH/guide-transforming-services-2010.pdf>
- Clutterbuck, David & Belle Rose Ragins (toim.) (2002). Mentoring and diversity: an international perspective. Butterworth-Heinemann. Oxford.
- Diakoniaopistot (2013). Kokemusasiantuntijuuden ABC. Saatavissa 25.3.2018: doep.layer.fi/3728972-Kokemusasiantuntijuuden-abc.html
- Doel, Mark & Lesley Best (2008). Experiencing social work. Learning from service users. London: Sage.
- Eskelinen, Anne (2000). Rakkautta ja rajoja kasvatukseen. Toim. Jukka Hämäläinen. Helsinki: Kirjapaja.

- Eskola, Jari & Juha Suoranta (2000). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 86–87.
- Fischer, Jan, Joanne Neale, Michael Bloor & Nicholas Jenkins (2008). Conflict and user involvement in drug misuse treatment decision-making: a qualitative study. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy* 3:21. Saatavissa 18.4.2018: <http://www.substanceabusepolicy.com/content/3/1/21>
- Forster, Rudolf & Jonathan Gabe (2008). Voice or choice? Patient and public involvement in the national health services in England under new Labour. *International Journal of Health Services* 38, 333–356.
- Gouinlock, James S. (2017). John Dewey. American philosopher and educator. Saatavissa 25.3.2018. <https://www.britannica.com/biography/John-Dewey>
- Hanifi, Riitta (2011). Suomalaiset tekevät melko paljon vapaaehtoistyötä. Hyvinvointikatsaus 3/2011. Tilastokeskus. Saatavissa 20.3.2018: https://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-09-26_002.html
- Heikkinen, Vesa (2015). Asiantuntija ja kokemusasiantuntija. Muuttumassa ehkä koko asiantuntemuksen idea. Artikkelit Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivulla. Saatavissa 22.3.2018: https://www.kotus.fi/nyt/kotus-blogi/vesa_heikkinen/asiantuntija_ja_kokemusasiantuntija.19287.blog
- Heino, Petteri, Mari Randell & Sanna Virolainen (2005). Sosiaalityötä poliisilaitoksella: paikallisesta innovaatiosta valtakunnalliseksi käytännöksi. Saatavissa 4.6.2018: http://sosiaalitalo.fi/wp-content/uploads/2013/01/sosiaality%C3%B6t%C3%A4_poliisilaitoksella.pdf
- Hietala, Outi & Päivi Rissanen (2015). Kokemusasiantuntija – hoidon ja avun kohteesta omien kokemusten jakajaksi sekä palveluiden kehittäjäksi. Opas kokemus-

asiantuntijatoiminnasta. Helsinki: Kuntoutussäätiö ja Mielenterveyden keskusliitto.

Hietala, Outi (2013). Missä mennään, mihin vielä päästään? Kokemusasiantuntijatoiminnan koordinaatteja, etappeja ja karttamerkkejä. Esitys A-klinikkasäätiön Verkot-foorumissa Tampereella 28.11.2013. Saatavissa 22.3.2018: <http://projektit.a-klinikka.fi/huuko/sites/projektit.a-klinikka.fi/huuko/files/Outi%20-Hietalan%20luentopowerit%207-11-2013.pdf>

Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme (2000). Tutkimushaastattelu, teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino, 47–48, 66.

Hua XXV: Aufsätze und Vorträge (1911–1921) [kirjoituksia ja esitelmiä]. (Husserliana, 25.) Nijhoff, Dordrecht 1987. ”Philosophie als strenge Wissenschaft” [kirjoitus 1911], 3–62.

Husserl, Edmund (1995). Fenomenologian idea: viisi luentoa. Helsinki: Lokikirjat.

Hyväri, Susanna & Markku Salo (toim.) (2009). Elämäntarinoista kokemustutkimukseen. Helsinki: Mielenterveyden keskusliitto.

Hyvärinen, Elise (2009). Mielenterveyskuntoutujasta kokemusasiantuntijaksi: Kuvaus mielenterveyden kokemusasiantuntijuuden muodostumisesta. Opinnäytetyö. Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma.

Jankko, Terhi (2008). Mielenterveyden kokemusasiantuntijuuden merkityksiä kuntoutujien ja omaisten ryhmäkeskusteluissa – Me voidaan kertoa että tämmösenkin asian kanssa voi elää että mä oon hullu. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma.

- Jankko, Terhi (2009). Kaikki elämässä ei olekaan kiveen hakattu: Kokemus tiedoksi - projektin väliraportti. Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry:n julkaisuja 4. Tampere: Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry.
- Juusela, Tuulikki, Tuula Lillia & Jari Rinne (2000). Mentoroinnin monet kasvot. Helsinki: Yrityskirjat.
- Jyväskylän A-Kilta ry (2019). Vaihtoehto juomiselle. Viitattu 29.3.2019. a-kilta.net
- Jyväskylän Katulähetys ry (2018). Jyväskylän Katulähetys ry:n viralliset Internet-sivut. Viitattu 17.12.2018. www.jklkl.fi
- Jyväskylän kaupunki (2018a). Sovittelijana toimiminen. Viitattu 15.12.2018.
<https://www.jyvaskyla.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/aikuisten-sosiaalipalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu-0>
- Jyväskylän kaupunki (2018b). Rikos- ja riita-asioiden sovittelu. Viitattu 15.12.2018.
<https://www.jyvaskyla.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/aikuisten-sosiaalipalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu>
- Jyväskylän kaupunki (2018c). Poliisilaitoksen sosiaalityö. Viitattu 17.12.2018. <http://www.jkl.fi/sosiaalipalvelut/lastensuojelu/avohuollontuki/poliisilaitoksensosiaalityo>
- Jyväskylän kaupunki (2018d). Nuorisovastaanotto. Viitattu 26.12.2018. <https://www.jyvaskyla.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lasten-nuorten-ja-perheiden-palvelut/nuorisovastaanotto>
- Kaila, Katja (toim.) (2014). Onnistunut vapaaehtoistoiminta. Opas toiminnan kehittäjälle. Viitattu 2.6.2018. https://www.kierratyskeskus.fi/files/8928/Onnistunut_vapaaeh_toistoiminta_opas_VETY_0514web.pdf

- Kailio, Anna-Leena (2014). Kotona asuvien ikäihmisten osallisuus hyvinvointipalveluiden suunnittelussa. Sosiaalityö. Itä-Suomen yliopisto: Yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunta.
- Kalliolan Setlementti (2018). Hoitoon hakeutuminen. Viitattu 21.12.2018. <https://www.kalliola.fi/sosiaalityo/paihteet/hoitoon-hakeutuminen/>
- Karttunen, Anna, Aija Kettunen & Keijo Piirainen (2013). Yhteistyöllä hyvinvointia. Järjestöjen välinen ja järjestö-kuntayhteistyö hyvinvoinnin lisääjänä. Diakoniamattikorkeakoulun julkaisu. Saatavilla 8.4.2018. http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/3843/Yhteistyolla_hyvinvointia_Jarjestojen_valinen_ja_jarjesto-kuntayhteistyö_hyvinvoinnin_lisaajana.pdf
- Kajanoja, Jouko (2000). Sosiaalinen pääoma ja kolmas sektori. Hyvinvointikatsaus 1/2000, 21–24.
- Keeton, Morris T. (1962). Empiricism, pp. 89 – 90 teoksessa Dagobert D. Runes (ed.) Dictionary of Philosophy, Littlefield, Adams, and Company, Totowa, NJ.
- Kendall, Jeremy & Martin Knapp (2000). The third sector and welfare state modernisation: Inputs, activities and comparative performance. Civil Society Working Papers 14. December 2000. Saatavilla 24.4.2018. <http://cdj.oxfordjournals.org/content/early/2012/09/26/cdj.bss021.full.pdf+html>
- Keskisuomalainen (2018a). Jyväskylän selviämisasema muuttaa Kankitieltä – uusi sijainti lähempänä sairaalan päivystystä. Viitattu 14.12.2018. Julkaistu 14.11.2018. <https://www.ksml.fi/kotimaa/Jyv%C3%A4skyl%C3%A4n-selvi%C3%A4misasema-muuttaa-Kankitielt%C3%A4-%E2%80%93-uusi-sijainti-l%C3%A4hemp%C3%A4n%C3%A4-sairaalan-p%C3%A4ivystyst%C3%A4/1283827>

Keskisuomalainen (2018b). Jyväskylässä pääsee taas putkaan – osa kiinniotetuista kuljetetaan edelleen Jämsään ja Saarijärvelle. Viitattu 16.12.2018. Julkaistu 11.7.2018. <https://www.ksml.fi/kotimaa/Jyv%C3%A4skyl%C3%A4ss%C3%A4-p%C3%A4%C3%A4see-taas-putkaan-%E2%80%93-osa-kiinniotetuista-kuljetetaan-edelleen-J%C3%A4ms%C3%A4n-ja-Saarij%C3%A4rvelle/1223239>

Kiviniemi, Päivi (2012). Ammattiauttajien ja kokemusasiantuntijoiden yhteistyö ja kumppanuus. Teoksessa: Kati Hankkila (toim.) Epävakaudesta elämään – Kokemusasiantuntijat ja ammattilaiset kertovat. Tallinna: Prometheus kustannus Oy, 159.

koppari.fi (2018). Etsivä nuorisotyö. Viitattu 15.12.2018.

<https://www.koppari.fi/jyvaskyla/palvelut/etsiva-tyo/>

Kriisikeskus Mobile (2018). Ammattitaitoista apua kriisiin 24h/7vrk! Soita 014 266 7150. Viitattu 18.12.2018. <https://kriisikeskusmobile.fi/>

Kristillinen alkoholisti- ja narkomaanityö ry (2018). JO 13 VUOTTA AMMATILLISTA PÄIHDEKUNTOUTUSTA JYVÄSKYLÄSSÄ! Jyväskylän Kan-koti. Viitattu 19.12.2018. <https://www.kan.fi/toimintayksikot/jyvaskylan-kan-koti>

KSSHP (2018a). Päihdehoitajatoiminta. Keski-Suomen sairaanhoitopiiri. Viitattu 17.12.2018. [http://www.ksshp.fi/fi-FI/Yhteystiedot/Muut_tutkimus_ja_hoitopalvelut/Paihdehoitajatoiminta\(39159\)](http://www.ksshp.fi/fi-FI/Yhteystiedot/Muut_tutkimus_ja_hoitopalvelut/Paihdehoitajatoiminta(39159))

KSSHP (2018b). Mietityttääkö oma tai läheisesi päihteiden käyttö? Päihdehoitajatoiminta JYTE:n perusterveydenhuollossa. Keski-Suomen sairaanhoitopiiri. Viitattu 17.12.2018. <file:///C:/Users/Omistaja/Downloads/P%C3%A4ihdehoitajae-site.pdf>

- Kuntaliitto (2018). Kaupunkien ja kuntien lukumäärät ja väestötiedot. Sivustoa päivitetty 21.12.2017. Viitattu 26.12.2018. <https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumaarat>
- Kupias, Päivi & Matti Salo (2014). *Mentorointi 4.0*. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Kuvajainen, Juha (2016). *Uskalla tietää: tiedonto vai tietämisen vapaus*. Kustannus Oy Taivaankaari.
- Kylmä, Jari, Anna-Maija Pietilä & Katri Vehviläinen-Julkunen (2002). Terveyden edistämisen lähtökohtia. Teoksessa: Anna-Maija Pietilä, Tuovi Hakulinen, Eila Hirvonen, Päivikki Koponen, Eeva-Maija Salminen & Kirsi Sirola (toim.) *Terveyden edistäminen. Uudistuvat työmenetelmät*. Helsinki: WSOY, 70-73.
- Laitila, Minna (2010). *Asiakkaan osallisuus mielenterveys- ja päihdetyössä. Fenomenografinen lähestymistapa*. Väitöskirja. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. Terveystieteiden tiedekunta.
- Lakanen, Ensio (2012). *Filosofisesti merkittäviä asioita*. Saatavilla 22.3.2018. http://www.lakanen.fi/Finnish/Dokut/410_mahdollisuus.htm
- Lammers, J. & Brenda Happell (2003). Consumer participation in mental health services: looking from a consumer perspective. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing* 10. Victoria: Blackwell Publishing Ltd.
- Lankinen, Paavo, Asko Miettinen & Veikko Sipola (2004). *Kehitä osaamista – hyödynnä kokemusta*. Hämeenlinna: Talentum Media Oy.
- Lester, Helen, Lynda Tait, Elisabeth England & Jonathan Tritter (2006). Patient involvement in primary care mental health: a focus group study. *The British Journal of General Practice* 56(527), 415–422. Saatavilla 25.3.2018. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1839015/>

Megginson, David (2000). Current issues in mentoring. *Career Development International*.

Mielen avain -hanke (2012). Kokemusasiantuntijakoulutus. Mielen avain -hankkeen kokemusasiantuntijakoulutuspilotti. Projektisuunnitelma. Saatavilla 6.6.2018. www.mielenavain.fi

Mielen ry (2018). Kokemusasiantuntija. Saatavilla 25.3.2018. <https://www.muotiala.fi/toiminta/kokemusasiantuntijatoiminta/>

Minnesota-hoito (2018). Päihdehoitoa Länsi-Suomen alueella loistavin hoitotuloksin. Viitattu 20.12.2018. <https://www.minnesota-hoito.fi/lansi-suomi/>

Niiniluoto, Ilkka. (2002). Kokemus-kollokvion avaussanat. Teoksessa: Leila Haaparanta & Erna Oesch (toim.) *Kokemus*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Juvenes Print Oy, 9–14.

Nimettömät Alkoholistit (2018). Ryhmähaku: Jyväskylä. Viitattu 21.12.2018. <http://www.aa.fi/groupsearch.php>

Nimettömät Narkomaanit (2018). Kokoukset: Jyväskylä. Viitattu 21.12.2018. <https://www.nasuomi.org/kokoukset/?sbg=1>

Nykänen, Kristiina (2006). Holistinen ihmiskäsitys. Oppimateriaali: VirtuaaliAMK, Päihdetyön lähtökohdat ja haasteet, Etiikka, Ihmiskäsitykset. Saatavilla 22.3.2018. www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot0407016/1138352400309/1157026947138/1157030182944/1157031497033.html

Oikari, Susanna (2016). Päihde- ja rikoskierteestä irtautuminen – irtautuneiden kokemuksia poliisin kohtaamistilanteista sekä neuvoja tuleville poliiseille kohtaami-

siin. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, opinnäytetyö. Saatavissa 6.6.2018: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201804124507>

Peltoniemi, Mai (2017). Aivan kuin minua ei olisi. Autoetnografia emotionaalisesta traumasta ja toipumisesta. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaali-alan koulutusohjelma, sosionomi, ylempi ammattikorkeakoulu. Saatavissa 6.1.2019: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2017112418037>

Peltoniemi, Mai (2011). Normaali narkomaani? Kokemustutkimus huumeriippuvuudesta, hoidosta ja toipumisesta. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Raportteja 49. Sosiaali-alan koulutusohjelma, sosionomi. Saatavissa 6.1.2019: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-231-8>

Perttula, Juha (1995). Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Suomen fenomenologinen instituutti. Tampere: Yliopiston jäljennepalvelu, 27–37.

Poliisi (2018). Rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelu. Viitattu 18.12.2018. <https://www.poliisi.fi/rikkokset/sovittelu>

Poliisi (2019). Sisä-Suomen poliisilaitos. Viitattu 29.1.2019. <https://www.poliisi.fi/sisa-suomi>

Psykonomiopisto (2010). Kokemusasiantuntijuus. Saatavissa 15.10.2010: <http://www.psykonomiopisto.com/kokemusas.html>

Päihdelinkki.fi (2017). Ikääntyneet ja päihteidenkäyttö. Artikkelijulkaistu 8.8.2017. Kirjoittaja: Sisko Salo-Chydenius. Saatavissa 6.2.2019: <https://paihdelinkki.fi/tietopankki/tietoiskut/paihteiden-kayton-erityisryhmia/ikaantyneet-ja-paihteidenkaytto>

Rauhala, Lauri (2005). Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Gaudeamus.

Rauhala, Lauri (1995). Tajunnan itsepuolustus. Helsinki: Gaudeamus.

Rikosseuraamuslaitos (2012). Päihdetyön linjaukset vuosille 2012 – 2016. Viitattu 1.2.2019. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisumuut/6Cr2xRZTS/Paihdelinjaukset_2012-2016_RINKIIN.pdf

Rissanen, Päivi (2007). Skitsofreniasta kuntoutuminen. Licensiaattityö. Kustantaja: Mielenterveyden keskusliitto ry.

Rissanen, Päivi (2015). Toivoton tapaus? Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta. Helsingin yliopisto. Väitöskirja. Kuntoutussäitiön tutkimuksia 88/2015. Saatavissa 25.3.2018: https://kuntoutussaatio.fi/assets/files/2016/06/Paivi_Rissanen.pdf

Ropponen, Mervi (2011). Kokemusasiantuntijuus kehittämisen välineenä Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin psykiatrian toiminta-alueella. Sosiaali- ja terveyshallintotieteen pro gradu -tutkielma. Vaasa: Vaasan yliopisto.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Anna Puusniekka (2006). KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavissa 29.1.2019: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Sandell, Sampo (2005). YHDESSÄ ELÄMÄÄN! Tapaustutkimus kasvatusyhteistyön lähtökohdista ja toteutuksesta Laukaassa. Pro gradu –tutkielma, Opettajankoulutuslaitos, Kasvatustieteiden tiedekunta. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto.

Shepherd, Geoff, Jed Boardman & Mike Slade (2008). Making Recovery a Reality. Sainsbury Centre for Mental Health. Saatavissa 27.3.2017: https://www.meridenfamilyprogramme.com/download/recovery/tools-for-recovery/Making_recovery_a_reality_policy_paper.pdf

- Sirkiä, Johanna (2017). Työmatkakulut, verovapaat päivärahat, km-korvaukset ja muut matkakulukorvaukset. Saatavissa 2.6.2018: <https://relipe.fi/tyomatkakulut-vero-vapaat-paivarahat-km-korvaukset-matkakulukorvaukset/> Relipe Oy: Tilitoimiston blogi.
- Sini, Carlo (2004). Empirismo. Teoksessa: Gianni Vattimo et al. (eds.) Enciclopedia Garzanti della Filosofia.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2009). Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009: Mieli 2009 -työryhmän ehdotukset mielenterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi vuoteen 2015. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:3.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2018). Terveyspalvelut. Viitattu 23.12.2018. <https://stm.fi/terveyspalvelut>
- Sovatek-säätiö (2018). Sovatek-säätiön viralliset Internet-sivut. Viitattu 15.12.2018. <http://www.sovatek.fi/>
- Takala, Tuomas (1995). Kasvatussosiologia. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2015). Kokemusasiantuntijuus. Teoksessa: Airi Partanen, Juha Moring, Viveca Bergman, Jouko Karjalainen, Minna Kesänen, Jaana Markkula, Mauri Marttunen, Saini Mustalampi, Esa Nordling, Timo Partonen, Päivi Santalahti, Pia Solin, Tytti Tuulos & Sanna Wuorio (toim.) Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009-2015: Miten tästä eteenpäin? THL, työpaperi 20/2015, 239.
- Toikko, Timo (2009). Asiakkaiden osallistuminen kehittämistyöhön. Seinäjoen ammattikorkeakoulu: Valtaväylä-hanke.

- Toikko, Timo (2011). Kokemusasiantuntija palveluiden kehittäjänä. Teoksessa Petri T. Ruuskanen, Katri Savolainen & Mari Suonio (toim.) Toivo sosiaalisessa: Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. Kuopio: UNIpress.
- Toikko, Timo (2012). Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat. Tampere: Tampere University Press.
- Toikko, Timo (2016). Artikkelit: Asiakkaasta kokemusasiantuntijaksi. Saatavissa: 15.12.2016. <https://www.aspa.fi/en/node/744>.
- Toivio, Timo & Esa Nordling (2013). Mielenterveyden psykologia. Helsinki: Edita.
- Tuomi, Jouni (2007). Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Tammi.
- Valliluoto, Sari (2014). Vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista ja esteistä. Helsinki: Kilpailu- ja kuluttajavirasto. Saatavissa 6.6.2018: <http://www.kkv.fi/globalassets/kkv-suomi/julkaisut/selvitykset/2014/kkv-selvityksia-4-2014-vapaaehtoistointa.pdf>
- Venkula, Jaana (1994). Tiedon suhde toimintaan. Helsinki: Yliopistopaino.
- Verohallinto (2017). Yleishyödyllisten yhteisöjen ja julkisyhteisöjen vapaaehtoistoiminnan ennakkoperintäkysymykset. Saatavissa 2.6.2018: <https://www.vero.fi/contentassets/3c462050e11d4aeed1bee1983c6f36d/yleishyodyllisten-yhteisojen-ja-julkisyhteisojen-vapaaehtoistoiminnan-ennakkoperintakysymykset.pdf>
- Verohallinto (2018a). Palkka ja työkorvaus verotuksessa. Saatavissa 31.5.2018: https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48037/palkka_ ja _tyokorvaus_verotuksessa/#2.2-ty%C3%B6korvauksen-m%C3%A4%C3%A4ritelm%C3%A4

Verohallinto (2018b). Työmatkakustannusten korvaukset verotuksessa. Saatavissa 31.5.2018: https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48013/tyo-matkakustannusten_korvaukset_verotuk3/

Väentupa ry (2018). Tukea – Turvaa – Toimintaa. Viitattu 20.12.2018. <https://vaentupa.fi/>

Warren, Janet (2008). Service user and carer participation in social work. Learning Matters, Exeter.

Weinstein, Jenny (2010). Conclusion: The Way Forward for Service User Involvement and Recovery. Teoksessa: Mental Health, Service User involvement and Recovery. Toim. Jenny Weinstein. Great Britain: MPG Books Group, Cornwall.

VIRALLISLÄHTEET

Laki 4/1734. Oikeudenkäymiskaari

Laki 1889/1939. Rikoslaki

Laki 41/1986. Päihdehuoltolaki

Laki 1116/1990. Mielenterveyslaki

Laki 1118/1996. Ennakkoperintälaki

Laki 621/1999. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta

Laki 2000/812. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista

Laki 761/2003. Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa

Laki 1015/2005. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta

Laki 417/2007. Lastensuojelulaki

Laki 805/2011. Esitutkintalaki

Laki 872/2011. Poliisilaki

Laki 980/2012. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista

Poliisihallituksen ohje. Menettely huumausaineen käyttörikosta koskevissa asioissa
17.12.2018 (POL-2018-49612)

Poliisihallituksen ohje. Päihderiippuvuus ja ajo-oikeus 11.04.2016 (POL-2016-3257)

LIITTEET

LIITE 1. TUTKIMUSLUPAHAKEMUS [tekstissä olevat tunnistetiedot on korvattu ha-
kasulkeilla, joiden sisälle on kirjoitettu poistetun tekstin sisältö]

Susanna Oikari, HTK/Vaasan yliopisto

[Tutkielman tekijän kotiosoite]

[Tutkielman tekijän sähköpostiosoite]

[Tutkielman tekijän puhelinnumero]

Apulaispoliisipäällikkö Kari Hemminki

Sisä-Suomen PL

Hallinto- ja esikuntapalvelut

[Apulaispoliisipäällikön sähköpostiosoite]

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Anon tutkimuslupaa Sisä-Suomen poliisilaitoksen Jyväskylän poliisiaseman kuuden (6)
päällystöön ja kuuden (6)* alipäällystöön kuuluvan poliisin haastattelemiseksi Pro gra-
du -tutkimukseeni. *[*Tutkija on hakenut lupaa lisätä haastateltavien alipäällystöpolii-
sien määrän kuudesta kahdeksaan 29.10.2018 sähköpostilla. Lupa alipäällystöpoliisien
määrän lisäämiseen on myönnetty muutoin tämän tutkimuslupahakemuksen ehdoilla
sähköpostilla 30.10.2018.]*

Opiskelen Vaasan yliopistossa hallintotieteen maisterintutkintoa, pääaineenani julkis-
johtaminen. Poliisi (AMK) -tutkinnosta valmistuin 18.5.2018. Teen Pro gradu –tutkiel-
maa Vaasan yliopistoon Kokemusasiantuntijuudesta. Keskityn tutkielmassani erityisesti
poliisin rooliin päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuudessa.

Haastattelut olisivat paikan päällä yksilöille tehtäviä teemahaastatteluja. Yksi haastattelu kestäisi noin 45–60 minuuttia. Haastatteluihin ei tarvitse valmistautua etukäteen. Haastattelussa käsiteltäisiin muun muassa seuraavia asioita:

1. Miten poliisissa suhtaudutaan kokemustietoon?
2. Mitä mahdollisuuksia päällystään ja alipäällystään kuuluvat poliisit näkevät päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden, entisten poliisin asiakkaiden, kokemusasiantuntijuuden hyödyntämiselle poliisissa? Miten kokemusasiantuntijuutta voitaisiin hyödyntää? Mitä lisäarvoa sillä saataisiin poliisin viranomaistoiminnalle?
3. Mitä haasteita, riskejä ja esteitä päällystään ja alipäällystään kuuluvat poliisit näkevät päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisessä poliisissa?
4. Minkälaista yhteistyötä haastateltu poliisiasema tekee tai on tehnyt kokemustaustais-ten päihdetoimijoiden kanssa? Onko tehnyt?

Kokemusasiantuntijalla tarkoitan tutkimuksessani päihde- ja rikoskierteestä irtautunutta, pitkän linjan (useampia vuosia) elämäntapaan ja rekistereihin katsoen rikoksetonta ja raitista, poliisin entistä asiakasta, jolla on omakohtainen kokemus päihteisestä ja rikollisesta elämäntavasta sekä poliisin kanssa epäillyn asemassa tekemisiin joutumisesta. Lisäksi henkilöllä tulee olla oma henkinen eheytyminen riittävän pitkällä sekä motivaatio antaa oma kokemuksensa yhteiskunnan käyttöön, muiden samassa tilanteessa olevien auttamiseksi.

Sitoudun noudattamaan tutkimuksen tekemisessä seuraavia periaatteita:

- * Tutkimuksen tekemisessä noudatetaan yleisiä tieteellisiä ja eettisiä periaatteita.
- * Haastatteluaineisto äänitetään litterointia varten.
- * Äänitteitä käsittelee ainoastaan tutkija.
- * Haastateltavien nimiä ja muita yksilöiviä tietoja ei julkaista pro gradu -tutkielmassa.
- * Tutkielmassa näkyy vain virka-asetat, haastateltavien määrä ja kohteena ollut poliisi-ase-aman nimi.
- * Tutkija kokoaa ja toimittaa listan haastateltujen nimistä, virka-asetamista, työtehtävistä ja haastatteluajankohdista pro gradu -tutkielman ohjaajalle dosentti, hallintotieteen toh-tori Olli-Pekka Viinamäelle**/ Vaasan yliopisto: Johtamisen yksikkö, Hallintotieteet,

Julkisjohtaminen. Lista tulee tarvittaessa myös muiden lopullisen pro gradu -työn tarkastajien ja hyväksyjien nähtäväksi. [***Viinämäki on siirtynyt tutkimuksen tekemisen aikana toisiin työtehtäviin. Tutkielman ohjaajana on jatkanut professori Esa Hyyryläinen/ Vaasan yliopisto: Johtamisen yksikkö, Hallintotieteet, Julkisjohtaminen.*]

* Pro gradu -työn ohjaaja voi käsitellä tutkijan lisäksi litteroitua haastatteluaineistoa, josta on poistettu tunnistetiedot.

* Haastattelujen äänitteet ja litteroinnit tuhotaan tutkijan toimesta, kun pro gradu -tutkielma on virallisesti hyväksytty.

* Tähän tutkimuslupaan kirjatut seikat selvitetään tutkijan toimesta kaikille haastateltaville ennen haastattelua.

Paikka- ja aika:

Allekirjoitukset ja nimenselvennykset:

Tutkija

Tutkimusluvan myöntäjä

LIITE 2. TEEMAHAASTATTELUKYSYMYKSET

TEEMA 1: Tämänhetkinen tilanne

1. Minkälaisia kokemuksia sinulla on virkauraltasi tilanteista, jossa on hyödynnetty päihde- ja rikoskierteestä irtautuneen, poliisin entisen asiakkaan, kokemusasiantuntijuutta?
2. Oletko itse ottanut työsi puolesta yhteyttä kokemusasiantuntijaan tai esimerkiksi päihdepalveluun tai -järjestöön, mistä löytyy kokemusasiantuntijuutta?
3. Missä tilanteessa voisit ottaa yhteyttä kokemusasiantuntijaan?
4. Minkälaisia päihdeongelmaisten asiakkaiden hoitoon ohjaamiskuvioita ja muuta yhteistyötä poliisiasemallanne on alueenne päihdetoimijoiden kanssa?
5. Minkälaisia velvoitteita virallislähteet, kuten lainsäädäntö, asetukset, määräykset ja ohjeet, asettavat poliisille yhteistyöhön toimialueensa päihdepalveluiden kanssa?
6. Kenen varassa/vastuulla kontaktien muodostuminen alueen päihdetoimijoihin on?

TEEMA 2: Asenteet

7. Miten tärkeäksi päihdeongelmaisten asiakkaiden hoitoon ohjaaminen nähdään työyhteisösi arvoissa?
8. Miten arvioit poliisiasemasi poliisimiesten motivoituneisuutta asiakkaiden päihdepalveluiden piiriin ohjaamiseen?
9. Miten hyvin arvioit poliisiasemasi poliisien tuntevan toimialueenne päihdepalvelut?
10. Miten hyödylliseksi itse koet päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijatoiminnantoininnan? Miksi?
11. Onko ajattelutapasi kokemusasiantuntijuudesta muuttunut ajan kuluessa?

TEEMA 3: Kokemusasiantuntijuuden tuoma lisäarvo ja mahdollisuudet

12. Mitä hyviä asioita päihde- ja rikoskierteestä irtautuneiden kokemusasiantuntijuudella on mielestänne yhteiskunnassamme saavutettu?
13. Mitä lisäarvoa tai mahdollisuuksia näet kokemusasiantuntijuuden tuovan poliisin toimintaan?

TEEMA 4: Kokemusasiantuntijuuden tuomat haasteet, riskit ja esteet

14. Mitä haasteita, riskejä tai esteitä näet kokemusasiantuntijuuden hyödyntämiselle?

TEEMA 5: Kehittämissideat

15. Mitä mahdollisuuksia kokemusasiantuntijuuden hyödyntämiselle poliisissa voisi tulla levaisuudessa olla ja mihin kokemusasiantuntijatoiminnassa pitäisi panostaa?

16. Mitä muuta haluaisit nostaa esiin kokemusasiantuntijuuden parantamiseksi?